

April/mei 1997, 16e jaargang nummer 148/149

Samenlevingsopbouw

ARCHIEF EXEMPLAAR !

Leefbaarheid

Corporaties en de
herinrichting van het
maatschappelijk
middenveld

WisselWerk

Katern:

De taak van de
corporatie in de
bevordering van een
leefbaar woonklimaat

- 3: Corporaties en de herinrichting van het maatschappelijk middenveld, Chris Veldhuysen
- 5: 'Achterblijvers geven opgeknapt panden sociale bestemming, Wim van Deurzen
- 6: Het activeren van bewoners en bedrijven, Chris Veldhuysen
- 9: Spelen mag, als het maar in stilte is
- 10: De vier P's van Mooi Zo, Goed Zo, Jan de Rond en Annemiek Hamers
- 12: 'Mooi Zo, Goed zo' als complementair opbouwwerk-instrument?, René Daalmans en Peet Veldhuizen
- 13: Arbeidsherverdelings-formule 'Wisselwerk' combineert (maatschappelijk) verlof en herbezetting
- 14: Duvvendak Lid VRO/M-Raad
- 15: Leefbaarheid platteland
VWS actief bij sociaal-economische ontwikkeling van plattelandsregio's, Ben Pleij
- 18: Deskundigen ontmoeten elkaar rond plattelands vernieuwing, Jannie Schonewille
- 20: Globaal, Fred Stafleu

Katern:

De taak van de corporatie in de bevordering van een leefbaar woonklimaat

- 21: Primaat politiek ligt in publiek debat, Klaas Koetjé
- 23: Op zoek naar je professionele identiteit, Dick Bussing
Vraaggestuurd sociaal-cultureel werk in Groningen, Harry Koeneman
- 26: Dorpen maken hun plannen, Jannie Schonewille
- 27: Nieuwsbrief Opbouwwerk en Gezondheid
- 31: Corporatie steunt MC-Sneek, Riemie van Dijk
- 32: Kiosk, Norbert Broenink
- 35: Instrumentele workshops sorteren effect: enkele tips over de opzet, Doutsje Nauta
- 38: Beleidsplannen moeten veranderingsruimte bieden, Panellezing door Paul van Velpen
Fries WAO Beraad winnaar eerste Dr Gradus Hendriks-Wisseltrofee
- 40: Voordracht Juryrapport, Bob van Amerongen
- 41: Welkom in het Oude Westen, Fenny Gerrits
- 43: Liefde is ... de kracht van het evenwicht, Deventer Wijkaanpak
- 44: SAVO-project succesvol

Memo

In deze editie is het katern 'De taak van de corporatie in de bevordering van een leefbaar woonklimaat' opgenomen. Dit naar aanleiding van de toevoeging van het vijfde taakveld voor corporaties in het Besluit Beheer Sociale Huursector per 1-1-97. De MO-redactie heeft geprobeerd in het reguliere deel van de editie vooral artikelen op te nemen die de inhoud van het katern verder versterken. Prettige zomervakantie!

Colofon

MO/Samenlevingsopbouw is een vakblad van, voor en over de samenlevings- en opbouwpraktijk. Het verschijnt tenminste acht maal per jaar.

Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Greet Hettinga, Wil van de Leur, Chris Veldhuysen en Kees stuurp.

Administratieve ondersteuning: Patty Schellekens en John Struiken.

Foto/illustratie omslag: Han Snaaijer

DTP: John Struiken

Omslag en druk: Stimio Meteren.

De jaaronnemingsprijs bedraagt f 72,50 voor het eerste en f 69,50 voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten f 12,50. (Prijzen exclusief portokosten.)

Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden. ISSN: 0929-2187.

Redactie en administratie:

Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag,

Telefoon: 070-380 4431, faxnummer: 070- 380 9973.

e-mail Internet: lcoobouw@xs4all.nl/

Een uitgave van :
het Landelijk Centrum Opbouwwerk

Corporaties en de herinrichting van het maatschappelijk middenveld

door Chris Veldhuysen

Om meer inzicht te krijgen in de inzet van corporaties op het terrein van leefbaarheid is het ook van belang een aantal actuele discussies over de positie van corporaties (toezicht, prestatie, samenwerking) te volgen. Een aantal van deze ontwikkelingen worden geschetst in het Jaarbericht 1997 van de Nationale Woningraad (NWR) met de titel

"Woningcorporaties tussen markt en missie". In dit jaarbericht zijn, naast een overzichtsartikel van de NWR-medewerkers ook beschouwingen opgenomen van prof. P. Hooimeijer, hoogleraar Toegepaste Demografie en

Bevolkingsgeografie ("De woonconsumenten in 2005: prognoses en speculaties"), drs. F. van Dugteren, werkzaam bij het Sociaal en Cultureel Planbureau ("Stedelijke problemen en de naoorlogse wijken,

Herstructureren of stadsvernieuwen") en professor T. Toonen, hoogleraar Bestuurskunde

("Corporaties in een veranderend middenveld"). De strekking van het verhaal van Hooimeijer is dat corporaties niet moeten mikken op traditionele middengroepen (qua leeftijd en inkomen), maar vooral op jongeren en ouderen. Op het artikel van van Dugteren wordt in het artikel over Groningen kort ingegaan. Dit artikel gaat in op de bijdrage van Toonen.

Sociaal ondernemer

Corporaties zullen zich, meer dan voorheen, als zelfstandige ondernemers moeten opstellen. Hun ondernemerschap wordt beperkt doordat zij een aantal prestaties hebben te leveren, het eindproduct dient aan een aantal eisen te voldoen (zie het Besluit Beheer Sociale Huursector). Het eindproduct ligt daarmee in zekere mate vast. Dat geldt niet voor een onderneming uit het vrije bedrijfsleven. Maar als zelfstandig ondernemer zal de corporatie zelf moeten kunnen beslissen op welke wijze de prestaties tot stand komen, met inachtneming van de geldende normen en regels, aldus de NWR.

De onvolkomen zelfstandigheid van de corporaties houdt verband met hun positie in het maatschappelijk middenveld.

Corporaties zijn private organisaties die zijn ontstaan uit het particulier initiatief, maar ze voeren taken uit die het maatschappelijk belang dienen. Ook in andere sectoren van het maatschappelijk leven treffen we een dergelijke bestuursvorm aan, zoals in de gezondheidszorg en het onderwijs. In vergelijking met deze maatschappelijke instellingen onderscheiden corporaties zich doordat zij hun exploitatie vrijwel geheel zelfstandig moeten 'rondmaken' vanuit de markt. Er is immers nauwelijks meer sprake van financiering met collectieve middelen, zoals dat wel het geval is in de gezondheidszorg en het onderwijs. Corporaties zijn veel meer aan marktkrachten onderhevig dan hun positie in het maatschappelijk middenveld doet vermoeden. In die zin zijn corporaties bijzonder.

De ontwikkelingen op het terrein van de volkshuisvesting worden zeer zeker ook beïnvloed door algemeen maatschappelijke ontwikkelingen en die ten aanzien van het openbaar bestuur.

Ontwikkelingen in andere sectoren waar particuliere organisaties een publieke taak vervullen kunnen doorwerken op de ordening binnen de volkshuisvesting en de positie van corporaties. Het is dit gegeven dat professor Toonen aanrijpt voor zijn beschouwing over de corporaties in een veranderend middenveld. Hieronder vat ik zijn bijdrage samen

Een veranderend middenveld

Toonen plaatst de zelfstandig geworden corporaties in een breder verband namelijk als onderdeel van het maatschappelijk middenveld. Niet alleen op het terrein van de volkshuisvesting, maar ook op andere terreinen van het maatschappelijk middenveld is de afgelopen jaren veel veranderd: zoals de arbeidsvoorziening, de sociale zekerheid en het cultuur- en welzijnsbeleid. "Het gehele beleidsterrein op lokaal niveau is omgevormd tot een echte markt voor vragers, aanbidders, managers van geluk", aldus Toonen.

Toonen ziet de hervorming van de Nederlandse verzorgingsstaat niet zozeer als een verplaatsing van activiteiten van de staat naar de markt, als wel als een herinrichting van het maatschappelijk middenveld en het verplaatsen van uitvoerende onderdelen naar de markt. Van belang is het creëren van nieuwe vormen van middenveld-organisaties die hun bestaan als 'sociaal ondernemer' moeten legitimeren. Het oude, maatschappelijke particulier initiatief wordt vervangen door

een nieuw, commercieel particulier initiatief. Daarbij zijn democratisering en modernisering van het maatschappelijk zelfbestuur door de burgerlijke samenleving, de civil society, aan de orde.

Het belang

Het middenveld is bij uitstek het sociale kader waarbinnen de geëmancipeerde en mondige burgers collectieve belangen en gebruiksgoederen (zoals de publieke ruimte) beheren en er invulling en betekenis aan geven. De zelforganisatie van de mondige en zelfbewust opredende burger in maatschappelijke netwerken, in wijk-, buurt- en vriendschapsverbanden, kortom in vertrouwensrelaties, is een manier om op bepaalde punten de aanzienlijke transactiekosten van het functioneren in de markt in de moderne samenleving enigszins te reduceren. Door onderlinge samenwerking op basis van vertrouwen en gelijkgerichtheid kan men onzekerheid beheersbaar maken of risico's gezamenlijk delen. "Dit is de ware betekenis van sociaal kapitaal: vertrouwen", zo stelt professor Toonen.

Op het maatschappelijk middenveld hebben mondige en creatieve individuen toegang tot netwerken waarbinnen men de zaken effectief kan regelen en organiseren. Een vitaal middenveld biedt dan ook bij uitstek mogelijkheden om het openbaar bestuur en onderdelen daarvan goed te laten functioneren en deze te integreren in bestuurlijke productieprocessen. Er is, in de visie van Toonen, sprake van een wezenlijk vernieuwend proces van democratisering en van institutionele en organisatorische kaders van het middenveld en zelfsturende krachten daarbinnen. Het verschil met de verzuilde periode is dat dit nu in andere organisatorische verbanden en maatschappelijke configuraties plaats moet vinden en dat die niet meer van een overheersend confessioneel monopolie zijn. De staat van de volkshuisvesting kan ook in deze termen geanalyseerd worden.

Middenveld en volkshuisvesting

Op het niveau van de wijken en lokale gemeenschappen zijn corporaties vrij centrale spelers (geweest) in diverse belangrijke maatschappelijke verbanden. Voor vele doelgroepen is niet de gemeente, maar de corporatie het bestuur dat het dichtst bij de burger staat. De corporatie heelt vaak het meest direct te maken met problemen die samenhangen met zaken als bijstand, armoedebe-

strijding, maatschappelijke integratie, beheer van de publieke ruimte, welzijnsbeleid, wijk- en buurtonderhoud en beheer. Voor professor Toonen betekent dit dat corporaties hun 'core business' verder moet richten op de lokale markt, waar men altijd sterk aanwezig was, en minder op regionalisering en nationalisering.

Toezicht, prestaties en samenwerking

Het denken over vernieuwing van het maatschappelijk middenveld helpt de volkshuisvesting een aantal actuele discussies over toezicht, prestaties, de rol van de (centrale) overheid en interne strategische sturingsprocessen binnen de sector te verdiepen. In het verleden lag het toezicht in de volkshuisvesting op de handhaving, op financiële controle en het voldoen aan (wettelijke) reguleringen. Prestatie en toezicht in de huidige situatie zullen anders ingericht moeten worden, met meer ruimte voor het eigen inzicht van de uitvoerder en meer ruimte voor subjectiviteit en beleving in het controleproces. Er is meer behoefte aan kwaliteitsmanagement. Bij prestatie- en kwaliteitsmanagement passen vooral interne kwaliteitscontroles als 'peer reviews', 'expert panels', 'benchmarking exercises', 'visitaties', 'certificering' en andere vormen van zelfcontrole binnen de sector. Minder aandacht voor financiële beheersing betekent ook dat er meer ruimte komt voor democratische, juridische of bestuurlijke kwaliteitszorg in en rond het toezicht. Dit soort activiteiten zullen in toenemende mate de verantwoordelijkheid worden van de brancheorganisaties zelf. Met de decentralisatie en de individualisering van relaties in de volkshuisvesting zal behoefte bestaan aan serviceorganisaties, waarborgfondsen en wellicht - certificerende instellingen. Daarnaast is er een extern en democratisch gelegitimeerd toezicht nodig.

De (centrale) overheid

In een gedecentraliseerde situatie blijft, aldus Toonen, behoefte bestaan aan centrale sturing, zeker op die terreinen die de grote sociale vraagstukken raken, zoals de sociale woningbouw. Op decentraal niveau is er sprake van toenemende onderlinge afhankelijkheid en het uitvoeren van taken in medebewind, dat wil zeggen de inschakeling van decentrale besturen in nationaal beleid. Deze onderlinge verwevenheid en afhankelijkheid

van centrale en decentrale vraagstukken is een essentieel kenmerk van diverse activiteiten die door het middenveld worden uitgevoerd: cultuur, welzijn, sociale zekerheid, sociale woningbouw, etc. Een groot deel van de strategische besturing van corporaties zal plaatsvinden binnen het geheel van volkshuisvestings-, ruimtelijke ordenings-, milieu- en sociaal- en cultureel beleid dat de gemeente wil uitvoeren. In een dergelijke situatie komen corporatie en gemeente als partner in de uitvoering naast en ook wel eens tegenover elkaar te staan. Daarbinnen passen geen controlerende toezichthoudende taken. Bij een partnerschapsrelatie tussen corporatie en gemeente past in de visie van Toonen wel een meer onafhankelijk toezicht dat die relatie integer en onder spanning houdt, bijvoorbeeld door het Rijk. In een situatie van onderlinge afhankelijkheid dient er een kader te zijn waarbinnen Rijk en gemeente hun complementaire bestuur van de corporatie vorm en gestalte kunnen geven. En ook op het terrein van extern toezicht is behoefte aan een veel verlijnder bestuursstelsel, dat op het punt van democratische controle, informatieverstopping en aansturing complexer van aard zal zijn dan voorheen het geval was.

Ontwikkelingen

Professor Toonen werkt zijn beschouwing niet in concrete stellingen en maatregelen uit. Toch kunnen een aantal actuele ontwikkelingen rond het toezicht, in het licht van zijn verhaal goed begrepen worden.

Toezicht en prestaties

Zo wordt een er een nieuw toezichtstelsel voor woningcorporaties ontwikkeld, met zowel interne als externe componenten. Kenmerkend voor het nieuwe systeem zijn:

- * Taken op het gebied van toezicht verdwijnen bij de gemeente en komen bij het Rijk te liggen.
- * De meldingsplicht voor besluiten als aankoop, bezwaren, sloop, verwerving, verkoop en het deelnemen in een andere rechtspersoon wordt beperkt tot alleen verkoopbesluiten. De meldingsplicht geldt overigens niet voor het verkopen van woningen aan individuele bewoners als dat past binnen een vastgelegd verkoopbeleid.
- * Corporaties hadden al de plicht jaarlijks een activiteitenoverzicht op te stellen en

daarover met de gemeente te overleggen. In de nieuwe situatie moeten corporaties rekening houden met het gemeentelijk volkshuisvestingsbeleid. Daar staat tegenover dat de gemeenten hun beleidsvisie expliciet moeten maken.

- * Het Rijk kan door gemeenten om maatregelen worden gevraagd als de prestatieafspraken niet tot stand komen of worden nagekomen. Diezelfde mogelijkheid heeft de corporatie.
- * De taak van het Centraal Fonds voor de Volkshuisvesting (CFV), het saneren van woningcorporaties die in financiële problemen zitten, wordt uitgebreid met de volgende taken:
 - het jaarlijks beoordelen van de financiële positie van woningcorporaties;
 - de financiële toetsing van corporaties bij nieuwe toelating, statuswijziging of fusie. De Adviescommissie Toelating Woningcorporaties wordt opgeheven.
- * Corporaties hebben de plicht om de middelen die niet noodzakelijk zijn voor hun financiële continuïteit in te zetten voor volkshuisvesting.
- * Het Nationaal Programma Volkshuisvesting (NPV) wordt geactualiseerd. De sector zelf waarborgt dat de landelijk noodzakelijke prestaties geleverd worden. Als dit niet het geval is kan de staatssecretaris het CFV de bevoegdheid geven een vermogensafhankelijke heffing in te voeren om de noodzakelijke middelen te mobiliseren.
- * De sanctiemogelijkheden van de rijksoverheid worden uitgebreid; het opleggen van een dwangsom, de toezichthouder moet actieve mogelijkheden hebben om een sanerings- of investeringsplan op te stellen en de rechter moet op verzoek van het Rijk een bewindvoerder kunnen aanstellen.

Medezeggenschap van huurders

Onlangs is de Tweede Kamer akkoord gegaan met een wetsvoorstel van Kamerlid Duyvenstein over medezeggenschap van huurders over het beleid van de verhuurder. Verhuurders zijn verplicht huurders te informeren over hun beleid. De kantonrechter kan toetsen of huurders inderdaad voldoende informatie krijgen.

'Achterblijvers' geven opgeknapte panden sociale bestemming

door Wim van Deurzen, free lance journalist

Gemeente, arbeidsbureau en sociale dienst van 's Hertogenbosch kregen de handen maar moeilijk op elkaar toen Piet Willems een aantal jaren geleden zijn plan op tafel legde voor het project 'Bouwen en Huisvesten'. Het opknappen van verwaarloosde panden, schoon en milieubewust bouwen en het scheppen van huisvesting met een sociale bestemming was tot daaraan toe. Maar dat de bouwploegen bestonden uit kansloze 'achterblijvers', 'niet-willers' en 'niet-kunners', de groep waar niemand raad mee wist, dat kon toch nooit goed gaan. 'Een chaotisch verhaal,' oordeelde de gemeente. 'Te mooi om waar te zijn,' meende een ander. Enkele jaren en twee opgeknapte gebouwen verder, kijkt Willems met een glimlach terug op deze eerste reacties. 'We hebben laten zien dat het kan. Het kost tijd, maar het lukt. Sterker, het wordt hoog tijd dat we met dit idee het land ingaan.'

Het project, inmiddels herdoopt in 'Bouwstenen, bouwen aan leefbaarheid', is onderdak bij Stichting Aanzet. Daar krijgen de bouwplannen vorm. Coördinator Piet Willems en André Boselle, die de 'bouwvakkers' op de werkvloer begeleidt, trekken de kar. Oud-opbouwwerker Willems als 'vrijwilliger' en Boselle in een Melkert-baan. Na een aanvankelijke scepsis krijgt Aanzet steeds meer schouderklopjes voor haar werk. Ook van instanties die er in het begin een hard hoofd in hadden. De samenwerking met gemeente en bijvoorbeeld arbeidsbureau en sociale dienst verloopt steeds beter. Willems: 'Ze zijn door de bocht en met de goede mensen op de goede plek is het goed zaken doen.'

Het mes en de twee kanten

Bouwen aan panden, bouwen aan mensen en bouwen aan buurten, is kortweg de achterliggende filosofie van Aanzet. 'Wij gaan ervan uit dat mensen veel kunnen', zegt Willems. 'Ook zo'n groep 'achterblijvers'. Veel meer dan doorgaans wordt gedacht. En het mes snijdt aan twee kanten. De groep 'niet-willers' en 'niet-kunners' - voor de sociale dienst categorie 4 - gaan aan de slag en vinden na zo'n project werk of beginnen aan een

opleiding. Daarnaast bouwen zij met een sociaal doel. Voor groepen die hard een dak boven het hoofd nodig hebben.' Erk van de Kamp van 'bouwgroep Silenenstraat' verwoordt het treffend: Ik doe het voor mezelf en ik krijg de kans om een vak te leren, maar je doet meteen iets goeds voor die mensen die hier komen wonen. Dat zijn twee pluspunten.'

Kameel

'Het is ontginningswerk', zegt Willems. 'De knuppel honderd meter de woestijn in en met een kameel erachteraan. Eerst een leuk snuitje, maar daarna komen de bulen', laat hij daar enigszins cryptisch op volgen. En veel duidelijker: natuurlijk zijn er een heleboel problemen te overwinnen, maar die zijn er voor een aan te pakken, en met de nodige ervaring en wat creativiteit kom je er heel eind'. Inmiddels hebben tien deelnemers onder leiding van André Boselle twee panden opgeknapt. Jongeren en oudere jongeren, waaronder een drietal Bosniërs uit het Bossche asielzoekerscentrum. 'Een groep waarmee je om moet weten te gaan', zegt Boselle. 'Niet te soft en niet te hard. Niet lullen maar doen, maar ook begrip. Negen uur is negen uur en als iemand om half tien aan komt zetten, moet je daar in het begin niet zo'n punt van maken. Die jongens weten niet of nauwelijks wat werken is of hebben een totaal verstoord arbeidsritme. Het is veel beter om ze om half tien nog een kop koffie te geven.' 'Kalm aan,' meent ook Piet Willems, 'want anders gaat het mis.'

Een stuk rooskleuriger

De deelnemers kijken zonder uitzondering met plezier terug op 'hun' huizen. En met trots, want ze hebben iets gepresteerd dat maar weinigen voor mogelijk hielden. Dat herwonnen zelfrespect gekoppeld aan zelfredzaamheid is misschien nog wel het belangrijkste van het

hele project,' zegt Willems, 'zeker als je weet in wat voor treurige situatie sommigen zaten.'

De toekomst van de 'bouwers' ziet er sinds Aanzet een stuk rooskleuriger uit. Allemaal hebben ze werk of volgen een opleiding. En ook sociaal heeft het project hen geen windelaten gelegd. De een gaat bij de ander behangen, ze bezoeken elkaars feestjes en ook intercultureel klikt het: 'Die Bosniërs zijn mijn vrienden geworden.'

De bouwploegen werken met behoud van uitkering. Aanzet doet daar als 'onkostenvergoeding' tweehonderd gulden per maand bovenop. Aardig, maar het blijft een uitkering. Daarom ligt er een voorstel van Aanzet om de uitkeringsgelden over te maken naar de stichting, die de deelnemers vervolgens een 'echt' loon betaalt voor een 'gewone' baan.

Voor een net prijsje

Een verwaarloosd oud bankgebouw was het eerste project waarmee Aanzet aan de slag ging. Met een hypotheek en leningen van bevriende instellingen werd het pand aangekocht en vervolgens tijdelijk verhuurd. De bouwgroep knapte het pand van onder tot boven op voor de Vicky Brown Stichting, die het gelijknamige gebouw in gebruik nam als advies- en informatiecentrum voor kankerpatiënten en hun familie. Voor een 'net' prijsje veranderde het pand van eigenaar. Met de opbrengst kocht Aanzet een tweede ('door en door slecht') pand en knapte het op voor Begeleid Kamer Bewonen, verbonden aan de Regionale Instelling Beschermende Woonvormen 's Hertogenbosch (RIBW). Aanzet verkocht het pand aan de lokale woningbouwcorporatie SWH, die het op haar beurt doorverhuurde aan de RIBW. Voor specialistische werkzaamheden schakelt Aanzet een aannemer in. Bij het tweede pand bijvoorbeeld het Biologisch Bouwcollectief. 'Schoon en milieubewust

bouwen' kreeg daarmee een passend toezichthouder.

Plannen te over

Aan werk geen gebrek. Binnenkort start een nieuwe bouwpleg met een vervallen muur van 75 meter. Zo'n toevallig obstakel waar niemand raad mee weet en Aanzet een prima uitkomst voor is. Daarna staat een nu dichtgetimmerd pand op het programma. Met een Bossche woningbouwcorporatie heeft Aanzet vergevorderde plannen ontwikkeld voor de aanpak van de woonomgeving. Werk aan de winkel. Wellicht ook bij de herbouw van een gesloopte tramremise, de aanleg van een fietspad over een brug in een natuurgebied en de renovatie van een voormalig schoolgebouw. Enkele van mogelijke projecten waar Aanzet het oog op heeft laten vallen. Ooit hopen Willems en Boselie nog eens met dak- en thuislozen aan de slag te gaan. 'Die werken dan letterlijk en figuurlijk voor een dak boven hun hoofd.'

En nu het land in

Samen met het Landelijk Centrum Opbouwwerk wordt de formule van 'Bouwstenen' landelijk verspreid. De Stuurgroep Experimenten volkshuisvesting is door Aanzet en het LCO gevraagd om een onderzoeksrapport op te stellen om na te gaan onder welke voorwaarden een dergelijke aanpak ook elders kans van slagen kan hebben. Dat rapport is inmiddels afgerond. Op basis daarvan zal een brochure worden samengesteld waarin de werkwijze van 'Bouwstenen' wordt beschreven. Het is de bedoeling dat ook op andere plaatsen dergelijke projecten worden uitgevoerd. Een ondersteuningsfunctie mag daarbij niet ontbreken.

'Ons voorbeeld is niet bedoeld als blauwdruk', verzekert Piet Willems, 'want in bijvoorbeeld Deventer zal het heel anders gaan dan in 's Hertogenbosch. Je moet het zien als achterliggende gedachte die je lokaal inkleurt'. Daarbij ga je te werk met een open vizier en niet vanuit een min of meer vaststaande constructie. Je weet dan vooraf niet precies waar je uitkomt, maar na verloop van tijd zie je dat zo'n aanpak werkt. Aanzet is daar een aardige graadmeter voor.'

Voor meer informatie:

LCO-Zwolle
Postbus 1004, 8001 BA Zwolle
Telefoon 038-4232112

en Stichting Aanzet
Aartshertogenlaan 23
5212 GB 's Hertogenbosch
Telefoon 073-6123324

Het activeren van bewo

Het Laboratorium Leefbaarheid bezoekt de Kor

door Chris Veldhuysen

Leefbaarheid zal een belangrijk thema moeten zijn bij de herstructureringsopgaven van vroeg-naoorlogse wijken in verschillende steden. Zeker nu bekend is geworden dat het rijk daar middelen voor reserveert. De noodzaak van stedelijke herstructurering wordt door verschillende auteurs en onderzoeken aangegeven, o.a. in de bijdrage van Van Dugteren in het jabericht 1997 van de NWR (zie ook elders in dit blad). In Groningen loopt al sinds eind jaren tachtig een dergelijke herstructureringsopgave voor de Korrewegwijk. Belangrijk daarbij is dat in deze voormalige PCG-wijk (PCG = Probleem Cumulatie Gebiedenbeleid) al geruime tijd aandacht bestaat voor de sociaal-maatschappelijke thema's. Een interessante ontwikkeling daarin is dat een aanpak gericht op activering van langdurig werklozen zich heeft verbreed naar activering van bedrijven. Een dergelijke sociaal-economische aanpak wordt ook in het kader van het Grote Stedenbeleid voorgestaan.

werkbezoek aan deze wijk in Groningen gebracht. Een verslag hiervan is bij het LCO verkrijgbaar. In dit artikel wil ik met name ingaan op de aanpak die gericht is op het activeren van bedrijven, waarbij werk wordt gecreëerd voor langdurig werklozen en tegelijkertijd een nieuwe impuls wordt gegeven aan het in stand houden van commerciële dienstverlenende voorzieningen.

De Korrewegwijk

De Korrewegwijk is een deels vooroorlogse, deels vroeg naoorlogse wijk ten noordoosten van het centrum. In de loop der jaren is het een wijk geworden met een hoog percentage starters op de woningmarkt, studenten, mensen met een laag inkomen en ouderen. In de jaren tachtig staken problemen met de sociale samenhang en betrokkenheid, veiligheid, overlast, werkloosheid en verpaupering nadrukkelijk de kop op. Reden voor de gemeente Groningen om middels gelden van het PCG-beleid in deze wijk te investeren. Ondanks dit beleid en de diverse projecten verbeterde de situatie niet. Een meer structurele aanpak van de problemen bleek noodzakelijk. Een aanpak die ook beter kon inspelen op de sociale

Voor het Laboratorium Leefbaarheid is deze Groningse aanpak interessant om de koppeling tussen herstructurering, leefbaarheid en werkgelegenheid nader met elkaar te bediscussieren. Op 21 maart 1997 werd door het Laboratorium een

dynamiek in de wijk. Een herstructureringsopgave werd voorbereid. Achteraf kan worden geconstateerd dat een sinds (en door) het PCG-beleid opgebouwde traditie van sociale maatregelen, economische maatregelen en bewoners-

Wijk en bedrijven in Groningen

participatie men in Groningen niet in de valkuil is getrapd om het heel alleen van structurele lange termijn maatregelen te verwachten. Een permanent beheer (van relaties met bewoners en bedrijven) zowel voor, tijdens als na de herstructurering van buurten is een noodzakelijk goed.

Sociaal-economische aanpak

In Groningen biedt een gebiedsgerichte aanpak ook een kader voor een sociaal-economische programma gericht op probleemwijken. Het stadsdeel heet door het PCG-beleid veel ervaring opgedaan met een wijkgerichte aanpak gericht op de bestrijding van de werkloosheid door bemiddeling van werklozen via buurtleerwerkplaatsen. Naast deze aanpak is een meer economisch getint programma ontwikkeld binnen het SEND-project.

Het Send-project (Socio-economic network development) heeft tot doel de bedrijvigheid in deze noordoost flank van de stad te bevorderen. Daarmee moet ook de werkgelegenheid voor bewoners uit het stadsdeel toenemen. Het project - mede gefinancierd door de Europese Unie (tot 1997 met 3,5 miljoen) - richt zich op het stimuleren van (nieuwe) samenwerkingsvormen tussen bedrijfsle-

Bedrijvennetwerk

In het kader van het SEND-project is een Small Business Centre (SBC) in het leven geroepen. Het SBC is onderdeel van de dienst Economische Zaken van de gemeente Groningen. Het SBC heeft in de afgelopen jaren veel kennis opgebouwd van de lokale arbeidsmarkt die het ten dienste stelt en gebruikt voor de afstemming van werkzaamheden van kleine bedrijven in de wijk op die van nieuwe grote ondernemingen. Het SBC is gericht op het activeren van bedrijven door een reeks van activiteiten. Door deze activiteiten leren ondernemers elkaar beter kennen. Daardoor - was de

kader wordt aangegeven welke activiteiten het SBC heeft ontplooid.

Resultaten

Door de bedrijfsbezoeken heeft het SBC goed in beeld kunnen brengen waar zwakke kanten in de bedrijfsvoering zitten die versterkt kunnen worden. Tevens heeft men een goede kennis van de werking van de lokale arbeidsmarkt opgebouwd. En het SBC heeft een belangrijke rol gespeeld in het aantrekken en ontwikkelen van nieuwe bedrijvigheid. In Groningen acht men het SBC zo succesvol dat wordt overwogen de aanpak uit te breiden met het Noord-West stadsdeel.

Als kritische succesfactoren ziet men:

- * actieve houding;
- * persoonlijke benadering;
- * creativiteit;
- * onorthodoxe samenwerking;
- * bedrijfsmatig aanspreken.

In de discussie tijdens de bijeenkomst van het Laboratorium over de aanpak en resultaten van het SBC bleek dat de relatie tussen leefbaarheid en werkgelegenheid niet eenduidig is te leggen. De aanpak gericht op bedrijven in het stadsdeel leverde nieuwe werkgelegenheid en door actieve bemiddeling werden nieuwe arbeidsplaatsen ingevuld door langdurig werklozen. Individuele successen - werklozen aan het werk - betekenen door verhuizingen van de succesvollen, nog geen aanwijsbaar wijk-effect. Wel is er een ander wijk-effect merkbaar, volgens betrokkenen. In de wijk wordt nu anders gedacht over werk en het leven van een uitkering. Er is een andere mentaliteit in de wijk zichtbaar. Of echter door deze mentaliteitsverandering de leefbaarheid wordt verbeterd hangt te veel af van (veranderingen) op andere terreinen als veiligheid e.d. Wel was men van mening dat het activeren van bedrijven en het wer-

ven, maatschappelijke organisaties en (gemeentelijke) instellingen met een gebiedsgerichte invalshoek. Vanaf 1997 wordt het project (met beduidend minder middelen) gefinancierd door de gemeente Groningen.

gedachte - ontstaan nieuwe mogelijkheden voor samenwerking, levering van diensten en producten, versterking van het draagvlak van voorzieningen en intensieve contacten met de gemeente Groningen. In belangrijke mate zijn deze vooronderstellingen juist gebleken. In het

ken aan de versterking van de levensvatbaarheid van dienstverlenende bedrijven en middenstand goed kunnen samen gaan met het werken aan draagvlak door sociaal-maatschappelijke maatregelen. Ook was men van mening dat het verleggen van accenten in de aanpak van de werkloosheid, van het begeleiden van langdurig werklozen naar het activeren en het begeleiden van bedrijven die met de werklozen in zee moeten, nieuwe perspectieven biedt. Grote Stedenbeleid biedt hiervoor een goed kader.

Permanente zorg noodzakelijk

In het tweede gedeelte van het werkbezoek werd het belang van permanente zorg en beheer duidelijk. Al in 1989 is Groningen begonnen met het ontwikkelen van integrale wijkplannen. In deze plannen werd de gemeentelijke visie weergegeven op het terrein van stedebouw, wonen, detailhandel, verkeer en buurtbeheer. Dit plan heeft geleid tot een aantal herstructureringsmaatregelen als het slopen van woningen en het bouwen van woningen in een duurdere prijsklasse. In eerste instantie werden deze plannen niet in overleg met bewoners ontwikkeld. Daardoor bleken in enkele deelgebieden dergelijke plannen niet uitvoerbaar. Later is veel meer aandacht besteed aan participatie van bewoners en sociale maatregelen op het gebied van veiligheid en overlast. De maatregelen hebben geleid tot een nieuwe instroom van gezinnen en mensen met een wat bredere beurs. Dat dit niet direct leidt tot meer sociale cohesie werd ook al gauw duidelijk. Spanningen tussen bewoners in de oude situatie werd vervangen door spanningen tussen zittende en nieuwe bewoners. Er bleek verschil in leef- en woonstijl. Door intensieve bemiddeling van het welzijnswerk zijn contacten en afspraken gemaakt tussen bewoners. Het maakt duidelijk dat na de herstructurering aandacht voor beheer en sociale cohesie een voortdurende opgave blijft. Er is een permanente overlegstructuur tussen bewoners en met name de corporatie noodzakelijk om 'de vinger aan de pols' te houden en om het afglijden van de wijk te voorkomen.

De belangrijkste activerende activiteiten van het SBC zijn:

1 Bedrijfsbezoeken In het gebied staan circa 900 bedrijven ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. De eerste stap van het SBC was het - in twee jaar tijd - bezoeken van circa 200 bedrijven. Tijdens deze bezoeken werden de knelpunten van de bedrijven geïnventariseerd en werd informatie over het project gegeven. Andere activiteiten van het SBC werden hierop afgestemd.

2. Bedrijfsexcursies en work-shops

Een tweede stap van het SBC is het organiseren van bedrijfsexcursies en work-shops. Zo zijn er met name excursies georganiseerd naar bedrijven in de buurt die een voorbeeldfunctie vervullen. De work-shops zijn met name gericht op de zwakke kanten van de bedrijfsvoering en het verbeteren van de kennis van ondernemers. Vanaf 1995 zijn acht excursies gehouden en zestien work-shops.

Een aardig voorbeeld is de excursie naar het nieuwe politiegebouw met als thema 'boeven en bedrijven'. Hierbij is voorlichting gegeven over het overvalpreventieteam. Door de excursie zijn ook veel meer aanmeldingen gekomen voor een cursus die werd ontwikkeld voor ondernemers door de politie, in samenwerking met de streekschool. Een algemene mailing voor deze cursus leverde weinig op.

Een ander voorbeeld is dat tijdens een van de work-shops een bedrijf dat naamplaten graveerde in kunststof en een leverancier van kunststof uit de buurt met elkaar in contact kwamen en met elkaar een contract sloten.

3. Promotie, marketing en administratieve organisatie (PMO & BIT)

Een derde activiteit van het SBC is gericht op het versterken van promotie, marketing en de administratieve organisatie van bedrijven in het midden- en kleinbedrijf. Tijdens de bedrijfsbezoeken zijn veel problemen en vragen over administratie naar voren gekomen, waar met dit aanbod op wordt ingespeeld.

Tevens is een aanbod ontwikkeld om voor vragen van bedrijven op het terrein

van bedrijfskundige informatie en marketing werkloze academici en hbo'ers (waarvan Groningen als studentenstad er velen heeft) in de buurt in te zetten via een werkervaringsplaats. Onder leiding van het SBC zijn zij ingezet op kortlopende onderzoeksprojecten. Daarmee wordt gewerkt aan een concreet knelpunt binnen een bedrijf en wordt werkloze werkervaring op zijn niveau geboden. Na anderhalf jaar zijn 30 werkzoekenden, waarvan de helft langdurig werkloos (>1 jaar) geplaatst en is 70% uiteindelijk aan werk geholpen.

4. Bedrijfsfacilitering nieuwe bedrijven en groeiers

Door samenwerking tussen Economische Zaken (opdrachtgever, initiator en ambtelijke ondersteuning), Arbeidsbureau (personeel en organisatie) en SBC (toeleverancier PMO & BIT) gaat ook veel aandacht uit naar het aantrekken en faciliteren van nieuwe bedrijven en groeiers. Als bekend wordt dat een bedrijf zich wil vestigen of wil uitbreiden kan de gemeente snel dienstverlenend optreden, zoals vergunningen toekennen, maar ook het werven van werkzoekenden en toeleveranciers van diensten en producten. Door de bedrijfsexcursies worden vacatures bijvoorbeeld informeel opgevuld.

Een van de meest sprekende voorbeelden is de vestiging van Marktkauf in dit gebied. Het eerste bedrijf dat van bedrijfsfacilitering gebruik maakte was Marktkauf, een van oorsprong Duitse keten in doe-het-zelf en tuinartikelen. Door het in een vroeg stadium aanbieden van allerlei faciliteiten heeft Marktkauf gekozen voor Groningen als vestigingsplaats. De komst van dit bedrijf werd door sommige bedrijven in het gebied als een bedreiging gezien. Zo vreesde de fietsenmaker tegenover Marktkauf voor omzetverlies. Door bemiddeling van het SBC is een contract tussen beide bedrijven tot stand gekomen. Marktkauf verkoopt fietsen, maar besteedt reparaties en garantie-werk van verkochte fietsen uit aan de overbuurman. Marktkauf bleek bijzonder tevreden over deze dienstverlening van het SBC. De aanpak heeft Marktkauf veel publiciteit opgeleverd (NRC-handelsblad).

Spelen mag, als het maar in stilte is

Afspraken over rust in buurt werken 'omdat niks van bovenaf is gedictieerd'

Volkskrant 15-5

'Julie moeten 's avonds maar niet meer buiten spelen', was aanvankelijk de boodschap van ouders aan de kinderen in de Rotterdamse wijk het Nieuwe Westen. Scheldpartijen, schreeuwende en voetballende jeugd, een schermutseling; in de Korenaardwarsstraat was het wonen niet zo leuk meer. Maar de kinderen hadden een alternatief: als we voortaan na negen uur stil zijn? Na negen verstomt daar steevast het geschetter. De buurt vindt het wonen al heel wat plezieriger. Zaterdag wordt het succes van de twee jaar geleden gemaakte afspraak bekroond met een klok in de Korenaardwarsstraat, als symbool van een nieuwe tijd.

Het straatje meet zo'n vijftig meter, de bewonersorganisatie het Nieuwe Westen telt er elf verschillende culturen. In de gerenoveerde panden hebben veel gezinnen met kinderen hun intrek genomen. Veel woningen hebben vier of vijf kamers. Maar ook jeugd uit de buurt zoekt de straat op omdat er weinig verkeer is.

Heibel

Isia da Luz (12) herinnert zich het klimaat van twee jaar geleden. Op straat spelen liep maar al te vaak uit op heibel: 'He, rot naar je eigen land', en 'Ach ouwe lul, waar bemoei je je mee?' Isia: 'Maar nu is het anders. Je kunt nu zeggen: "He, we hebben toch samen iets afgesproken?". Haar twee vriendinnetjes Ayse Enis (13) en Zubia Sultan (11) knikken. 'Er is nog maar weinig ruzie.' Als er iets gebeurt, zijn het bijna altijd kinderen uit en andere straat. Enkele bewoners namen het initiatief om met elkaar aan tafel te gaan zitten. Al dat gekijf, zo kon het niet langer, vond José Wognum. De kinderen mochten meedelen. Zo vormde het voetballen een bron van irritatie. 'Weg die bal', was de inzet van de ouders. 'Als we nu eens een kleinere nemen?' 'Nee, ook nog te veel lawaai.' De afspraak nu is: geen leer, maar plastic. Zo'n bal schop je niet zo hard.

'Avondklok'

Opbouwwerker Toine Schreuder van van het Nieuwe Westen is trots. 'Het werkt zo goed omdat de bewoners alles zelf hebben bedacht. Er is niks van bovenaf gedictieerd.'

Vandaar dat ze aan de Korenaardwarsstraat zo ontstemd waren dat de klok die zaterdag wordt onthuld als 'avondklok'

suggereert opgelegde uitgestorvenheid. Niets is minder waar. Natuurlijk mogen kinderen na negenen nog buiten spelen. Als ze maar rustig zijn. Isia: 'Ik spreek ze er gewoon op aan, hoor. En ze luisteren wel.' 'Een nieuwe tijd', dat vindt de buurt een betere term voor de klok. De bewoners betalen het uurwerk zelf. Er is wat geld in kas door het behalen van de Opzoomeerprijs van de gemeente Delfshaven. Twee winkels in de buurt en de woning-corporatie leggen de rest bij. Vindt iedereen aan de Korenaardwarsstraat dat er een nieuwe tijd is aangebroken? Bewoner Leo van den berg troont bezoekers mee naar de achtertuin, 'Zie je dat binnenplaatsje? Daar voetballt ook jeugd. Komt de bal drie tot vier keer per avond bij mij in de tuin. Waar is je privacy dan? Initiatiefneemster Jose Wognum geeft zich niet gewonnen. Er is een probleem, geeft ze toe. Maar vanavond is er een gesprek met de jongens. Die bal moet daar weg. Maar ze hebben zelfs al een alternatief geopperd. Tafeltennistafels.

In ruim een jaar zijn dertig bedrijven gefaciliteerd en daarbij zijn zo'n 190 werklozen aan een baan geholpen en 80 bedrijven ingeschakeld als toeleverancier.

Andere activiteiten in het stadsdeel Korrewegwijk die mede door de inzet en deskundigheid van het SBC zijn ontwikkeld zijn:

- * In een voormalig schoolgebouw is nieuwe betaalbare en representatieve bedrijfsruimte ingericht voor startende telematica-ondernemingen. De woningbouwvereniging heeft dit gebouw aangekocht, al behoort dit niet tot de kerntaken van de corporatie. Zij achten het effect van een dergelijk project van groot belang voor de upgradation van het gebied.
- * Het 't Stin-servicepunt is een opleidingscentrum dat langdurig werklozen opleidt voor administratief gerichte beroepen op mbo/lbo-niveau. Door de vele en goede contacten met bedrijven is het uitgegroeid tot een servicepunt voor het midden- en kleinbedrijf in het stadsdeel.
- * Er is een aanpak ontwikkeld gericht op de schoonmaakbranche, waarbij werkloze 40-plussers aan het werk zijn geholpen. Door een verbreding van de aanpak van de buurtleerwerkplaatsen door hun garagewerkplaatsen grootschaliger op te zetten en daarbij dealers in Groningen te benaderen en het geheel in een 'businessplan' neer te leggen hoopt men ook successen te boeken in deze branche.

De vier P's van Mooi Zo, G

door Jan de Rond (S. Hertogenbosch) en Anneriek Haimers (Tilburg)

Mooi zo - Goed zo is een landelijk initiatief van het Juliana Welzijn Fonds. Deze projecten worden in 52 steden in Nederland uitgevoerd door plaatselijke projectleiders die aangehaakt zijn bij een plaatselijke instelling.

De kracht van deze projecten zit hem in de samenwerking die gezocht wordt tussen de 4 P's in de plaatselijke samenleving. De vier P's van Mooi zo Goed Zo zijn: de particuliere sector, de publieke sector, de private sector en de publiciteits sector of-te-wel de inwoners, de overheid/instellingen, het bedrijfsleven en de plaatselijke media. Door te zoeken naar samenwerkingsmogelijkheden en samenwerkingsmodellen tussen deze vier sectoren is het mogelijk om de sterke kanten van deze sectoren te benutten voor het verbeteren en optimaliseren van de plaatselijke samenleving. Immers de samenleving wordt gemaakt of gebroken door degenen die er deel van uit maken.

Mooi Zo - Goed Zo blijkt een formule te zijn die in de dagelijkse praktijk van de 52 steden werkt. Particulieren, overheid, bedrijven en media werken met elkaar samen aan het realiseren van plaatselijke projecten. Dit wordt gedaan door het inbrengen van menskracht, kennis, materiaal, inzet en soms geld van de verschillende participanten. Een ieder wordt gevraagd om datgene in te brengen waar hij/zij goed in is. Aan de medewerking houdt iedere partner iets positiefs over. In de praktijk blijkt het creëren van zogenaamde win-win situaties vlotter te verlopen dan aanvankelijk gedacht

De praktijk tot nu toe

De flatcommissie komt regelmatig bijeen en vergadert over een aantal wensen die bewoners hebben ingebracht. Zo ook in dit geval: de commissie wil graag een wandelroute aanleggen in het park en bos dat achter de flat ligt. Maar dat kost geld, veel geld. Men denkt al vlug aan een bedrag van 5000 gulden. Vervolgens schrijft de secretaris van de commissie, al of niet met hulp van de opbouwwerker, een brief aan de woningbouwvereniging. De woningbouwvereniging vindt het idee wel aardig en geeft 1250 gulden. Misschien Publieke Werken van de Gemeente voor het resterend deel? Ook

hier vindt men het idee best aardig, maar binnen de gestelde prioriteiten van de gemeente krijgt dit project geen voorrang. Er volgt een afwijzing. De flatcommissie is teleurgesteld, zo'n goed idee dat nergens gehoor vindt. Het enthousiasme van de bewoners om verder met ideeën te komen, is dan ook snel verdwenen. En een volgende keer nog eens iets doen voor de commissie, dat blijft de vraag.

De praktijk

Dezelfde flatcommissie vergadert over de wandelroute in het park en bos achter de flat: de belangrijke bomen in dat gebied moeten een bordje krijgen waarop de naam, leeftijd en kenmerken van de boom staan vermeld. De totale kosten bedragen 5000,-. Er wordt een aanvraagformulier voor Mooi Zo - Goed Zo aangevraagd voor dit project.

En dan moeten er opeens veel vragen beantwoord gaan worden. Zij gaan nadenken over hun eigen aanvraag, niet in de zin van: hoeveel geld kost dat, maar: welke materialen en diensten zijn er nodig om dit project rond te krijgen. En wat kunnen we zelf doen om dit project te realiseren.

Bewoners gaan hiermee stoeien en komen tot de volgende opsomming: 50 palen (kosten 2500 gulden), bordjes waarop de naam, leeftijd, kenmerken van de boom worden vermeld (2500 gulden). Totale kosten 5000 gulden. Zelf willen zij de gaten graven waarin de palen moeten komen en zij willen de bordjes op de palen schroeven. Kortom: als we dat allemaal hebben, is het project klaar. En zo wordt de aanvraag verstuurd naar Mooi Zo - Goed Zo.

Gezien de betrokkenheid en zelfwerkzaamheid van bewoners, wordt het project goedgekeurd. De projectleider gaat aan de slag. Al snel blijkt dat betreffende palen niet 2500 gulden kosten, maar 4000 gulden. En geen enkel bedrijf in de stad levert deze palen. Wat nu? In overleg met de flatcommissie wordt naar alternatieven gezocht, en gevonden: spoorbielsen! Die zijn wel te groot maar die kunnen we zagen, een biels is 2 palen. Het bedrijf dat bij de NS de spoorbielsen verzorgt, wordt benaderd en is enthousiast om mee te werken. De flatcommissie is blij hiermee, maar hoe krijgen we die bielsen bij de flat, en wie gaat er zagen? Familie van een van de flatcommissieleden werkt bij een transportbedrijf. Deze wordt betrokken bij het

plan en mag van zijn baas de vrachtwagen voor dit doel lenen. Er worden een paar sterke mannen gezocht en de bielsen kunnen geladen en vervoerd worden. Maar waarheen? Eerst zagen! In dezelfde wijk ligt een volkstuint met een actieve vereniging. De buurman van de voorzitter is lid hiervan en hij wil wel meewerken om de palen te zagen. Dus ook dat karwei wordt geklaard.

Een bedrijf wil de bordjes voor de helft van de prijs maken. Daarmee is het geld dat de woningbouwvereniging had toegezegd voldoende

En zo worden steeds meer mensen betrokken bij dit project. De flatcommissie wordt steeds enthousiaster. Publieke Werken van de gemeente wordt gevraagd voor een vergunning om in het buitengebied deze palen te plaatsen. Zij was al positief over dit project en regelt de vergunning.

Er komt een heus feest wanneer alle palen in de grond zitten. De sponsors worden uitgenodigd, de pers komt erbij en schrijft er een artikel over en vermeldt in dat artikel nogmaals de namen van de sponsors en de inzet van bewoners. En de gemeente is blij dat in haar buitengebied een heuse wandelroute erbij is gekomen. Zij neemt dan ook dankbaar dit cadeau van de flatcommissie in ontvangst.

Een succesverhaal voor de bewoners die nu de smaak te pakken hebben gekregen, want hun volgende plan is alweer in de maak: een wandelkaart voor alle bewoners, die tevens bij de plaatselijke VVV te koop wordt aangeboden

De werkwijze

Mooi zo Goed zo werkt via een vast stramien dat bestaat uit 5 stappen: de aanvraag, de selectie, zoeken van sponsors/medewerking, uitvoering, bedanken van sponsors/medewerkers.

Stap 1: de aanvraag

Bewoners krijgen een formulier/vragenlijst toegezonden dat zij moeten invullen. In dit formulier zijn vele vragen opgenomen zoals: naam, adres enz. van de aanvragers, een beschrijving van het project; in welke vorm heb je hulp nodig, wat kun je zelf doen, wat is de begroting van het project; wat zijn mogelijke sponsoren en in hoeverre draagt het project bij aan de leefbaarheid van de straat, buurt of stad. Bewoners kunnen bij de voorbereiding van hun idee/project hulp krijgen

van agogen werkzaam bij wijk/buurtcentra en categorale instellingen.

Hoe beter de aanvraag is voorbereid, hoe beter en sneller er gewerkt kan worden. De projectleider kan sneller actie ondernemen naar potentiële sponsors, bedrijven weten hoe groot de opdracht/medewerking voor hen is en waar ze ja tegen zeggen.

Stap 2: de selectie

Nadat de aanvraag officieel bij de projectleider is binnen gekomen gaat hij/zij aan de slag. Soms is het nodig om nog aanvullende informatie te verkrijgen van de aanvragers. Als alle benodigde informatie binnen is, wordt de aanvraag beoordeeld door een commissie. In deze commissie zitten mensen uit de eerder genoemde 4-P-sectoren. De selectiecommissie neemt een besluit na toetsing van de aanvraag aan van te voren vastgestelde criteria voor projectaanvragen. Daarnaast wordt beoordeeld of de aanvraag realiseerbaar is, dat wil zeggen of bij de nodige sponsors gerekend kan worden op weerklank, het raken van een gevoelige en goede snaar. Enkele criteria waarop beoordeeld wordt, zijn: zijn voldoende mensen betrokken en actief? Verbeter het project het leven en wonen in de stad, buurt of straat? Is het project snel (binnen een half jaar) te realiseren? Brengt het project mensen en culturen met elkaar in contact? Gaat het om investeringskosten of exploitatiekosten? De criteria verschillen per stad maar zijn altijd van te voren geformuleerd.

Stap 3: het zoeken naar sponsors/medewerking

Eerst wordt gekeken naar de aanvraag en hoe deze op te splitsen is naar verschillende onderdelen. Dit is belangrijk omdat sponsoring in materiaal, kennis of medewerking veel makkelijker gaat dan sponsoring in de vorm van geld. Daarna wordt bekeken welk bedrijf of instelling in de buurt van het project is gevestigd en/of welk bedrijf of instelling de benodigde materialen/kennis in huis heeft. Immers iedereen werkt het liefst mee aan iets in zijn/haar buurt of aan iets waarin je goed bent, cq. wat je aanspreekt.

Er zijn verschillende manieren om een sponsor te benaderen. De directe benadering gaat uit van een brief, een telefoontje of een bezoek. De indirecte benadering is mogelijk via advertenties, bedrij-

vencontactdagen, netwerken en bedrijfsbladen.

Stap 4: de uitvoering

Nadat voldoende medewerking en sponsors zijn gevonden kan de uitvoering ter hand worden genomen. Bij de uitvoering komen de voordelen van een goede en gedegen voorbereiding naar voren. Niets is zo vervelend als het moeten vragen om aanvullende medewerking of meer of ander materiaal. Bij sponsors/medewerkers gaat dit al gauw op zeuren lijken. Een goed voorbereid plan is de basis en het fundament voor een vlotte en soepele uitvoering waar iedereen met plezier op terug kan kijken.

Stap 5: sponsors en medewerkers bedanken

Het is belangrijk om sponsors en medewerkers te bedanken voor hun inzet. Sponsors hebben immers recht op een tegenprestatie. Dit kan op verschillende manieren: De aanvrager bedankt de sponsor: dat kan in de vorm van een kaartje, een taart bakken voor het personeel, een foto toezenden van het gerealiseerde project, een artikeltje schrijven in de wijkkrant of in een andere vorm.

Mooi Zo - Goed Zo biedt de sponsors publiciteit en PR aan in de vorm van een bedank-advertentie, een sponsor-receptie en een certificaat. Daarnaast verschijnen er regelmatig persartikelen in week- of dagbladen, of wordt de plaatselijke radio of TV ingeschakeld. Soms wordt daarin de sponsor met naam en toenaam genoemd, soms ook niet. Het betreffende artikel wordt toegezonden aan de sponsor. Bovenstaande lijkt zo eenvoudig, maar in de praktijk blijkt dat bedrijven maar zel-

den bedankt worden voor hun sponsoring/medewerking. Wij vinden het belangrijk om zorgvuldig om te gaan met onze sponsors. Daardoor werken wij verbindend en kunnen we mogelijk een volgend jaar weer aankloppen.

Kortom

De 4 P's (de particuliere sector, de publieke sector, de private sector en de publiciteits sector of te-wel inwoners, de overheid/instellingen, het bedrijfsleven en de plaatselijke media willen, ieder op hun eigen manier, graag hun sterke kanten laten zien. Bij Mooi Zo - Goed Zo worden zij op die sterke kant aangesproken. Uiteindelijk is deze manier van werken zeer de moeite waard, want vele projecten die vroeger niet haalbaar bleken, zijn inmiddels gerealiseerd.

“Mooi zo, goed zo”

als complementair opbouwwerk-instrument ?

door René Daalman en Peet Veldhuizen, Mooi Zo, Goed Zo-coördinatoren in Roosendaal en Bergen op Zoom

“Mooi zo, goed zo” als complementair opbouwwerk-instrument? “Dat is vloeken in de kerk”, zal menig rechtgeaard opbouwwerker verontwaardigd uitroepen. Als dit zo is dan zijn wij - opbouwwerkers/“Mooi Zo, Goed Zo”-coördinatoren - flinke godslasteraars! Leefbaarheid en participatie zijn niet alleen een zaak van en voor burger en overheid. Ook organisaties en bedrijven spelen hierin een rol. Zij zijn vaak prominent aanwezig in de samenleving. Hoe “leefbaar” een straat, buurt, wijk of stad is, wordt mede bepaald door economische factoren, door sociale factoren en door het milieu. Op al deze factoren is de aanwezigheid (of de afwezigheid) van het bedrijfsleven van grote invloed.

Caring capitalism

Lang zijn we gewend geweest aan het bestrijden van de negatieve effecten (“de verderfelijke van het kapitalisme”) van bedrijven op de leefbaarheid. Met het oppakken van de principes van “Mooi zo, goed zo” zijn we begonnen met het versterken van de positieve effecten van het bedrijfsleven op de leefbaarheid. We omarmen het “caring capitalism”. Het betrekken van ondernemers bij de verbetering van de leefbaarheid heeft aantrekkelijke kanten. Het maakt in principe zowel een reservoir aan (financiële) middelen als aan ‘know-how’ beschikbaar, die mede in dienst kunnen worden gesteld van bewonersbelangen.

Ondernemers kunnen aangesproken worden op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid voor de openbare ruimte, juist waar het bedrijf zelf is gevestigd. Naar mate er eigen personeel in de omgeving van het bedrijf woont, weegt die verantwoordelijkheid zwaarder. Natuurlijk hebben ondernemers een eigen belang in maatschappelijke sponsoring: het verbetert het bedrijfs-*image*, draagt bij aan contacten met andere ondernemers en kan zo direct of indirect soms zelfs zorgen voor vergroting van de omzet.

Wanneer ondernemers zich meer bewust zijn van dit specifieke eigen belang, is het gemakkelijker hen te betrekken bij maatschappelijke sponsoring. Waarom zouden we dat eigen belang ‘vies’ vinden, als het

de belangenbehartiging van anderen - lees: bewoners - ondersteunt?

Uit de loopgraven

Wat te doen om over te stappen van het bestrijden van de negatieve effecten van het kapitalisme op het versterken van de positieve effecten ervan? Neem een houding aan die past bij het te bereiken doel. Ga onderhandelen en discussieren op basis van gelijkwaardigheid en respect. Respecteer verschillen, zonder dat je ze direct ook maar accepteert! Neem als vertrekpunt dat bedrijven, bewoners en overheid geen concurrenten van elkaar zijn in de wijk, maar partners die gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de leefbaarheid van buurten en wijken en die daar samen invulling aan moeten geven. Wederzijds begrip is voor het welslagen van een dergelijke samenwerking een absolute voorwaarde!

Praktijkvoorbeelden

Zowel in Bergen op Zoom als in Roosendaal zijn de afgelopen twee jaar initiatieven ontplooid om stedelijk een grote zwerfvuil-actie te houden. Het initiatief werd genomen door een natuur- en milieu-vereniging, die allereerst basisscholen en gemeentereniging wist te interesseren voor een “Bergen op Schoondag”. Op dat moment was er geen subsidie-budget aanwezig. Op basis van engagement en enthousiasme is men aan de slag gegaan. Via “Mooi Zo, Goed Zo” is aan verschillende ondernemers gevraagd om bij voorkeur in natura medewerking te verlenen. De bereidheid bij ondernemers om dat te doen was verheugend groot en leidde in 1996 tot een zeer geslaagde dag: samenwerking tussen vrijwilligersorganisatie (die niet bepaald affiniteit had met het bedrijfsleven!), ondernemers, onderwijs en gemeente leidde tot een activiteit, waarbij alleen winnaars waren. Ook in 1997 is een op een zeldzame leest geschoeide schoonmaakactie gehouden. Met een nog grotere respons. De hooldsponsor - McDonald's - was zo enthousiast, dat zij zelf het initiatief nam om ook in Roosendaal een dergelijke zwerfvuil-actie te sponsoren. Uiteindelijk leidde dit in de zomer van 1996 tot “Roosendaal schoon”. Eveneens een samenwerking van ondernemers, overheid en burgers. **vet:** Bedrijven als actieve participanten in wijk- en buurtbeheer? einde vet

De ondernemer die de omslag in het denken heeft gemaakt, dat hij aan te spreken is op zijn maatschappelijke rol, kan in de vorm van sponsoring van een voorziening of activiteit, of in de adoptie ervan, meedenken of zelfs mede organiseren in (her)inrichting van buurt of wijk. Dat kan leiden tot een betere buurt, stad, en tot een prettiger ondernemingsklimaat. De relaties met de plaatselijke overheid en de burgers wordt verbeterd. Resultaat is dat er meer rekening gehouden wordt met elkaars belangen. Voorzieningen, die niet gepland en begroot zijn door overheid cq. die daarop een aanvulling zijn, lenen zich uitstekend voor sponsoring of adoptie door lokale ondernemers. Wijkbeheer is een basis voor het aanpakken van technisch en sociaal beheer van buurt of wijk. “Mooi Zo, Goed Zo” vormt een aanvulling daarop. Verruiming van het budget door het betrekken van sponsors betekent dat er meer kan, dat het niet allemaal “gewoon” is. Het kan mede zorgen voor een grotere impact van maatregelen. Van een grotere betrokkenheid kun je vaak verwachten, dat die leidt tot een groter verantwoordelijkheidsgevoel voor de staat waarin de aangebrachte voorzieningen verkeren. Dat zou tot een positief effect op de duurzaamheid moeten leiden.

Arbeidsherverdelings-formule

'WisselWerk'

combineert (maatschappelijk) verlof en herbezetting

Het begin is er weer

Als denkbaar laatste landelijk project in de "Melkert II-regeling" ging eind vorig jaar WisselWerk van start. Die vertraagde opstart werd deels veroorzaakt door de specifieke oogmerken van het initiatief, deels ook door financieringsproblemen rond de landelijke projectleiding ervan. Maar inmiddels zijn die sores voorbij, zijn meer dan vijftig arbeidsplaatsen in de marktsector gerealiseerd en floreert de order-portefeuille.

Op de zes door het land gespreide project-lokalities wordt er hard aan getrokken om de "idee" WisselWerk tot "maatschappelijke realiteit" te maken. De missie van WisselWerk omvat meer dan het scoren van (additionele) banen. Want in feite wordt een uitruil beoogd waarbij "zittende" werknemers (zoveel mogelijk met behoud van loon en rechten) partieel worden vrijgesteld voor het verrichten van door hen geambieerde nuttige maatschappelijke taken, terwijl (daardoor) werkzoekenden kunnen instromen.

"back to the future"

Die nadrukkelijk beoogde meerwaarden berust niet op toeval of een ad hoc inventie. WisselWerk in zijn huidige vorm is de enigszins gehandicapte re-inventie van Werk & Welzijn, een arbeidsherverdelings-instrument waarmee begin tachtiger jaren zeer succesvol mee ge-experimenteerd werd door het opbouwwerk in Friesland. Aanleiding tot de ontwikkeling ervan waren eertijdse uitspraken van de vakbeweging dat het sociaal-cultureel werk meer voor werklozen zou moeten doen. Het opbouwwerk in Leeuwarden vond die opwekking een vorm van probleem-verplaatsing: werklozen hebben behoefte aan werk, niet aan bezigheids-therapie. Dat vastgesteld hebbend werd een intrigerende vervolg-analyse gemaakt. Juist aan de onderkant van het loongebouw zijn er veel ziekte- en WAO-verwikkende functies, vervuld door mensen die in buurten en wijken wonen waar ook heel wat aan de hand is qua huisvestings- sociale en andere problemen. Stel werknemers in lagere functies (die dat ambieren!) in staat in het kader van "maatschappelijk verlof" zich een of twee dagen per week zich in te zetten (met behoud van loon en rechten) in buurt, wijk of ander sociaal kader; en laat langdurig werklozen instromen op de (partieel) vacante functies in de bedrijven.

Op die manier, zo was de redenering van het Leeuwarder opbouwwerk, worden met weinig extra middelen gelijktijdig vele prioritaire doelen gediend.

- ZW- en WAO-preventie werkenden in eenzijdig en/of zwaar werk
- werkgelegenheid voor langdurig werklozen
- versterking sociale infra-structuur in buurt, wijk e.a. sociale verbanden
- flexibilisering en "verfrissing" in de bedrijven

Het Friese experiment kwam tot stand: de minister van SoZaWe betaalde de loonkosten voor de arbeidsplaatsen en zijn vakgenoot van CRM de projectleiding. Het experiment bleek bijzonder succesvol en scoorde op alle vooronderstelde plus-punten hoog, zoals ook mocht blijken uit een door het ministerie van SoZaWe ingesteld evaluatie-onderzoek.

Uitbreiding van de toepassing, ter plekke en elders in het land, lag dan ook voor de hand en werd ook daadwerkelijk opgepakt.

En toen liep het mis, want er trad een nieuw kabinet aan en de nieuwe minister van SoZaWe bestempelde de achter "Werk & Welzijn" gelegen financieringsfilosofie (n.b.: activering van uitkeringsgelden) als "vloeken in de kerk". De Tweede Kamer intervenueerde even veelvuldig als halfhartig en eind van het liedje was dat de Werk & Welzijn-initiatieven de lier aan de wilgen hingen. Het Landelijk Centrum Opbouwwerk zegde toe het gedachtengoed te "bewaren" en in betere tijden weer te activeren.

het paarse verschil

Na vele intermezzo's (o.m. een mislukte poging ten tijde van de "sociale vernieuwing") bleek de "paarse politiek" wel gevoelig voor een re-introductie van van het gedachtengoed van Werk & Welzijn (dat inmiddels omgedoopt was tot WisselWerk). Maar het zou alleen kunnen onder de inmiddels befaamde Melkert-condities. De (nieuwe) initiatiefnemers hebben daar morrend mee ingestemd, want die condities zijn problematisch. In de "oude" Werk & Welzijn-formule kregen b.v. vijf caissieres van Supermarkt De Nieuwe Weme in Leeuwarden elk een dag per week maatschappelijk verlof (met behoud van loon en rechten) om peuter- en kinderwerk in buurt en wijk te verrichten. Daardoor kwam (opgeteld) een arbeidsplaats vacant die werd ingevuld door twee (langdurig) werkloze jonge vrouwen die daarmee elk een half-time baan kregen tegen CAO-loon en in alle

opzichten een gewone, gelijkwaardige collega waren.

Onder de Melkert-condities pakt een en ander heel anders uit, zowel rechtspositioneel als (sociaal-)psychologisch. En dat is jammer, omdat de multi-meerwaarden die onder de Werk & Welzijn-condities als het ware vloeidend gerealiseerd werden nu "discriminerend" en dus maar ten dele gegeneerd kunnen worden.

Amsterdam pakt voortouw

Daarom is het bijzonder positief dat het Landelijk Samenwerkingsverband WisselWerk onlangs als nieuw lid het gemeentelijke WisselWerk-project van de stad Amsterdam in mocht boeken. Aldaar start nu een meerjarig project (voor de lagere functie-groepen) dat integraal tegemoetkomt aan de klassieke Werk & Welzijn-condities: zittende werknemers krijgen met behoud van loon en rechten de mogelijkheid (partieel) maatschappelijke taken te gaan verrichten en werkzoekenden krijgen een "echte baan bij een echte baas".

Deze positieve uitkomst van onderhandelingen tussen Abva/Kabo en de Gemeentelijke werkgever brengt de "multi-meerwaarden" die beoogd werden met het eertijdse Friese experiment weer echt in het vizier. Het Landelijk Samenwerkingsverband WisselWerk is inmiddels in de slag gegaan om ook in de markt-sector een project op CAO-basis tot stand te brengen. Het lijkt geen wilde aanname dat de combinatie van de aanstormende vergrijzingsgolf en het aankomend "tekort aan werknemers" WisselWerk tot een een bijzonder intrigerende optie maakt in de komende periode.

Policy WisselWerk

Primaar blijft het Landelijk Samenwerkingsverband WisselWerk gefocussed op haar prioritaire doelstelling, te weten het realiseren van haar taakstelling in het kader van de Melkert II-formule. Daarbij zal overigens niet nagelaten worden de aan die formule klevende nadelen politiek onder de aandacht te blijven brengen, cq. aan te geven dat we - vanuit een meer integrale optie - ook van overheidswege de in Werk & Welzijn opgestoten liggende "multi-meerwaarden" (is gelijk voor al of flexibiliteit!) tot gelding moeten renge. Daarnaast zal het LSW zich inzetten om in de collectieve en in de markt-sector tot projectontwikkeling op CAO-basis te komen.

Auping in Deventer neemt als eerste bedrijf 'wisselwerkers aan

WisselWerk biedt werkloze een baan

(Overijssels dagblad 10-4-1997)

Intro: Deventer-Het bedrijf Auping BV Bedden en Matrassen beleeft morgen een primeur voor Deventer. Wethouder L. J. Bugter zal vrijdag om 11.30 uur de eerste twee arbeidscontracten ondertekenen in het kader van het WisselWerk project.

Dit project is bedoeld om voor 1998 dertig langdurig werklozen -tijdelijk - aan het werk te helpen door verlofopname binnen bedrijven te stimuleren. WisselWerk is de nieuwste van drie instrumenten waarvan het Sociaal Economisch Offensief zich bedient ter bestrijding van de werkloosheid en het activeren van uitkeringsgerechtigden. De anderen zijn de doorstroompool (Melkert 2) en de combinatie JWG-leerlingwezen en het project Maatschappelijk Nuttige Werkzaamheden. De eerste twee wissel-

werkers bij Auping zijn een 34-jarige Zairees en een 27-jarige Nederlander. Zij nemen zolang de plaatsen over van twee werknemers die langdurig met verlof zijn. Personeelsfunctionaris Johan Fekken vertelt dat de eerste wisselwerker een plek heeft gevonden in de staallakkerij en de tweede in de houtsector. De man uit Zaire heeft zijn plaats te danken aan een prima stage in 1996. De Nederlander is het bedrijf aan geboden door het Advies en Projectbureau EKDE, de uitvoerende instantie van het WisselWerk-project.

Volgens EKDE-directeur Willem Ooms zijn de door zijn bureau benaderde bedrijven over het project "zeer enthousiast". "Ik ervaar ook dat zij ongelooflijk sociaal zijn." EKDE benadert vooral produktiebedrijven en bedrijven die vijftig man of meer personeel in dienst hebben. Ooms verwacht dat eind mei tussen de acht en tien plaatsen zullen zijn ingevuld. Een WisselWerk-plaats is in eerste instantie bedoeld voor een periode van

een half jaar. Daarna bestaat een verleningsmogelijkheid tot 31 december 1998. Ooms meldt dat onder meer Akzo Bobel, bouwbedrijf Obdeijn en de Nederlandse kunststoffen Chemie voor WisselWerk functies in beeld zijn.

Johan Fekken van Auping benadrukt dat de bonus die zijn bedrijf voor het indienstnemen van de twee wisselwerkers ontvangt niet de doorslaggevende reden is geweest om toe te happen. "We willen mensen een kans geven werkervaring op te doen zodat zij weer aan het arbeidsproces kunnen deelnemen." Fekken zegt dat deze aanpak past in het algemene personeelsbeleid van Auping. De vestiging in Deventer heeft naast de wisselwerkers momenteel vier stagiairs uit het Voortgezet Speciaal Onderwijs in dienst en verder zeven JWG'ers, vijf Melkert 2-mensen en drie stagiairs van het Regionaal Opleidings Centrum 2

Duyvendak Lid VRO/M-Raad

Onlangs is de samenstelling bekend gemaakt van de Adviesraad van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu. In het kader van het nieuwe (afgeslankte) regerings-adviesradenstelsel zijn zeer veel oude raden en commissies gesneuveld. Globaal gesproken komt het nieuwe stelsel neer op de installatie van een adviesraad per departement, terwijl de werksfeer in beginsel kabinets-breed is.

De Dr. Gradus Hendriks-stichting, die het bijzonder hoogleraarschap Opbouwwerk aan de Erasmus Universiteit verzorgt, heeft enige tijd geleden Professor Dr. J.W. Duyvendak gecandideerd voor het lidmaatschap van de, een beperkt aantal leden kennende, Adviesraad van VRO/M. Motiverende redenen daartoe waren uiteraard de indringende betrokkenheid van het opbouwwerk met volkshuisvestings-, woonlasten-, leefbaarheids-, en milieu-

vraagstukken, alsook de betrokkenheid van de Volkshuisvestingskoepel NCIV bij de bijzondere leerstoel.

De candidatuur van Professor Dr. Jan Willem Duyvendak overleefde alle selectierondes en mondde uit in diens benoeming tot lid van dit college, waarvan ook Mr. Elco Brinkman, oud-minister van VWS, thans voorzitter van het AVVB (de bouwondernemers), deel uitmaakt. Door deze benoeming krijgt de optiek van het opbouwwerk en krijgt de invalshoek van de leefwereld een krachtige impuls in de regeringsadvisering inzake volkshuisvestelijke, ruimtelijke en milieuvraagstukken. Interessant in dit verband is ook dat de Adviesraad van het Ministerie van VWS, de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling in haar werkprogramma aangekondigd heeft met betrekking tot het door haar op te stellen advies inzake de sociale opbouw van buurt en wijk een dwarsverband met de VRO/M-Raad te zullen leggen. Dat initiatief van de RMO is van niet te onderschatten belang en wan-

neer de VRO/M-Raad daar goed op inspelt, kan een zeer verrissende regerings-adviseur tot ontwikkeling komen.

Aangaande het bijzonder hoogleraarschap opbouwwerk valt voorts nog te melden dat het Gemeentebestuur van Rotterdam, i.c. Wethouder Herman Meijer de Dr. Gradus Hendriks-stichting heeft bericht dat Rotterdam in de komende drie jaar extra wil investeren in het werk van Jan Willem Duyvendak. De Maasstad stelt voor die periode f180.000,- beschikbaar, aan te wenden voor opbouwwerk-gerelateerde onderzoeks- en studie-opdrachten.

Leefbaar heid

platteland

Het LCO heeft sinds enkele jaren leefbaarheidsvraagstukken op het platteland in haar werkplan opgenomen. Een aantal plattelandsregio's hebben ze maken met een meervoudige problematiek, waaronder een hoge regionale werkloosheidscomponent, afname van werkgelegenheid in de landbouw, een inkomensniveau dat beduidend onder het landelijk gemiddelde ligt, verschraving van voorzieningen en het wegtrekken van hoger opgeleide jongeren.

In eerdere nummers van MO/Samenlevingsopbouw is aandacht besteed aan de door de LCO-projectontwikkelaar platteland georganiseerde werkonferentie "Participatie bij regionale plattelandsprojecten", de met stichting de Ploeg in Opsterland (Friesland) georganiseerde conferentie rond werk en werkloosheid op het platteland en rond het lopende innovatieve pilot-project leefbaarheid in de regio Achtkarspelen (Friesland).

In dit nummer een drietal artikelen over platteland. Een bijdrage van Ben Pleij, Ministerie van VWS, waarin de betrokkenheid van VWS met plattelandsvraagstukken uiteen gezet wordt.

Het LCO organiseerde dit voorjaar een succesvolle expertmeeting rond plattelandsvernieuwing waarbij deskundigen van verschillende pluimage met elkaar in gesprek kwamen.

Voor welzijnswerkers en medewerkers van provinciale organisaties van kleine dorpen in de vier noordelijke provincies organiseerde het LCO onlangs een themadag over de opstelling van toekomstvisies door dorpen.

Voor meer informatie kunt u terecht bij Henk Rozema, LCO, Zwolle, op dinsdag/woensdag/donderdag, tel. 038 - 4 23 21 12

VWS actief bij sociaal-economische ontwikkeling van plattelandsregio's

door Ben Pleij, ministerie van VWS

Auteur Ben Pleij is senior beleidsmedewerker bij de directie "Sociaal Beleid" van het Ministerie van VWS en al jarenlang betrokken bij welzijnsvraagstukken op het platteland. Namens VWS participeert Ben Pleij in het landelijk coördinatiepunt plattelandsvernieuwing. Dit artikel is gebaseerd op zijn inleiding tijdens een onlangs door VWS georganiseerde expertmeeting "sociale en culturele ontwikkelingen op het platteland" te Nunspeet.

Het platteland is in beweging. Dit artikel gaat daar op in. Op hoofdlijnen worden ontwikkelingen op sociaal-economisch, sociaal-ruimtelijk en sociaal en cultureel terrein aangegeven of verkend. Tevens wordt het bestuurlijke en politieke kader geschetst van het beleid van overheden voor het platteland op dit moment. Het artikel is een bewerking van een notitie welke als achtergrond diende voor de discussie tijdens de expertmeeting over de sociale en culturele consequenties van ontwikkelingen op het platteland en hoe overheden daarmee om kunnen gaan. VWS wilde meer helderheid krijgen over de eigen rol daarbij. Dat was de reden voor het organiseren van de bijeenkomst.

Sociaal economische ontwikkeling:

De grootste grondgebruiker op het platteland, de agrarische sector en daarbinnen vooral de Landbouw staat sterk onder druk. Deze belangrijke economische pijler voor het platteland kalft af. We kennen de samenloop van oorzaken die liggen bij het milieu, het Europees Landbouwbeleid en de mondialisering van de markt. De agrarische wereld moet veranderen:

- * agrariërs moeten zich omvormen van op aanbod gerichte producenten naar vraaggerichte ondernemers.
- * van gegarandeerde prijzen voor bulkgoederen moet men naar marktconforme productie.

Een herstructurering van de landbouw die ook nieuwe kansen biedt met als sleutelwoorden:

- * productdifferentiatie, marktsegmentatie, innovatie, kwaliteit, milieu, dierenwelzijn en ketenbenadering.
- * nieuwe kansen voor met name niet-agrarische activiteiten, recreatie, natuur- en

landschapsbeheer, zakelijke dienstverlening en informatietechnologie.

* een toenemende vraag/behoefte naar rust, ruimte en natuur voor recreatie.

Een bedrijfseconomische omschakeling van niet geringe omvang met consequenties onder andere op het gebied van scholing. Met het zoeken naar nieuwe bestaansbronnen buiten de eigen sector, moet men ook veel meer naar buiten treden. Het omschakelingsproces zal dan ook de nodige veerkracht vragen van boeren.

De sociaal-psychologische factor is bij het slagen van het veranderingsproces van buitengewoon groot belang. Niet alle boeren zullen de omschakeling kunnen maken. Zo is de prognose dat de komende jaren de helft van de veehouderijbedrijven zal moeten stoppen. Sociale problemen rond gedwongen bedrijfsbeëindiging blijven aan de orde.

Sociaal ruimtelijke ontwikkelingen

Bovengeschetste ontwikkelingen in de landbouw scherpen lopende ontwikkelingen aan. Ze doen zich onder andere voor in gebieden die reeds een flinke "regionale werkloosheidscomponent" kennen. Ze versnellen of versterken de processen die al lang gaande zijn. Het gaat dan om processen van schaalvergroting en concentratie. Kortom de trends die problemen in de leefbaarheid van het platteland veroorzaken; zoals voorziennigen die verdwijnen, de bevolking die afneemt en vooral het kader dat wagt-trekt.

Het rapport "De Achterkant van verstedelijkt Nederland (1989)" beschrijft de grote trends en waarschuwt voor het ontstaan van sociaal zwakke delen van het platteland en het ontstaan van "sociaal ruimtelijk isolement" voor vervoers- en kansarme bewoners; mensen die niet deel kunnen nemen aan het maatschappelijk leven, zoals we dat wensen. De armoede atlas van het NIZW geeft aan dat ook een aantal plattelandsgebieden "hoog scoren" als het gaat om risicofactoren voor armoede en marginalisering.

Het lijkt er dus op dat het risico voor het ontstaan van een sociaal zwakke onderklasse niet alleen is voorbehouden aan de grote steden met zwakke wijken. Ook op het platteland kunnen zulke sociaal zwakke "pockets" ontstaan. Plattelandsregio's lijken zich heel divers te ontwikkelen afhankelijk van de poten-

ties. Die potentie is vaak een aantrekkelijke woonomgeving. Zelfs binnen één gebied "doet het ene dorp het goed" en het andere niet. De diversiteit aan ontwikkelingen is groot.

De ruimtelijke ordening maakt nog een onderscheid tussen onder- en overdruk gebieden. Op het perifere platteland is er een gebrek aan functies. Onder de rook van de stad is er een belangenstrijd tussen de verschillende functies en grondbestemmingen. De manier waarop bewoners de leefbaarheid van hun dorp ervaren zou verband kunnen houden met dit verschil in type landelijk gebied. Enerzijds zijn er dorpen, waar het leven goed is, de onrust wordt veroorzaakt door de nieuwe tijden die aan de deur rammelen.

Anderzijds zijn er dorpen waar inmiddels de nieuwe tijden al lang zijn aangebroken; de helft van de bevolking komt inmiddels van elders en "het dorp is niet meer wat het geweest is"

Sommigen vinden dat we minder moeten denken in termen van stad en platteland als tegenstellingen. Het ruimtelijk denken begint heel langzaam naar stad en platteland in samenhang te kijken. Voorbeelden zijn de "visie stadslandschappen" en aan de discussie over de toekomst van het groene hart. Stad en platteland, rode en groene functies moeten in samenhang met elkaar ontwikkeld worden. Ook voor het sociale (beleids-) denken moet wellicht die onderlinge afhankelijkheid van stad en ommeland meer naar voren komen.

Sociaal en culturele ontwikkelingen

Naast het aantal hierboven geschetste sociale en culturele aspecten, vallen er de laatste tijd een paar zaken op, die te maken hebben met de steeds toenemende fysieke maar vooral "psychische mobiliteit"

Het zijn vaak berichtjes die we uit de krant oppikken: Het alcohol gebruik onder jongeren in Zuid-Oost Drenthe ligt ruim boven het landelijk gemiddelde. In het gebied van de Peel ziet men onder jongeren een sterk toegenomen "niscovol" uitgaansgedrag. In typische plattelandsgemeenten hoor je over rond hangende jongeren. Jongeren op de grens van lastig of er overheert. De impact van dat gedrag voor het dorp is groot. Het lijkt erop dat er een verscheidenheid aan jeugdculturen ontstaat met een gedrag van jongeren dat tot nu toe alleen bij grotere steden past.

Het dorp is niet meer wat het is geweest

Het toegenomen gevoel van onveiligheid op het platteland. (De keukeurder staat niet altijd meer open). Na de reorganisatie van de politie ziet men in de dorpen helemaal geen blauw meer op straat. Daarnaast wordt door criminele types het platteland als werkterrein ontdekt nu de werkomstandigheden in de stad moeilijker worden. Maar het belangrijkste is misschien nog wel dat iedere burger, in welke uithoek die ook woont, dagelijks geconfronteerd wordt met media, die duidelijk maken dat ons leven vol risico's is. Het is moeilijk om uit te maken of het gevoel van onveiligheid louter subjectief is of gebaseerd is op feiten.

Sociale problemen bij mensen op het platteland hebben de neiging "te verdampen". Misschien dat problemen ook door hun voorkomen op kleine schaal, beter hanteerbaar of te verdragen zijn. Een voorbeeld: de gemeente Den Helder kent ongeveer 50 drugsverslaafden. In het omliggende buitengebied zijn het er opgeteld, maar verspreid over de dorpen, ook ongeveer 50. Die 50 buiten den Helder bleken zeer moeilijk bereikbaar. Hoe moet men immers omgaan met die ene verslaafde in bijvoorbeeld Haringhuizen. Vanuit Den Helder is nu een regionaal integraal jeugdbeleid ontwikkeld mede voor de rest van het Gewest Kop van Noord-Holland. Dit is tevens een voorbeeld van hoe ook op sociaal gebied problemen worden opgepakt in wisselwerking tussen centrumgemeente en omliggende plattelandsgemeenten.

Het bestuurlijke- en beleidskader voor het platteland

Onder het vorige Kabinet is in een aantal gebieden gewerkt aan de verbetering van de leefbaarheid in het kader van de Vierde Nota op de ruimtelijke ordening extra (VINEX). De inzet van dat beleid was het op gang brengen van een brede ontwikkeling. Zo zijn er op het terrein van wonen, vervoer, ouderenzorg, onderwijs etc. vele activiteiten ontplooid.

Het huidige Kabinet heeft het beleidsthema plattelandsvernieuwing op de agenda gezet. Landbouw, natuur en recreatie/toerisme moeten in onderlinge samenhang en afstemming zich ontwikkelen en moderniseren. Plattelandsvernieuwing streeft naar de sociaal economische versterking van het platteland, volgens vooral lijnen van bestuurlijke en organisatorische vernieuwing.

Dat laatste is vooral interessant. Immers de zgn. VINEX-leefbaarheidsconvenanten hadden al laten zien dat een aantal aspecten bij de vernieuwing van buitengewoon belang zijn:

- * namelijk veel aandacht voor het proces om tot vernieuwing te komen.
- * accent op het stimuleren van het zelforganiserend vermogen in de regio. Die regio zelf moet het initiatief nemen. Bottom-up werken.
- * het rijk dat zich open stelt; het rijk wil beleid en regels die maatwerk in de regio in de weg staan, aanpakken.
- * de sociaal psychologische factor is van buitengewoon belang om nieuw elan in een gebied te krijgen.

Ook bij het thema plattelandsvernieuwing spreekt men in termen van bottom-up, mensen worden aangesproken op eigen vermogens, van ruimte maken voor initiatieven. Het rijk stelt alleen de kaders vast, stuurt op hoofdlijnen en toetst het resultaat.

Het kabinet besloot in november 1995 om de aandacht voor de leefbaarheid voort te zetten onder het thema plattelandsvernieuwing. Het brede begrip leefbaarheid is echter wat ondergesneeuwd; belangrijke verschillen met het VINEX-beleid: de voorganger van plattelandsvernieuwing, is dat in de praktijk plattelandsvernieuwing zich concentreert op economie in de "groene hoek". De breedte van het VINEX-beleid, met ook aandacht voor de functies werken, wonen, voorzieningen en bereikbaarheid in hun onderlinge samenhang gaat daarmee verloren. Bovendien wordt thans geen structuur of kapstok aangeboden om de intenties van bestuurlijke en organisatorische vernieuwing concreter te maken. Bij de VINEX werden die geconcretiseerd in lichte convenanten.

Een paar zaken springen bij de filosofie achter plattelandsvernieuwing in het oog: veel accent wordt gelegd op de zelfontwikkeling van mensen, op hun durf en creativiteit. De rijksoverheid op afstand,

de provincie als regisseur van het proces in de regio. Het zoeken naar nieuwe kansen en nieuwe partners. Tot zover de theorie.

De overheid is een veelkoppig verschijnsel. Die overheid bepaalt niet alleen het speelveld, maar speelt vaak zelf mee. Heeft duidelijke wensen over de uitkomst van het spel. De boeren en burgers op het platteland zeggen vaak alleen maar last te hebben van de overheid, ze vinden overheden niet consistent. Zoiets stigmuleert het eigen initiatief niet. Bovendien is het niet iedereen gegeven om een bedreiging om te zetten in een kans. Kortom, veranderen is moeilijk en het spel is zeer complex.

Tijdens het debat in de Balie van 16 en 17 november 1996 ("De cultuur van het overleven") zei één van de panelleden daarover het volgende: "Er is geen crisis in de landbouw, er is geen crisis in het landelijk gebied. Er is sprake van een organisatiecrisis in onze complexe samenleving op de drempel naar de 21e eeuw." Hij wist dit te onderbouwen met vele voorbeelden.

De bovenstaande analyse zou tot de gevolgtrekking kunnen leiden dat er veel meer aandacht voor de proceskant van vernieuwing moet komen. Aandacht voor de kant van "the human resources". Het ontwikkelen en uitproberen van nieuwe organisatorische en bestuurlijke modellen. Hoe verzoenen we de bottom-up aanpak met top-down beleidsdoelen. Aandacht voor samenlevingsopbouw-achtige methodes. Mensen en ideeën bij elkaar brengen. De vraag komt dan boven of welzijn, althans de sociale sector, iets kan betekenen op deze organisatorische en sociaal psychologische aspecten van vernieuwing? Interessant voor het bestuurlijk kader is tenslotte nog de prominente rol van de provincie bij plattelandsvernieuwing. De provincie vervult de rol van "regisseur" voor het begeleiden van de veranderingsprocessen in de regio. Dat past bij het beeld van de rol van de provincie van de toekomst. Het is echter nog niet duidelijk wat die rol of praktisch precies betekent, althans die rol wordt nu heel verschillend ingevuld.

Meer aan dacht voor de proceskant van vernieuwing

De rol van het welzijnswerk in het landelijk gebied

De plattelandssamenleving is snel aan het veranderen. Spelen instellingen van zorg en welzijn daarop in? Hebben ze een rol daarin?

In het kader van de VINEX leefbaarheidsprojecten hebben negen plattelandsgebieden een economische-, ruimtelijke- en sociale toekomstvisie voor hun gebied opgesteld. De gemeenten waren verantwoordelijk om bewoners en bedrijfsleven bij dat proces te betrekken. Over het algemeen kun je stellen dat het welzijnswerk de grote afwezige was bij het leveren van bijdragen in dat proces. De oorzaak ligt wellicht in een beperkte taak-opvatting bij gemeenten en instellingen voor welzijn. Of zeer beperkte mogelijkheden: in sommige plattelandsgemeenten is er geen welzijnswerk. Hun functie is soms (deels) door anderen overgenomen.

Onderzoek, voorzover dat gedaan is, laat zien dat het welzijnswerk op het platteland enig gebrek aan dynamiek en vernieuwing laat zien, minder ontwikkelingsgericht is. Men vult het werk vrij traditioneel in. De stelling lijkt verdedigbaar dat, anders dan in de stedelijke setting, welzijnswerk zich minder richt op mensen met achterstand en uitval en meer op ontmoeting en ontplooiing van mensen. Beide zijn nodig. Daar komt nog het volgende bij. Welzijnswerk is veelal lokaal georganiseerd. De partners die nodig zijn voor het vormen van een integraal sociaal beleid zijn vaak op een ander schaalniveau georganiseerd. Het gaat dan om bijvoorbeeld de regionale woningbouw-stichting Regionaal bureau voor de arbeidsvoorziening. Het vervoer en onderwijs is veelal regionaal georganiseerd. De politie regio etc. etc.

Een en ander heeft ertoe geleid dat het kabinet in het standpunt op het eindadvies van de Werkgroep Leefbaarheid Platteland de volgende passage heeft opgenomen: het kabinet wil instellingen

op het terrein van zorg en welzijn stimuleren om na te gaan of zij qua organisatie en qua werkhouding nog wel een gepast antwoord geven op problemen van plattelandsbewoners in de snel veranderende plattelandssamenleving.

Indien men in plattelandsgemeenten naast het "klassiek welzijnswerk" wil meehelpen aan een integraal sociaal beleid, zijn de voorwaarden daarvoor dan wel aanwezig? Hoe liggen die anders ten opzichte van grotere, meer stedelijke gemeenten? Een voorbeeld op het terrein van ouderen; het generaal beleid is, dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig in de eigen omgeving kunnen functioneren. Daarvoor is niet alleen zorg nodig, maar ook huisvesting en vervoer. Betekent het implementeren van dit beleidsstreven iets anders op de schaal van Winsum, met 6000,- inwoners in de hoofdkern en 6000 inwoners verspreid over 11 dorpen dan in Amersfoort? En hoe is dat dan anders? Het komt erop neer dat we eigenlijk weinig zicht hebben op de vraag of en hoe plattelandsgemeenten en instellingen voor zorg en welzijn omgaan met sociale en culturele veranderingen op het platteland en wat de andere schaalgrootte betekent.

Rol VWS bij plattelandsvraagstukken

De nieuw gevormde directie "Sociaal Beleid" van VWS heeft als missie om met anderen te kijken hoe sociale cohesie in de maatschappij bevorderd kan worden, of behouden kan blijven en om processen van marginalisering en uitsluiting te voorkomen. Zo wordt vanuit de directie een bijdrage geleverd aan het "grote stedenbeleid". De directie wil ook kijken of zij, in het licht van haar missie, een bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van het platteland. VWS is van mening dat er momenteel onvoldoende kennis beschikbaar is rond de aard en omvang van de sociaal-ruimtelijke en sociaal-culturele veranderingsprocessen op het platteland. Hoe uit zich dit in de sociale cohesie ten plattelande? Leiden de genoemde processen op het platteland tot onvoldoende mogelijkheden voor bepaalde groepen om maatschappelijk te participeren? Wat zijn daar de gevolgen van?

Na de decentralisatie van het welzijnswerk naar de gemeenten is er bij VWS geen volledig beeld meer van de welzijnssector in plattelandsgebieden en hun uitvoeringspraktijk. Zowel de stijl bij de VINEX-leefbaarheidsprojecten als bij de

Deskundigen ontmoeten

door Jannie Schonewille, freelance-journaliste

huidige praktijk van plattelandsvernieuwing is het lokale welzijnswerk nauwelijks betrokken.

Het departement beraadt zich momenteel op de mogelijkheden om ontbrekende kennis te verzamelen en wil gemeenten en het plattelandswelzijnswerk stimuleren een vernieuwend sociaal beleid te voeren. Ze wil dat doen in het kader van de beleidsbrief Lokaal Sociaal Beleid van december 1996. Dit niet in het minst omdat de veranderingsprocessen op het platteland dusdanig van gehalte zijn dat deskundige begeleiding van groepen mensen die aan een leefbare toekomst van dorp en streek werken noodzakelijk wordt geacht. Er moet daarbij aandacht zijn voor de proceskant, voor organisatorische aspecten, voor methoden van zelfontwikkeling, voor draagvlakontwikkeling en voor communicatie tussen boeren, bewoners, nieuwe bewoners en overheden.

Tenslotte verdient de vertaling van algemeen rijksbeleid naar de schaal van het platteland extra aandacht, het platteland verdient maatwerk, bijvoorbeeld als het gaat om openbaar vervoer en consequenties van de beperking van de automobiliteit.

Bij de behandeling in de Tweede Kamer van de VWS-beleidsbrief "Lokaal Sociaal Beleid" werd gevraagd of de staatssecretaris specifieke aandacht schenkt aan plattelandsvraagstukken. Mevrouw Terpstra antwoordde dat ze dat zeker doet en zegde toe het verslag van de expertmeeting in Nunspeet toe te zenden aan de Kamer.

Het platteland is aan het veranderen. De landbouw, de grootste grondgebruiker op het platteland en een belangrijke economische pijler, heeft behoorlijk aan betekenis ingeboet. Andere functies, natuurontwikkeling en recreatie, worden belangrijker. Dit heeft zijn gevolgen voor het sociaal-economische draagvlak op het platteland, met name in die gebieden die toch al niet zo sterk waren. Reden voor het kabinet om het platteland op de politieke agenda te zetten. Onder het thema plattelandsvernieuwing moet gewerkt worden aan de sociaal-economische versterking van het platteland, waarbij bestuurlijke en organisatorische vernieuwing belangrijke begrippen zijn. Dit laatste houdt in dat de rijksoverheid niet meer de dirigenrol heeft, maar dat initiatieven vanuit de plattelandregio's moeten komen waarbij de provinciale overheden een regie-functie hebben. Het rijk wil daarbij vooral stimuleren en barrières in de regelgeving opheffen. Bottom-up werken en een integrale aanpak zijn de belangrijke begrippen bij het plattelandsvernieuwingbeleid.

De weerbarstige praktijk

Landelijk zijn er een groot aantal projecten ontwikkeld waar organisaties vanuit hun eigen werksituatie - landbouw, welzijnswerk, natuurontwikkeling, recreatie - werken aan versterking van de sociaal-economische structuur van het platteland. De uitwisseling van informatie over deze projecten beperkt zich echter tot kleine regio's en bepaalde circuits. Daarbij is de informatie-uitwisseling vooral gericht op wat er gebeurt en niet hoe het gebeurt. Over methoden van draagvlakontwikkeling, hoe participatie te stimuleren, succes- en faalfactoren, verschillende aanpakken van projecten wordt weinig beschreven.

Reden voor het LCO om op 25 maart in Leusden een expert-meeting te organiseren om rond het thema plattelandsvernieuwing op landelijke schaal te komen tot informatieverzameling en -uitwisseling over bottom-up werken. Bij de voorbereiding was het Informatie Kennis Centrum Landbouw te Ede betrokken. VWS stelde een projectsubsidie beschikbaar voor deze expertmeeting. Voor deze dag waren een aantal landelijk werkende organisaties

uitgenodigd die zich op diverse werkerreinen en vanuit verschillende disciplines bezig houden met plattelandsvernieuwing. Zo zaten er in de zaal vertegenwoordigers van recreatie, landbouw, natuur, de provincies, ministeries van VWS en SZW, plattelandsjongeren en plattelandsvrouwen, belangenbehartiging, welzijn, leefbaarheid en voorlichting. Vogels van zeer diverse pluimage dus en dat leverde zeer boeiende discussies op, welke onder leiding stond van mev. A. Meijering van LNV.

Participatie

Dhr. Pleij van het ministerie van VWS gaf in zijn inleiding aan dat het in het totale overheidsdenken in de sfeer van sociale vernieuwing en bottom-up werken belangrijk wordt gevonden dat burgers een veel nadrukkelijker rol krijgen bij het geven van richting aan hun toekomst. Participatie is daarom een belangrijk begrip bij plattelandsvernieuwing. De procesmatige kant - bewoners betrekken en mee laten denken in projecten - wordt echter door met name provinciale overheden niet erg professioneel benaderd. Het wordt beschouwd als iets wat men er wel even bij doet, als een kwestie van gezond verstand. Kosten hiervoor worden nauwelijks opgenomen in de begroting en uitbesteding aan deskundige mensen of instituten gebeurt amper.

De aanwezigen waren het er over eens dat participatie van betrokkenen bij plattelandsvernieuwing noodzakelijk is om te kunnen spreken van een echte bottom-up benadering. Ook was men het erover eens dat hiervoor deskundigheid noodzakelijk is. Echter, participatie kost tijd en geld. Bewoners hebben niet, zoals ambtenaren, de beschikking over allerlei faciliteiten om plannen te maken en moeten dit bovendien in hun vrije tijd doen. Een aantal aanwezigen vond daarom dat er in de begroting van projecten, geld gereserveerd moet worden voor participatie- en proceskosten. In projectvoorstellen binnen het landelijk beleid van plattelandsvernieuwing is daar sinds kort ook enige ruimte voor. Dit geldt echter niet voor andere financieringsstromen en planvormen op het platteland, zoals LEADER, WCL en 5B.

De methodiek

Participatie, het betrekken van de bevolking bij een veranderingsproces, vereist specifieke deskundigheid. Opbouwwerkers zullen dat volmondig

elkaar rond plattelandsvernieuwing

beamen. Onder de aanwezigen was echter het discussiepunt welke deskundigheid dit dan is en wie die zou moeten leveren. Probleem daarbij is dat de manier waarop gewerkt wordt in projecten, hoe aan participatie van de betrokkenen vorm gegeven is, in de praktijk nauwelijks beschreven wordt. Veel procesbegeleiding gebeurt binnen het eigen circuit, zo gaan boeren naar boerenorganisaties, leefbaarheidsgroepen naar het welzijnswerk of vormingsinstituten, en men is niet goed op de hoogte van elkaars mogelijkheden. Onder de aanwezigen was sterke behoefte aan inzicht in de gevolgde methodieken en de succes- en faalfactoren. Daarvoor zou er een goed overzicht moeten komen van ervaringen rond participatie. Organisaties die specifieke deskundigheid op dit terrein in huis hebben, zouden zich wat dat betreft beter moeten profileren.

De integrale aanpak

Een ander belangrijk thema was de integrale aanpak. In zijn inleiding stelde dhr. Pleij dat plattelandsvernieuwing niet alleen een zaak is van de agrarische hoek. De ontwikkeling van het platteland speelt tegen de achtergrond van en past in de grote maatschappelijke en sociaal culturele veranderingen. Het - onder plattelandsdeskundigen - alom bekende boek van Geert Mak "Hoe God verdween uit Jorwerd" geeft een zeer treffend beeld van het sterk gewijzigde plattelandleven. Processen die je sinds jaar en dag ziet zijn schaalvergroting, afname van voorzieningen, slechte bereikbaarheid van voorzieningen, vergrijzing en ontgroening. Bij plattelandsontwikkeling hoort daarom ook de zorg voor een sociaal-cultureel acceptabele omgeving. In het plattelandsontwikkelingsbeleid worden, in de woorden van dhr. Pleij, plattelandsbewoners en boeren uitgedaagd om over de eigen schutting heen te kijken om te zien wat voor kansen er liggen op andere terreinen. Van organisaties die zich bezig houden met plattelandsontwikkeling mag je hetzelfde verwachten. En daar ontbreekt het in de praktijk nogal aan. Organisaties werken op hun eigen terreinen en ontmoeten elkaar niet. Daardoor worden kansen gemist, een brede invalshoek is belangrijk om een breed vernieuwingsproces op het platteland te laten slagen. Organisaties die zich bezig houden met plattelandsontwikkeling zullen moeten samenwerken

om elkaar aan te vullen en kwaliteitsverbetering te realiseren.

De kloof op het platteland tussen boeren en burgers werd door diverse aanwezigen onderkend, met name op organisatie-niveau.

Vanuit het welzijnswerk werd in het verleden nooit veel aandacht besteed aan de agrarische sector omdat die goed georganiseerd was. Ook nu wordt de landbouwsector in leefbaarheidsprojecten of in projecten rond zorg en welzijn amper betrokken. Het is echter zeer voorstelbaar dat een boer die op zoek is naar nieuwe mogelijkheden behoefte heeft aan kennisontwikkeling en onderwijs. Een boerin die wil gaan werken heeft wellicht vervoer en kinderopvang nodig.

Hoe God verdween uit Jorwerd

Omgekeerd: bij allerlei vernieuwingen in de agrarische sector worden burgers nauwelijks betrokken. Agro-toerisme biedt wellicht kansen voor meerdere mensen in het dorp. Projecten rond landinrichting, natuurontwikkelingsprojecten, hebben ook invloed op de woonomgeving van de niet-agrariërs. Door binnen projecten als organisaties gemeenschappelijk te opereren zou er meerwaarde uit die projecten kunnen worden gehaald.

Een geslaagde dag

Aan het eind van de dag bleek dat de opzet van het LCO, een eerste aanzet geven tot een soort netwerk, zeer geslaagd was. Heel duidelijk bleek bij de aanwezigen de behoefte om informatie uit te wisselen. Informatie over wat iedereen doet, maar ook over de gevolgde methode en over specifieke deskundigheid binnen projecten. Verschillende thema's, zoals de verdere vormgeving van de informatie-uitwisseling, de integrale aanpak, financiering van de participatie- en proceskosten en succes- en faalfactoren worden in themagroepen verder uitgewerkt en terug gerapporteerd. In de slotronde bleek uit diverse opmerkingen

dat juist het ontmoeten van andere circuits op deze dag heel nuttig was. Er werden diverse contacten gelegd en afspraken gemaakt en dat alleen al was winst.

Werk aan de winkel

Het welzijnswerk, met name het opbouwwerk, lijkt tot nu toe de grote afwezige waar het gaat om plattelandsontwikkelingsprojecten. Dat is in feite merkwaardig, want juist opbouwwerkers zijn bij uitstek deskundig waar het gaat om bevorderen van participatie, community development, werken vanuit de basis en het slaan van bruggen tussen bewonersgroepen.

De mogelijkheden voor welzijnswerk om een bijdrage te leveren aan het plattelandsontwikkelingsproces zijn legio. Al opgemerkt is ondersteuning van boeren en boerinnen die initiatieven buiten de eigen sector willen ondernemen en het betrekken van burgers bij landinrichtings- en natuurontwikkelingsprojecten.

Er zijn ongetwijfeld nog meer voorbeelden te bedenken waarbij welzijnswerk een belangrijke rol kan spelen bij projecten rond plattelandsontwikkeling of zelfs het voortouw kan nemen. Deels is de afwezigheid van het opbouwwerk wellicht te verklaren doordat niet alle plattelandsgemeenten welzijnswerk in huis hebben. Daarbij komt dat welzijnswerk vaak op gemeentelijk niveau georganiseerd is, terwijl de projecten zich op een grotere, regionale schaal afspelen. Maar een groot deel van de verklaring lijkt toch dat ook welzijnsinstellingen wat dit betreft een beperkte taak-opvatting hebben die zich bovendien beperkt tot de gemeentegrens.

Het lijkt daarom een uitdaging voor het welzijnswerk, en met name het opbouwwerk, om buiten het eigen werkterrein en buiten de geografische grenzen van de instelling te kijken hoe zij haar deskundigheid kan inzetten om daarmee een bijdrage te leveren aan plattelandsontwikkeling.

Opbouwwerk in renovatie van een verpauperd stadshart

door Fred Stalieu, CEBSD

Oporto is, na Lissabon, met ruim 300.000 inwoners de grootste stad van Portugal. Het is in de loop van een lange historie gebouwd in een rotsig, oneffen gebied aan de noordzijde van de rivier de Douro - een naam die ons bekend is vanwege de beroemde portwijnen. Wie één en andermaal per bus of taxi de stad van downtown noord- en opwaarts doorreden heeft, zal het zijn opgevallen dat in de bebouwing van Oporto grofweg drie lagen zijn te onderscheiden. Te beginnen met een niet al te omvangrijk historisch centrum, op sommige punten daterend van 3000 jaar her. Vervolgens een brede gordel van nogal armelijke stadswijken, met enkele bijzonder fraaie monumentale gebouwen en parken als uitschieters. En tenslotte een omvangrijke zone van moderne buitenwijken, waarbij eenvoud en welstand elkaar opvallend afwisselen.

In het buitengebied kent Oporto twee zgn. Urban projecten; geïntegreerde grootstedelijke aanpak met ruime geldelijke steun van de Europese Unie. Daarnaast is er het Urban Pilot project in de historische kern, naar de dominante kathedraal Sé genoemd. Met dit 'Bairro da Sé Pilot Project' is eind 1993 een aanvang gemaakt. Tegenwoordig lijkt het alsof de wijk verborgen gaat achter een stedelijke facade, alsof ze geen deel van de stad uitmaakt maar een residu vormt van een sinds lang verlaten enclave. Als gevolg van het fysieke en sociale verval in de loop van de laatste honderd jaar, dreigde het centrum nagenoeg te verdwijnen. Dit mede door sloop en afbraak in tijden waarin de behoefte aan modernisering sterker was dan het respect voor stedelijke allure. In die context namen verpaupering en sociale desintegratie hand over hand toe. Criminaliteit en misdaad waren het gevolg van toenemend drugsgebruik. De verwaarloosde wijk nodigde uit tot verslaving en aids. Het centrum raakte overbevolkt met armen en werklozen; de beter bedeelden verlieten de wijk, het zakenverkeer werd ernstig aangetast.

Strategie

De hoofddoelstelling van het Urban Pilot project voor de Bairro da Sé is, ontwikkelingsvoorwaarden te scheppen voor een

Het Combined European Bureau for Social Development (CEBSD), waarbij behalve het LCO tien opbouworganisaties zijn aangesloten, hield kort geleden in Oporto zijn halfjaarlijkse bijeenkomst. Er werden diverse wijkprojecten bezocht, waaronder één in het oude stadscentrum. Bij deze een samenvattende beschrijving

fysiek en sociaal ontreedder stadsdeel, onder gelijkijdige restauratie van het cultureel en architectonisch erfgoed. De uitdaging is, het stadshart om te bouwen tot een levensvatbare wijk binnen het geheel van de stad. Omdat het in de eerste plaats om mensen gaat, is gekozen voor een geleidelijke metamorfose en niet voor een al te forse en snelle aanpak. Daarom worden de bewoners voorzover mogelijk bij het proces betrokken, via samenwerking tussen zelf-initiatiefgroepen en betrokken instanties; het gaat om een evenwicht tussen herstel van het cultureel erfgoed enerzijds en samenlevingsopbouw anderzijds. Het innovatieve karakter van het project ligt in de combinatie van doeleinden en in hun samenhang met economische, sociale en culturele ontwikkeling. Deze strategie is te vergelijken met een militaire operatie, waarbij al het menselijk en materieel potentieel zorgvuldige articulatie vraagt en georganiseerd moet worden volgens rigoreuze schema's en controlemomenten. Door het doen van de juiste investeringen op het juiste tijdstip en op de juiste plaats, is het streven erop gericht het negatieve imago van de buurt te veranderen, zodat het centrum weer toeristisch interessant wordt, nieuwe activiteiten van de grond komen en andere sociale groepen zich gaan vestigen, zonder toeloop van de traditionele identiteit en de typische culturele kenmerken van de huidige bevolking.

Renovatie

Er zijn nogal wat monumenten in de wijk aan restauratie toe. Ze moeten weer een rol gaan spelen in het culturele leven en uiteraard aantrekkelijk worden gemaakt voor toeristen. Bovendien worden alle straten en pleinen gerenoveerd. Schoonmaak- en afvalvoorzieningen worden aangebracht; de brandveiligheid is een zaak van primaire aandacht. Verkeers- en parkeerproblemen worden

met behulp van computerprogramma's gereduceerd - bewoners krijgen eigen parkeerruimte. Fasegewijs worden de woningen gerepareerd of gerenoveerd, met aandacht voor de vormgeving van het gehele stedelijk landschap. Decoratieve elementen van oude gebouwen worden beschermd, onzinnige tielantijnen worden verwijderd. Gebouwen van weinig historische betekenis worden zonnig afgebroken om plaats te maken voor beter passende objecten. Groen- en andere publieke voorzieningen vragen eveneens om de nodige ruimte, mede als wapen tegen criminaliteit en ter bevordering van de hygiëne.

Sociale ontwikkeling

- Omdat de intentie is, de specifieke karaktertrekken van het centrum te behouden, wordt de vestiging van 'vreemde' sociale groepen niet aangemoedigd. Het gaat in eerste instantie om betere huisvesting van de autochtone bevolking. Er is een sociaal programma, dat o.a. omvat:
- * een netwerk van faciliteiten voor collectief gebruik door de wijkbevolking, waaronder maatschappelijke dienstverlening, vrijetijdsactiviteiten en sociale bijstand;
 - * commerciële inspanning voor nieuwe banen en winkels;
 - * op peil houden van de traditionele wijkbevolking als basis van reactivering van het centrum;
 - * hulpverlening aan de ernstigste gevallen van desintegratie en armoede, vooral in de meest bizarre woonomstandigheden;
 - * initiatieven voor beroepsopleiding gericht op werkgelegenheid, alsook de vestiging van kleine bedrijven (handwerk, antiquiteiten e.d.).

Toerisme en economie

Zakenverkeer en toerisme bepalen in hoge mate de leefbaarheid van de wijk. De economische revitalisering vindt plaats door gebruik te maken van het stadshart als Oporto's trekpleister voor toerisme en commercie. De strategie richt zich niet louter op het aantrekken van bezoekers en klanten, maar in de eerste plaats op verbetering van het wijkimago: aansluitend op de cultuur en de architectuur moet de Bairro da Sé vooral schoon en veilig zijn. Dat zijn immers voorwaarden voor het over de streep trekken van investeerders, met de kans op verruiming van werkgelegenheid in de eigen buurt als resultaat. Wat de commercie betreft kent het project verschillende initiatieven:

Primaat politiek ligt in publiek debat

Door Klaas Koelje, freelance journalist

- * research ten aanzien van bestaande en potentiële markten;
- * instelling van een orgaan voor het beheer en de promotie van het zakenleven;
- * geldelijke steun aan her- en vernieuwing van economische activiteiten.

Ook komen moderne winkelcentra van de grond, wordt er een bureau voor toerisme gevestigd, terwijl de horecasector nieuw leven wordt ingeblazen.

De projectorganisatie

Op Bairro-niveau is een projectorganisatie werkzaam die alle operaties articuleert, registreert en evalueert. Informatie, overleg en besluitvorming zijn in heldere procedures neergelegd, teneinde de samenwerking tussen betrokken instanties en de bevolking zo goed mogelijk te doen verlopen. De informatie naar de bewoners toe moet correct en duidelijk zijn, wil men het vertrouwen niet verliezen. Adviesinstanties moeten in staat zijn op redelijke en slagvaardige wijze met de problemen van de bewoners om te gaan. Slagvaardig; dat wil zeggen waar noodzakelijk ook beslissingsbevoegd. En verantwoordelijkheid dragend voor de ruimtelijke, sociale en economische doeleinden waarbij het in het Pilot project om begonnen was.

Bronnen:

Porto - Projecto Piloto Urbana da Se A Se Renasce no Porto (In Porto, a new Sé is reborn)

Het publieke debat met politici in een prominente hoofdrol moet in de toekomst de start zijn van (grote) infrastructurele projecten. Ambtelijke voorbereiding, onderhandelingen met bedrijven en politici die zich niet mengen in de inspraak frustreren de burger als het gaat om participatie.

Dit waren enkele conclusies uit de werkconferentie "De vele gezichten van participatie" die begin april werd gehouden in het vergader- en trainingscentrum Jonkerbosch in Nijmegen. Gedurende de conferentie werd echter duidelijk dat de bij participatie betrokken partijen over het algemeen de neus in verschillende richtingen hebben staan op het moment dat er met burgers moet worden overlegd.

De conferentie, georganiseerd door het Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO), het Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting (NIROV) en het Informatie- en Kennis Centrum Landbouw, had de bedoeling om de bij inspraak en participatie betrokken partijen met elkaar in gesprek te brengen. De partijen werden hiervoor ingedeeld in 4 categorieën, namelijk: de ambtenaren, de politici, de wetenschappers en de bewoners-/belangengroepen.

De Amsterdamse organisatie-adviseur J. Hillmann concludeerde tijdens een forumdiscussie dat de politieke partijen schitterden door afwezigheid: "De partijbureaus hadden hier veel kunnen leren". Directeur Eisse Kalk van IPP in Amsterdam hield een warm pleidooi voor het publieke debat. "Actieve burgers in de samenleving moeten zelf de discussie opstarten", verklaarde Kalk. In zijn visie verschuilt de politiek zich achter de ambtenarij en wordt achter de schermen teveel onderhandeld terwijl de burgers nog van hun inspraakrecht gebruik maken.

"Onnodige randvoorwaarden worden dicteren en die bemlemmen de discussie", zei Kalk, die ondermeer betrokken is bij de inspraak rond Mainport Rotterdam en dit ten voorbeeld stelde: "Dat gaat alleen maar over chemie en containers maar de leefomgeving van de burger wordt buiten de discussie gehouden".

De woorden van Kalk sloten naadloos aan bij die van Professor J.W. Duyvendak van de Erasmusuniversiteit in Rotterdam. Duyvendak bepleitte in zijn inleiding aan het begin van de werkconferentie dat politici zich weer in het vuur van het publieke

debat moeten storten: "Elkaar tegensprekende ministers stimuleren het publieke debat".

Stroperigheid

In zijn inleidende analyseerde Duyvendak hoe de bevolking sinds de jaren zestig mondig is geworden en geen paternalistische politiek meer accepteert. Hij refereerde aan de klachten van de liberale minister van Verkeer en Waterstaat, mevrouw Jorritsma, over de stroperigheid van de besluitvorming rond grote projecten als de Beluvelijn of de uitbreiding van Schiphol: "Dit is interessant omdat het bij uitstek deze partij (de VVD-red.) is die tot op de dag van vandaag de progressieve partijen in dit land verwijt dat ze maakbaarheidsambities hebben", aldus Duyvendak. De Rotterdamse hoogleraar stelde dan ook vast: "Het is een fraaie paradox: onze bewindsvrouw is een echte 'Macher' maar wel een met kritiek op maakbaarheid".

Kalk noemde de jarenlange plannenmakerij rond de uitbreiding van Schiphol als voorbeeld: "Al zeventien jaar is men daar mee bezig en nu de burger nog een jaar-tje mee mag discussiëren wordt de besluitvorming stroperig genoemd".

De Brabantse PvdA-gedeputeerde drs. L.H.J. Verheijen hield de werking van de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB). Volgens hem werkt de AWB vertragend op de besluitvorming en dient politiek Den Haag zich af te vragen of die wet niet afgeschaft kan worden: "We moeten de AWB vergeten als het gaat om toetsing van de zorgvuldigheid van procedures. Dat bevestigt de stroperigheid terwijl de procedures toch erg zorgvuldig zijn, in Brabant tenminste wel".

In feite legde de discussie over de stroperigheid van de besluitvorming precies bloot waar het misgaat in de inspraakpraktijk. De overheid presenteert na uitvoerige ambtelijke voorbereiding plannen. Daardoor krijgen betrokkenen de indruk dat de inspraak een wassen neus is om maar te zwijgen van mogelijke participatie in de plan- en besluitvorming. Deze gegevens komen de communicatie in de inspraak uiteraard niet ten goede.

Vooringenomenheid

Er kwamen echter meer tekortkomingen aan het licht als het gaat om participatie. Politici zijn uitermate terughoudend bij het doen van uitspraken en nemen onvoldoende stelling ten opzichte van ambtelijke voorbereiding en voorstellen.

Wetenschappers laten zich bij onderzoek weinig gelegen liggen aan lokale (sociale) omstandigheden en presenteren "papieren realiteit". Ambtenaren laten te weinig ruimte voor enthousiaste en/of deskundige betrokkenen. Burgers zouden zich enerzijds zelfbewuster moeten opstellen en meer deskundigheid moeten ontwikkelen, maar zich anderzijds moeten kunnen neerleggen bij een democratisch genomen besluit, ook al is men het daar niet mee eens.

De gebrekkige communicatie die dit mede voortbrengt, blijft het kernprobleem. Men wantrouwt elkaar en dat veroorzaakt dat alle neuzen in een andere richting staan. Er wordt slecht geluisterd en vooringenomen standpunten blijken nauwelijks aan verandering onderhevig te zijn.

Dit alles viel op te maken uit drie werkgroepen die zich bogen over bestaande projecten. Het verschil tussen de drie werkgroepen betrof de schaalgrootte van het project. Zo werd er onderscheid gemaakt tussen Grote Infrastructurele Projecten (Mainport & Milieu Schiphol), Plattelandsvernieuwing (Natuurbeheer op Texel) en Lokale Agenda 21 (Den Haag). In alle werkgroepen waren zowel burgers, ambtenaren, wetenschappers/deskundigen als politici (slechts een enkeling) vertegenwoordigd. Na een inleiding op het onderwerp werd getracht te analyseren waar de fouten werden gemaakt en hoe de diverse partijen zich dienden op te stellen om zaken weer vlot te trekken. Daarbij werden de deelnemers gevraagd een andere rol in te nemen dan zij in het dagelijks leven gewend zijn. Zo werden ambtenaren bijvoorbeeld wetenschappers en dienden aanbevelingen te maken waaraan wetenschappers zich zouden moeten houden om participatie beter te laten verlopen. Hoewel in de werkgroepen zichtbaar werd dat men wel weet hoe een vruchtbare inspraak en participatie bereikt kan worden, deden de praktijkvoorbeelden vermoeden dat het nog een lange weg is voordat participatie vlekkeloos verloopt. Hoe drep de vooroordelen en tegenstellingen tussen de partijen zitten, bleek steeds duidelijker, naarmate de dag vorderde. Voorzitter van de conferentie, beleidswetenschapper professor P. Leroy van de Katholieke Universiteit Nijmegen, trok dan ook de conclusie dat het wantrouwen en het werken met stereotypen grote belemmeringen vormen als het gaat om de kwaliteit van de inspraak en

participatie oftewel van de democratische besluitvorming.

Succesverhalen

De recente instelling van het Inspraakpunt (IP) van het ministerie van Verkeer en Waterstaat bevestigt onbedoeld, dat er nog weinig succes geboekt lijkt met participatie. "Met de instelling van het IP hoopt het ministerie de kwaliteit van de inspraak te verhogen", verklaarde Staal die projectleider is van het Inspraakpunt (IP). "de bedoeling van het Inspraakpunt is zowel horzel als waakhond te zijn voor het eigen ministerie en een vertegenwoordiger voor insprekers." Verheijen kon daarentegen verschillende "succesverhalen" over participatie presenteren. Hij putte daarbij uit de projecten in Noord-Brabant die in het kader van de begrenzing van de Ecologische Hoofdstructuur zijn opgepakt. Hier is gewerkt met lokale klankbordgroepen waarin vele segmenten uit de samenleving betrokken zijn. Hij schetste echter wel het spanningsveld tussen rijk en burger, waarbinnen een provincie (financieel) moet opereren. Verheijen onderschreef overigens de suggestie van Duyvendak dat natuurbeschermingsorganisaties zo langzamerhand de conservatieve krachten van de samenleving zijn geworden. Ook de Utrechtse Groen Links-wethouder H. van der Steenhoven was redelijk te spreken over participatie in "zijn" stad. Er is een aantal goedlopende projecten, met name als het gaat om wijkmilieubeheer. Van der Steenhoven onderstreepte wel dat de politiek in sommige gevallen tegen de wil van de bevolking in bepaalde besluiten dient te nemen: "Soms moet men het eerst zien voordat de juistheid van het besluit ervaren wordt". Hij noemde als voorbeeld het instellen van de Winkelexpress. Dat is een vorm van openbaar vervoer waarvan het winkeland publiek gebruik kan maken als men de auto aan de rand van de stad laat staan. Aanvankelijk waren de ondernemers in de binnenstad tegen dat plan omdat men vreesde dat het winkeland publiek Utrecht zou mijden. Het gemeentebestuur drukte het plan toch door. De ondernemers zijn achteraf ook zeer tevreden omdat het autoverkeer fors is teruggedrongen en de maatregelen geen negatief effect hebben gehad op de bestedingen en het bezoek. Uit de reacties van de naar schatting honderd deelnemers bleek dat de werkconferentie een succes was. De moeilijk-

heden rond participatie waren goeddeels blootgelegd en er was een duidelijk signaal aan de politiek om zichzelf weer in het middelpunt van het publieke debat te zetten en, zoals Kalk het zei, de rituelen van de parlementaire democratie van zich af te schudden. Met dat laatste doel de Kalk ondermeer op de stellingnames ten behoeve van de coalitie of ten opzichte van de oppositie.

Een uitgebreid verslag van de werkconferentie is te verkrijgen bij LCO-Zwolle. In het verslag zijn opgenomen de inleiding van Duyvendak, Staal, Verheijen en Van der Steenhoven alsmede een woergave van het besprokene in de werkgroepen en de plenaire discussie daarover.

LCO-Zwolle: telefoon 038-4232112

Samenlevingsopbouw

Katern

De taak van de corporatie
in de bevordering van een
leefbaar woonklimaat

Inhoudsopgave

- 3: Aardige uitkomsten van de Olympiade
- 4: Leefbaarheid en corporaties, overwegingen en aandachtspunten, notitie DGVH, ministerie van VROM
- 6: Deelnemers Olympiade Leefbaarheid (uitgenodigd)
- 7: De eerste ronde
- 11: Pauze
- 12: De tweede ronde
- 14: De semi-plenaire discussie

Colofon

Dit katern vormt de schriftelijke neerslag van een Olympiade-conferentie over Corporaties & Leefbaarheid die door het LCO werd georganiseerd in opdracht van het Directoraat-Generaal van de Volkshuisvesting van het ministerie van VROM.

Rapportage ten behoeve van het verslag:

Ring generalisten:

Ad Raspe, Verwey-Jonker Instituut

Ring corporaties: Wiert Wiertsema, IGG

Ring gemeenten: Chris Veldhuysen, LCO

Ring bewoners/opbouwwerk:

Anne van Veenen, IGG

Ring overigen: Jos van Meeuwen.

Redactie: MO/Samenlevingsopbouw,
Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag.

Memo

Dit katern bevat het verslag van de **Olympiade-conferentie** die op 6 februari jl. is gehouden te Utrecht over de leefbaarheidstaakstelling van corporaties. De conferentie is voorbereid in samenwerking met de Bestuursdienst van het Dir-Gen van de Volkshuisvesting van het ministerie van VROM. Het was met name Dr René Vos, die namens de Bestuursdienst verantwoordelijk was voor de begeleiding van dit product.

Aardige uitkomsten van de Olympiade

In februari jl. werd de Olympiade Leefbaarheid & Corporaties gehouden. Alvorens de lezer te confronteren met het volledige verslag achtten de organisatoren het zinvol een aantal 'aardige uitkomsten' op een rijtje te zetten. Deze compilatie van in de conferentie opgeborrelde, concrete suggesties ter verbetering van de leefbaarheid kan betekenis hebben voor de praktijk. In dit verband is het aardig om te constateren dat de meeste praktijkgerichte suggesties werden gedaan door de ring bewoners/opbouwwerk, maar dat veel wellicht op voorhand te verwachten. Een andere ring, die met zinvolle praktische suggesties kwam werd gevormd door vertegenwoordigers van de gemeenten. En dat is toch enigszins verrassend, omdat men op voorhand misschien meer van de zijde van de corporaties zelf zou hebben verwacht.

Als algemeen uitgangspunt werd geopperd dat corporaties meer moeten uitgaan van de mogelijkheden van een wijk dan van een probleem aanpak. Als voorbeeld werd genoemd het 'probleem' jongeren. Corporaties zouden contacten moeten leggen en onderhouden met jongeren, hen bij huurdersoverleggen betrekken en bij overleg omtrent de leefomgeving. Hierbij kunnen jongeren worden aangesproken als 'toekomstige huurders'. Een andere maatregel was de bevordering van de inzet van opbouwwerk ten behoeve van het (steeds complexer wordende) sociaal beheer van corporatieziekten. Hierbij wordt opgemerkt dat de corporatie opbouwwerk zou moeten inhuren ten behoeve van de bevordering van de leefbaarheid in de buurt.

Een andere concreet toe te passen maatregel werd gevormd door de suggestie om een Volkshuisvestingsfonds in te stellen. Dit fonds zou moeten worden gevoerd door gemeente en corporaties ten behoeve van onderhoud en aanpassing van de openbare ruimte zoals pleinen en parken. Een aardige aanvulling op het, op diverse plaatsen al bestaande wijkbeheer.

Een grote hinderpaal bij de bevordering van de leefbaarheid wordt gevormd door de particuliere verhuurders, die men immers niet kan dwingen of voorschrijven een bijdrage te leveren. Om deze groep te betrekken bij de inspanningen op het gebied van leefbaarheid zou men een speciale PPP-constructie (Public Private Partnership) in het leven moeten roepen. Tot zover maatregelen die toegepast moeten worden door gemeente en corporaties vanuit de ring Gemeenten.

De Bewoners voegden daar een aantal zinnige, praktische ideeën aan toe die meer vanuit hun perspectief wenselijk werden geacht. Zoals het instellen van een kwaliteits-test van de service van de corporatie. De service van de corporatie wordt regelmatig getest door de bewoners onder het motto: "ons oordeel is uw voordeel". Aandachtspunten voor de test zijn onder meer de afwikkeling van onderhoudsklachten, het schoonhouden van woningen en woonomgeving. Er wordt een oordeel gegeven over aspecten als snelheid, kwaliteit, prijs en dergelijke. Verder werd geopperd dat de instelling van een meldpunt voor leefbaarheidsproblemen een goede zaak zou zijn. De corporatie zou kunnen optreden als 'klachten-makelaar' en er actief voor zorgen dat klachten snel en goed worden afgewikkeld. Even verderop wordt er dan gesproken van de instelling van een 'centrale meld- en regelkamer' voor klachten die zou moeten bemand door vertegenwoordigers van verschillende organisaties. Deze verbreding lijkt een verbetering in te houden.

Een andere concreet toepasbare suggestie van bewoners was de verkoop van huurwoningen aan de bewoners. Dit idee werd met de nodige scepsis door andere partijen ontvangen. Bewoners blij-

ven echter bij hun standpunt dat verkoop aan huurders in bepaalde gevallen wel degelijk leidt tot een leefbaarder buurt. Een sterk punt hierbij is dat de aanwezige bewoners uit ervaring kunnen spreken.

Een andere bruikbare suggestie is de oprichting van een welkomstcomité in de buurt dat (met name etnische) nieuwe bewoners wegwijs maakt in de wijk en voorlicht over de zeden ter plaatse. Vaak leidt dit tot meer betrokkenheid, participatie en activiteit in de buurt.

Een tamelijk creatieve suggestie van de bewoners is de instelling van een waarborg-spaarsysteem voor huurders. Het voorstel is dat corporaties een deel van de huur (bijvoorbeeld f100,- per kwartaal) opsparen ten gunste van de huurder. Dit spaarbedrag kan dan uitgekeerd worden aan het einde van de afgesproken periode. Op deze wijze blijven mensen langer in hun huis wonen en wordt dat voor hen lucratief. De corporatie heeft op deze manier minder mutatiekosten. En waarom zouden huurders niet beloofd mogen worden voor hun honkvastheid, waar huiseigenaren ook via hun huisbezit vermogen kunnen genereren?

De 'deskundigen', zoals vertegenwoordigd in de ring Generalisten achten vooral betrokkenheid van bewoners bij het onderhoud van wooncomplexen, via de Buurt Beheer Bedrijf-constructie een uitkomst die op meerdere fronten resultaat af kan werpen. Immers, werkloosheidsbestrijding, buurtbetrokkenheid kunnen dan samengaan met meer op maat gesneden, dus wellicht beter onderhoud van de buurt. Ook het stimuleren van woon-werkcomplexen leek in de ogen van de generalisten een goede zaak, ter differentiatie van de buurt. Het faciliteren van bewonersinitiatieven, ten slotte, werd ook door de generalisten opgevoerd als een noodzakelijke schakel in de keten van het bevorderen van de leefbaarheid.

Verslag van de Olympiade Leefbaar

Met ingang van 1 januari 1997 is een vijfde prestatie- en verantwoordingsveld aan het Besluit Beheer Sociale-Huursector (BBSH) toegevoegd. Dat houdt in dat corporaties (toegelaten instellingen) een bijdrage dienen te leveren aan de leefbaarheid in de buurten en wijken waar haar woonegelegenheden gelegen zijn. Dit betekent zowel dat de corporatie eigen initiatieven ten aanzien van leefbaarheid mag ontwikkelen, als dat zij daarop kan worden aangesproken.

De corporatie heeft zelf belang bij een goede fysieke woonomgeving, een duurzaam wonenot van huurders en een goed imago van de buurt of wijk. Vanuit die invalshoek mag van corporaties verwacht worden dat zij meewerken aan projecten op het gebied van de leefbaarheid en daartoe ook zelf initiatieven ontplooiën. Met die activiteiten dient altijd ook de volkshuisvesting gediend te zijn. Wat corporaties nu al doen en kunnen op het terrein van de leefbaarheidsbevordering, blijkt onder meer uit het recente leefbaarheidsonderzoek van de Nationale Woningraad. Wat er van hen wordt verwacht en met welke activiteiten zij zich niet behoren bezig te houden wordt aangegeven in het BBSH 1997.

In de praktijk zullen zich situaties voordoen, waarbij de verantwoordelijkheden van de verschillende partijen op het gebied van leefbaarheid in elkaar overlopen. Verwacht mag worden dat die partijen afspraken zullen maken over de door hen te leveren inspanningen. Dat vraagt onder meer spelregels en consensus. Daarover geeft deze notitie een aantal observaties mee.

Leefbaarheid nader gezien

Leefbaarheid is een breed begrip, dat zich niet licht laat vangen in objectieve cijfers en messcherpe definities. Net als 'vrijheid' laat het zich wellicht nog het best benaderen vanuit de tegenpool: we kunnen heel goed aangegeven wanneer we iets onleefbaar vinden of wanneer we ons onvrij voelen. Maar ook die benadering biedt maar ten dele soelaas. Voor omwonenden is een dreunende discopure onleefbaarheid, voor de bezoekers het summum van vrijetijdsbesteding. Een multiculturele woonwijk is voor menig autochtoon reden om te verhuizen, maar voor menig allochtoon juist toevluchtsoord of thuisbasis.

Leefbaarheid is niet alleen een zaak van bewoners en van persoonlijke beleving. Voor lokale politici is (on)leefbaarheid wellicht vooral een zaak van imago en ongewenste tweedeling en voor verhuurders wellicht vooral een verhuur- en beheerprobleem, terwijl de welzijnswerker, de wijkagent, de huisarts en het schoolhoofd weer andere ankerpunten van leefbaarheid hebben.

Het domein van de leefbaarheid is zowel een complex spanningsveld van opvattingen en belevingen als een gemeenschappelijk belang en een inspiratiebron voor samenwerking. Daarmee is het speelveld globaal gemarkeerd. Ook de spelregels ontbreken niet helemaal. Immers, onder andere benamingen doen we al zo'n jaar of dertig aan leefbaarheidsbeleid. Nieuw is evenmin de vraag: 'Wie gaat dat allemaal betalen?' noch dat daarbij (vooral) naar het rijk wordt gekeken. Nieuw is wel dat het Rijk nu allereerst naar de

DGVH januari 1997

Leefbaarheid en corporaties

overwegingen en aandachtspunten

lokale partijen kijkt:
gemeenten, corporaties,
bewoners en anderen

Leefbaarheidsbeleid is c.q. dient een coproductie te zijn van meerdere (lokale) actoren. In een toenemend aantal situaties is dat reeds het geval, elders nog nauwelijks of niet. Om die partijen bij elkaar te krijgen en te houden zijn afspraken en spelregels nodig over organisatie, taakverdeling en uitvoering alsmede een zo groot mogelijk consensus over leefbaarheid en de dimensies daarvan.

Dimensies van leefbaarheid

Een deel van de inhoudsopgave/inhoudelijke dimensie van (on)leefbaarheid is in kaart gebracht in de 13 indicatoren van het recente NWR-leefbaarheidsonderzoek (zie reader). Dergelijke lijsten treffen we ook aan in andere recente publicaties en onderzoeken, afhankelijk van de invalshoek aangevuld met dan wel met het accent op nog weer andere leefbaarheidsindicatoren. Inhoudelijk (en daarmee ook beleidsmatig) reiken die leefbaarheidsindicatoren veelal verder dan het domein van de volkshuisvesting. Het gaat dan om milieu, gezondheid, verkeer en vervoer, justitie en politie, opvang en zorg, werkgelegenheid, opleiding en onderwijs, inkomen en welzijn. Daarmee wordt het integrale karakter van leefbaarheidsbeleid nog eens onderstreept en worden ook de andere daarbij betrokken partijen in het vizier gebracht. Leefbaarheid is geen exclusieve zaak van grote steden en van wijken daarbinnen. De ruimtelijke dimensie van leefbaarheid reikt veel verder dan de 117 wijken van de NWR of de wijken waarvoor de G4 en de G15 leefbaarheidsplannen hebben. (On)leefbaarheid komt - in gradaties - voor in alle wijktypen en ook, zij het in wat andere verschijningsvormen - ook in kleine kernen.

Over de beleidsmatige dimensie van leefbaarheid is al het een en ander gezegd. Leefbaarheidsbeleid heeft niet alleen te maken met het elimineren van 'hondenpoep, burenoverlast en segregatie', maar evenzeer met het benutten van potenties en kansen. Bij economische leefbaarheid gaat het niet alleen om regulier 'werk, werk en nog eens werk', maar ook om allerlei alternatieven als 'kansenzones, informele activiteiten en buurtbeheerbedrijven. Bij sociale leefbaarheid gaat het niet om het creëren van gemiddelde standaardwijken, maar om een mix van wijken waarin mensen zich thuis voelen en die aansluit bij de blijvende variatie in wensen en behoeften. E moet dus plaats blijven voor 'sobere en simpele' wijken, naast 'Benoordenhouten'. Bij culturele leefbaarheid gaat het

onder meer om ruimte voor andere leefwijzen en culturen en om harmonie, geborgenheid en sociale samenhang.

In termen van volkshuisvesting en corporatie-activiteiten krijgt leefbaarheidsbeleid voor een belangrijk deel vorm en inhoud in het integrale wijk- en buurtbeheer, dat deels curatief, deels preventief en deels fysiek en deels sociaal van aard is. De primaire optiek is hier: "schoon en heel", de korte termijn en zittende bewoners. Maar leefbaarheid heeft ook alles te maken met wijkontwikkeling. Hier zijn de focuspunten: preventie, duurzaamheid, structurele oplossingen, (middel)lange termijn en (ook) toekomstige bewoners.

Daarmee is tevens de verbinding gelegd met een vierde dimensie van leefbaarheid: de tijd. Leefbaarheid is niet alleen aan de orde in wijken die nu slecht scoren of die dat binnen afzienbare tijd zullen doen, als er niets gebeurt, maar voor wijken die er nog niet staan. Wat je nu neerzet staat er voor op zijn minst 50 jaar en dient dus niet alleen in dienst te staan van de leefbaarheid van nu en voor de bewoners van nu, maar ook voor die van over tientallen jaren, voor de toekomstige bewoners. Hier ligt niet alleen een grote opgave voor de opdrachtgevers, maar ook voor stedenbouwkundig ontwerpers en architecten.

De factor tijd speelt op nog een andere wijze een rol. Omdat je niet overal tegelijk kunt beginnen, zullen er keuzen moeten worden gemaakt. De aanpak in wijk A, zal consequenties hebben voor naburige en andere wijken. Het gereedkomen van een groot aantal VINEX-lokaties in een betrekkelijk korte periode, zal - naar veler verwachting - consequenties hebben voor bestaande wijken. Ook met die aspecten van leefbaarheidsbeleid zal gerekend moeten worden.

Aan de hand van deze dimensies is het domein van leefbaarheidsbeleid nader in kaart gebracht. Tegelijk is daarmee ook de reikwijdte van opvattingen, mogelijkheden en aanpakken nader aangegeven en daarmee de vraag: hoe krijg je op dit speelveld spelregels voor een wedstrijd waarin alle partijen kunnen winnen?

Consensus, samenwerking, rolverdeling

Om die partijen bij elkaar te krijgen en tot vruchtbare samenwerking te krijgen zijn afspraken, consensus en spelregels nodig over inhoud, oplossingen, organisatie, taakverdeling en uitvoering.

In de visie van VROM (en de VNG) is de leefbaarheid van buurten en wijken een primaire verantwoordelijkheid van de gemeente. Het behoort bij de taken van 'regeling en bestuur inzake de huishouding van de gemeente' (artikel 108 van de Gemeentewet). Medeverantwoordelijk zijn de bezitters van onroerend goed, alle anderen die in een buurt activiteiten ontplooiën en uiteraard de bewoners! In die visie speelt de (deel)gemeente een regisseursrol. Zij stimuleert dat partijen afspraken maken over elkaars bijdrage, b.v. om te voorkomen dat zaken dubbel gebeuren of juist niet.

Deze visie wordt niet gedeeld door (de voorzitter van) de Nationale Woningraad. Hij stelt het automatisme van de gemeentelijke initiatief- en regierol ter discussie, omdat die op veel plaatsen niet uit de verf komt en niet tot de nodige betrokkenheid van andere partijen leidt. Initiatieven moeten en kunnen veel meer uit de wijken zelf komen - van bewonersorganisaties, woningcorpora-

ties en andere betrokkenen - en daár tot planvorming en uitvoering leiden.

Deze beide visies markeren op zich al een spanningsveld en dan ontbreken nog de opvattingen van bewoners en andere betrokkenen, over hun eigen rol en die van anderen. Bovendien gaat het niet alleen om verschillen in opvattingen over rolduiding en rolverdeling, maar haperf er op veel plaatsen ook nog wel het nodige aan de consensus en de samenwerking. Ook hier missen we de visies van de andere partijen.

Overige aandachtspunten

- Naast de kwestie van de regie, in samenhang met de top-down dan wel bottom up-benadering, zijn er nog andere aspecten die de aandacht vragen. In willekeurige volgorde kunnen worden genoemd:
- waarover zou tussen partijen minimaal consensus moeten worden bereikt om tot vruchtbaar leefbaarheidsbeleid te komen?
- Is het nodig dat iedereen van dezelfde probleemperceptie uitgaat?
- Indien samenwerking van alle partijen nog niet in het vizier komt, kunnen enkele partijen dan toch alvast aan de slag?
- Leefbaarheidsbeleid zonder inbreng van bewoners ontbeert draagvlak.
- Maar hoe bepalend kan/moet het oordeel van bewoners zijn?
- zijn, naast prestatie-eisen voor corporaties, ook eisen voor gemeenten en voor particuliere verhuurders nodig
- onderlinge samenwerking tussen corporaties
- aanpak per buurt/wijk in context visie op toekomst van stad en regio
- desgewenst naar eigen inzicht aan te vullen met:
- etc

Opdrachten voor de Olympiade-ringen

- Na een plenaire introductie door de voorzitter gaan de 5 ringen uiteen met de volgende opdrachten.
1. Stel per ring een prioriteitenlijstje op van 5 maatregelen die in de lokale context kunnen worden genomen om de leefbaarheid te bevorderen.
 2. Formuleer per ring hoe de taakstelling van corporaties ten aanzien van leefbaarheidsbevordering zou moeten worden ingevuld.
 3. Positioneer de taak van de corporaties in het krachtenveld van partijen die een rol (dienen te) spelen bij de leefbaarheidsbevordering: afbakening van taak en competentie van de corporatie ten opzichte van die van andere partijen op basis van het principe van de communicerende vaten.

Voor deze opdrachten kunt u gebruik maken van verstrekte achtergrondinformatie, ander materiaal waarover u beschikt alsmede van eigen ervaringen, wensen en opvattingen.

Eik van de ringen gaat daarover afzonderlijk ideeën uitwisselen. Aansluitend heeft elke ring een kwartier om haar bevindingen kernachtig op papier te zetten en is er een korte pauze. Tijdschema: 1 uur 15 min (incl. rapportage) plus 15 minuten pauze.

Vervolgens krijgt elke ring de beschikking over de bevindingen/aanbevelingen van de eerste ring (de generalisten) en bespreekt die op bruikbaarheid en vergelijkbaarheid met de eigen bevindingen, gevolgd door een beknopte schriftelijke rapportage. Tijdschema: 45 min. plus 15 min. rapportage. De eerste ring gebruikt deze tijd voor analyse en vergelijking van de bevindingen van de 4 andere ringen en noteert haar conclusies.

Na een korte pauze volgt een plenaire slotronde ronde, waarvoor 1 uur is uitgetrokken.

Gespreksdeelnemers zijn alle leden van de eerste ring plus 1 lid van elk van de 4 andere ringen. De overigen zijn toegehoord met als opdracht het kritisch volgen van de plenaire rondes en het schriftelijk vastleggen van hun observaties en kritiek op daartoe verstrekte notities. De functie van deze ronde is met name verheldering, vaststellen van oorzaken van en redenen voor het verschil in oriëntatie, alsook van het samenlopen of -vallen van denk- en ideëlijnen. Ook wordt men verzocht in deze ronde de nieuwe 'top vijf' van wenselijke maatregelen op het gebied van leefbaarheidsbevordering op te stellen.

DEELNEMERS OLYMPIADE LEEFBAARHEID

Voorzitter: Professor dr Jan Willem Duyvendak, hoogleraar in de Wetenschappelijke Grondslagen van het Opbouwwerk, Erasmus Universiteit Rotterdam

Ring 1: Generalisten

- * dr. Jeanet Kullberg, Onderzoeksinstituut OTB, TU Delft
- * Jeroen Singelenberg, Stichting Experimenten Volkshuisvesting
- * Paul van Soomer, wetenschappelijk onderzoeksbureau
- * Kees Tazelaar, Landelijk Bureau ter Bestrijding van Rassendiscriminatie
- * Marijke van Schendelen, Universiteit van Amsterdam, Planologisch Demografisch Instituut
- * Else van Laere, Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie (SMVP)

Ring 2: Corporaties Marjo Dijkstra, Woningstichting Hilversum

- * J. Plomp, Christelijke Woningstichting 'Hoogeveen en omstreken'
- * R. C. W. Geelhoed, Algemene Woningbouw Vereniging Den Haag
- * T. G. W. Oude Elberink, Woningbouwvereniging Oldenzaal
- * Frank Donders, Algemene Woningbouw Vereniging Arnhem
- * G. P. Anderiesen, Amsterdamse Federatie van Woningcorporaties

Ring 3: Gemeenten

- * Mr. Th. L. M. C. de Bakker, Projectleider Grote Stedenbeleid Utrecht
- * Vincent Kuilboer, Projectleider Havengebied-Oost Amsterdam
- * R. van Nood, Hfd Sector Wonen, Gemeente Leiden
- * René Baron, Projectleider, Projectbureau Stadsvernieuwing Schilderswijk-Centrum
- * Mw. S. de Jong, Burgemeester, Gemeente Leek

- * Mw. G. H. M. te Lintelo-Overbeek, wethouder Gemeente Elst

Ring 4: Bewoners/Opbouwwerk

- * Math Wierds, opbouwwerker te Heerlen, St. Wijkbeheer Vrieheide, Heerlen.
- * F. Dragstra, voorzitter St. Wijkbeheer Vrieheide, Heerlen
- * Jur de Haan, Manager Integraal Beheer Transvaal (Den Haag), St. Bewoners Ondersteuning, Den Haag
- * André van Dijk, projectleider Mooi Zo, Goed Zo, Opbouwwerk Amstelveen
- * Roelof Otten, Woonbond, Regiokantoor Noord, Groningen
- * Judith Stokhof, Voorzitter Landelijk Bewonerscomité Aandachtsgebieden, voorzitter bewonersorganisatie in Amsterdam Zuid-Oost
- * Sherita Thakoerd, voorzitter Kwaliteitspanel Rotterdam, vrijwilliger bij St. Wijkwijzer, Spangen, Rotterdam.

Ring 5: Overigen

- * Frank Pavijs, directeur, Buurtbeheerbedrijf Hilleslus, Rotterdam
- * F. G. M. Schuur, directeur Huis en Eigendom, Den Haag
- * Ruud van Erp, Directeur Vensterschool De Hoeksteen, Groningen
- * P. G. M. Vinck, directeur woningbouwproject-ontwikkeling Makelaardij Stienstra, Heerlen
- * Mw. T. Kraan, directeur Gezondheidscentrum De Rubenshoek, Den Haag
- * Mw. A. K. Gotink, Burie Onderzoek en Advies bv, Nijholtspade

De eerste ronde:

De generalisten

Allereerst is de kwestie opgeworpen of leefbaarheid wel zo'n brandende kwestie is. Is die niet eerder een 'finishing touch'? (van de goede overheidsvoorzieningen in ons land, van de stadsvernieuwing, et cetera). Verwezen wordt naar het artikel van Reijndorp 'Bevordert herpositionering de leefbaarheid', met name naar diens stellingname dat het ruimtelijke en sociale milieu ontbrekt aan elkaar gelijkgesteld worden. Reijndorps analyse ontmoet bijval maar ook kritiek. De groep generalisten oppert de volgende maatregelen:

Maatregelen

In de sfeer van ruimtelijke ordening en het wonen (met name verkeer) worden twee maatregelen voorgesteld. Creëer parkeergarages in goedkope woonwijken cq. vergroot het verblijfsdomein. Denk bij nieuwe gebieden aan het vroegtijdig creëren van openbaar vervoer. Naast ruimtelijke aspecten wordt gewezen op sociale aspecten. In een probleemwijk met een hoog CD-gehalte in Den Bosch hebben politiek en professionals de bewoners opgezocht en hen gevraagd wat hen dwars zat. Zo is een activiteitsaanbod ontwikkeld. Maatregelen in dit verband: zoek de mensen op, dwars door allerlei regeltjes heen, en handel snel bij problemen die naar voren komen. Til tevens samenwerkingsprojecten van instellingen van de grond. De kwestie van het verdelen van de verantwoordelijkheden tussen instanties is hierbij secundair; begin gewoon projecten. Over die verantwoordelijkheidsverdeling moet toch niet te lichtvaardig worden gesproken. De praktijk laat veelal een heen- en weer-duwen zien. Wat is te rekenen tot de openbare ruimte, wat tot het voorraadbeheer? De suggestie wordt gedaan die openbare ruimte te definiëren. Een maatregel is dan die openbare ruimte te verkleinen, en voor een deel over te dragen aan de woningbeheerders. Een aantal corporaties lijkt daar voor te voelen. Van belang is hoe de problemen gedefinieerd worden (in het Rotterdamse gaat het bijvoorbeeld om schoon, heel en veilig). Zet primair in op bewoners, heb een welwillend oor. Een maatregel is dan het verbeteren van de communicatie. Ga in dit verband na welke voorzieningen in een buurt relevant zijn. De gemeente dient het voortouw te nemen. Zij kan bewerkstelligen dat bewoners zich verenigen. In het verlengde van dit punt wordt gewezen op de onveiligheidsgevoelens onder wijkbewoners. Bewoners dreigen de greep op hun situatie te verliezen. Er zijn diverse initiatieven die dit tegengaan (in Rotterdam de nieuwe buurtbemiddelingscomités, het rullen met zogeheten 'noppes' in het informatie circuit). De corporatie kan op die buurtinitiatieven inspelen. Ten gevolge van de geschieden woon-werksteer is te denken aan een telematicakantoor in de buurt. Kleinschalige bouwbedrijven die opdrachten van corporaties krijgen, kunnen buurtfuncties versterken. Jonge wetsvoortreders kunnen hun alternatieve straf vervullen door de buurt op te knappen. Vaak is het moeilijk te spreken over de buurt of de wijk. Er is een scherp(er) objectief nodig voor het foto-toestel. Het gaat soms om specifieke plekken. In de ene wijk zijn het de inbraken, in de andere is het het vliegtuiglawaai. Vanwege deze uitwaaieringen wordt het (nogmaals) belangrijk geacht na te gaan wat bewoners als een probleem zien. Ondanks deze relativeringen kunnen corporaties heel wat doen op wijk- en buurniveau. Corporaties laten het veelal afweten buurtbeheerbedrijven in te schakelen en opdrachten te geven. Zij kunnen

een rol vervullen bij het saneren van de particuliere huursector c.q. slechte delen van de woningvoorraad overnemen. Maar ook bewoners zijn op buurniveau actief, bijvoorbeeld in veiligheidsnetwerken voor ouderen. Al die vormen van initiatief, organisatie- en netwerkvorming zijn belangrijk voor de leefbaarheid op wijkniveau. Het gaat daarbij niet alleen om correctie maar ook om preventie. De discussie komt weer op de kwestie van de verantwoordelijkheden. Is de gemeente de eerstverantwoordelijke? Draai bij wijze van gedachte-experiment de volgorde eens om. Kijk eerst wat je niet meer aan kunt, en dan pas wie wat moet doen. In de groep is ook een pleidooi gehouden om verder te gaan dan het opperen van allerlei maatregelen. Ontwikkel een procedurele aanpak waarin bewoners, instanties en het lokale bestuur de actoren zijn. Ga bijvoorbeeld na wat er volgens de bewoners mis en verbeterbaar is en wat zij daar zelf aan willen doen. Doorloop deze cyclus vervolgens bij instanties. Koppel beide cycli aan elkaar. Ga ten slotte na wat het lokale bestuur voor (zwakke) groepen doet. In deze procedure is de corporatie één van de actoren.

DE EERSTE RONDE: De corporaties

De deelnemers hebben er behoefte aan om elkaar te zeggen waar ze vandaan komen en in wat voor organisatie zij werken. De gedachte dat er allerlei goede ideeën naar boven moeten komen uit de ring spreekt de deelnemers niet zo aan. Het gaat meer om de vraag: wat vinden we belangrijk? Het draait vooral om de woningen, ook als het om leefbaarheid gaat. Zaken als kwaliteit en uitstraling zijn belangrijk. Mensen moeten trots kunnen zijn op hun woning. Dat heeft ook te maken met de marktpositie van de wijk waarin de woning staat. Wijken met grote woningen hebben een goede marktpositie, wijken met kleine woningen niet. Dit is een belangrijk deel van de aantrekkelijkheid. Nieuw bezit is overigens moeilijker verhuurbaar vanwege de prijs. Dit is overal zo. Verder zijn er lokaal grote verschillen. Bij het nadenken over leefbaarheid willen de deelnemers zich concentreren op de wensen van de klant. Een woning is altijd te verhuren, maar de vraag is aan wie. Dit is medebepalend voor de leefbaarheid. Aanbod afstemmen op de klant door middel van een goed voorraadbeheer (vernieuwen, slopen, bouwen). Leefbaarheid is voor de corporaties op de eerste plaats inspelen op de wensen van de klant. Wat betreft de verhuur behoeven dan geen kunstgrepen te worden uitgehaald en dat bevordert de rust in de wijk. De corporaties moeten hun klanten goed kennen. Van groot belang is dat uitvoerende medewerkers (huismeesters, complexmedewerkers, e.d.) zorgen voor een goede berichtgeving uit de praktijk. De organisatie staat vervolgens voor de opgave om 'van doen denken te maken', ofte wel het zoeken naar en het aanbieden van oplossingen voor problemen die zich voordoen. Het gaat vooral om maatregelen die de verhuurbaarheid vergroten. De maatregelen moeten worden neergelegd in beheerplannen waar met de huurders over wordt gesproken. In dit verband valt de term 'strategisch voorraadbeheer'. Er wordt een pleidooi gehouden voor het inrichten van de buitenomgeving op een manier die past bij deze tijd en die past bij de leefstijl van de betrokken bewoners. Mensen moeten daar zelf een stem in hebben want op dit ogenblik zijn we te veel achter de ontwikkelingen aan. De vraag is wel of

Eerste ronde

een zo neutraal mogelijk aanbod moet worden gedaan voor een zo groot mogelijke groep, of dat juist een aanbod moet worden gedaan gespecificeerd naar leefstijlen. Als voorbeelden worden gegeven een portiek geschikt voor 'gabbers' die op eigen wijze met hamer en verfkwas in de weer zijn, of een portiek voor oudere mensen met geraniums voor het raam. De ring is van mening dat beide mogelijkheden moeten kunnen worden gerealiseerd. Voor een buurt als geheel is men echter voorstander van gemengde (heterogene) buurten. Mensen moeten leren omgaan met differentiatie. Op blok- of portiekniveau kunnen de bewoners hun eigen omgeving mede bepalen. De corporatie behoeft daarbij geen middel en geen norm te schuwen. Als een minderheid het daar niet mee eens is, kunnen ze beter verhuizen. Overigens bevordert de in zwang zijnde open woonruimteverdeling de segregatie van groepen. Men zoekt elkaar op.

Er wordt opgemerkt dat corporaties niet te veel kunnen bouwen op de betrokkenheid van bewoners bij het reguleren van de woonomgeving. De corporatie zal altijd een eigen rol blijven spelen. Echter: deze moet passen bij de leefstijl van de bewoners in de betrokken complexen en kan dus ook van complex tot complex verschillen. Bij de komst van nieuwe bewoners moeten de spelregels duidelijk worden overgedragen.

De corporaties willen graag van bewoners weten welke wensen zij hebben. Toch is de informatie die het oplevert niet altijd voldoende. Soms is dat wel makkelijk; als je weinig weet hoef je ook geen keuzes te maken.

Uit de discussie worden door de deelnemers en de rapporteur de volgende vijf maatregelen gededuceerd:

1. Alle maatregelen die corporaties nemen moeten gebonden zijn aan de locatie en de (sociale) omstandigheden ter plaatse;
2. Leefbaarheid is het inspelan op de wensen van huidige en toekomstige bewoners;
3. Functionarissen van de corporaties (huismeesters, etc.) moeten optreden als 'de ogen en de oren' van de corporatie in de wijk. Aan de organisatie vervolgens de taak om van 'doen' ook 'denken' te maken (=beleid);
4. De buitenomgeving moet ingericht worden op een manier die past bij de normen van bewoners. In dit kader: geen middel schuwen, geen norm schuwen;
5. Ten aanzien van afwijkend gedrag geldt dat de corporatie niet 'belerend' is maar wel normstellend (Nb. wat afwijkend is, kan per locatie verschillen).

DE EERSTE RONDE: De gemeenten

De opdracht voor de eerste ronde van de workshop luidde het benoemen van vijf vernieuwende en innovatieve voorbeelden waarbij corporaties aanwijsbaar bijdragen aan de leefbaarheidsontwikkeling op wijkniveau. In de eerste ronde zijn door de leden voorbeelden genoemd die (deels) uit de eigen praktijk en eigen ervaring voortkwamen. Deze voorbeelden zijn in dit verslag gerangschikt naar een aantal thema's.

De deelnemers hebben zich ook gebogen over de vraag welke rol corporaties in het 'spel leefbaarheid' moeten en kunnen spelen. In de workshop zijn verschillende voorbeelden van (bestaande) projecten en aanpakken genoemd die moeten bijdragen de leefbaarheid in de wijk. Deze zijn te rangschikken onder de volgende thema's:

- a. Kinderen (ruimte voor spelen) en jongeren (ruimte en overlast) In de workshop is veel gesproken over (overlast en perspectief van) jongeren (bijvoorbeeld overlast in winkelcentra en de verloederende werking van graffiti). De deelnemers kiezen voor een aanpak waarbij enerzijds de overlast wordt tegengegaan en aan de andere kant wordt gewerkt aan het perspectief voor jongeren door jongeren bij het inrichten van de woonomgeving te betrekken. Voorgesteld wordt een aanpak waarbij een combinatie van maatregelen voorop staat, zoals:
 - * contacten leggen met scholen, bijvoorbeeld door met hen af te spreken de pauzes in te korten waardoor jongeren niet in staat zijn in grote getalen naar het winkelcentrum komen.
 - * verwijderen van graffiti en het tegelijkertijd benoemen van plekken waar graffiti wel mag;
 - * realiseren van hangplekken, bijvoorbeeld in de vorm van grote stenen barkrukken, eventueel te koppelen aan een skate-baan.
 - * het inzetten van Melkertbanen in het kader van toezicht.
 - * het trainen van beveiligingsbeambten door de politie om hen beter in staat te stellen soepel om te gaan met jongeren.

Van instellingen, waaronder corporaties wordt verwacht dat zij meer aandacht besteden aan communicatie, het leggen en versterken van verbanden met jongeren. Dat moeten ze niet alleen aan de politie overlaten. Zo kunnen jongerengroepen door corporaties in het kader van bewonersparticipatie bij het overleg over de woning en woonomgeving worden betrokken. Zij zijn immers ook (toekomstige) huurder. Belangrijk daarbij is de jeugd een functie te geven. Het is ook goed om als corporatie een gebaar te maken, door bijvoorbeeld een computer te schenken aan een jongeren-centrum. Daarmee worden directe contacten en bindingen met jongeren gelegd.

Het is belangrijk jongeren bij de inrichting van de woonomgeving te betrekken. Jongeren kunnen zelf een hangplek ontwerpen. In Breda is dat gebeurd en zijn de namen van jongeren die daarbij betrokken zijn 'geschreven' op de stenen voorziening. Daarmee wordt de anonimiteit doorbroken. Een ander voorbeeld komt uit Leiden, waar tegels met tekeningen van kinderen zijn aangebracht in de vernieuwde toegangen tot een flatgebouw. De gedachte erachter is dat kinderen later, wanneer zij groter zijn, deze muren niet gaan bekladden.

Bij de herinrichting van een wijk kan men ook denken aan het creëren van ruimte voor kinderen en jongeren zoals een speelhoek op de vrijgekomen ruimte, in het geval van sloop. Men kan

ook denken aan het uitbreiden van de kantine van de voetbalvereniging, zodat deze ook door de buurt gebruikt kan worden. Ook kunnen buurtnetwerken worden opgezet rond het onderwijs. Dergelijke buurtnetwerken zijn te gebruiken voor het leggen van directere contacten van de school, ouders en buurt. In dergelijke netwerken kunnen signalen naar voren over de situatie in de buurt (ten aanzien van kinderen en jongeren).

b. Koppeling van fysiek-technische maatregelen en maatregelen gericht op gedragsbeïnvloeding

In de workshop is ook gesproken over allerlei maatregelen om de veiligheid in de wijk te verbeteren. Dit kan door een koppeling van maatregelen als techno-preventie, fysiek-technische maatregelen en maatregelen gericht op gedragsbeïnvloeding:

- * Techno-preventie, met name het aanbrengen van hang- en sluitwerk. In de gemeente Utrecht wordt dit project voor eenderde door gemeente, eenderde door corporaties en eenderde door bewoners gefinancierd.
- * Het versterken van toezicht en handhaving. Gemeente en organisaties moeten consequent zijn in hun handelen.
- * Het organiseren van schoonmaakacties daar waar niemand zich verantwoordelijk voelt. Hiermee betrokken gezamenlijk verantwoordelijk maken.
- * Flinkke boetes behoren ook tot de mogelijkheden.
- * Het organiseren van een oudejaarsfeest voor jongeren het vandalisme tijdens de jaarwisseling sterk teruggebracht.
- * Het opnemen van een preambule in het huurcontract waarin op een vernieuwende wijze de rechten en plichten van beide partijen (huurder en verhuurder) wordt opgenomen. Door mensen op een dergelijke wijze aan te spreken op rechten en plichten kun je voorkomen dat er een juridisch steekspel ontstaat over 'moet ik dat als huurder doen of moet de corporatie dat doen'.

c. Andere maatregelen

1. Groepsprivatisering. Het in beheer uitgeven van openbaar groen aan bewoners in portiekwoningen die er tuintjes van maken. In Leiden is dit gedaan. Door een trapje van het balkon naar beneden kunnen zij de tuin bereiken.
2. Als gemeente financieel bijdragen aan programma's van het rijk, zoals het liften programma. De gemeente Leiden heeft daar veel eigen middelen in gestoken en zo ook de corporaties zo ver gekregen om daaraan deel te nemen.
3. In de gemeente Elst is (on)veiligheid en buurtbinding een belangrijk thema. Zo wordt gewerkt aan de verlichting van achterpaden in een lange rij van meer dan 100 woningen. Bewoners doen daar actief aan mee. Zij leveren een financiële en praktische bijdrage.

d. Maatregelen in de voorwaardelijke steer

1. Het instellen van een overlegplatform. Ook het openbaar ministerie kan daaraan deelnemen. De gemeente moet dit goed registreren. Het gaat erom dat partijen elkaar voeden met kennis en informatie. Dat kan in de vorm van een overlegplatform, maar ook, zoals in Groningen gebeurt, via een gezamenlijk onderzoek van gemeente en corporatie naar het voorraadbeheer.
2. De inzet van opbouwwerk. Het opbouwwerk kan fungeren als een 'thermometer' voor de toestand in de wijk.
3. Het instellen van een Volkshuisvestingsfonds met bijdragen van gemeente en corporaties. Hieruit kunnen investeringen worden gedaan in bijvoorbeeld de aankleding van de openbare ruimte, pleinen en parken. In Utrecht is er een dergelijk fonds.

4. Het gezamenlijk maken van ontwikkelingsplannen door de gemeente, corporaties, bewoners en projectontwikkelaars. In Utrecht is dit gerealiseerd.

5. Het differentiëren van een wijk door anderssoortige nieuwbouw (veelal koopwoningen), zoals in Utrecht gebeurt en in de Schilderswijk in Den Haag. Corporaties zullen zich in de toekomst commerciële opstellen en meer gericht zijn op het tot stand brengen van een meer gemengde samenstelling van de wijk. Dat is van belang voor meer draagkracht in de wijk voor voorzieningen en om segregatie te voorkomen. De vraag is echter moeilijker te beantwoorden wat nu een juiste mix van verschillende woningen en verschillende bevolkingsgroepen is en hoe je een dergelijke samenstelling in de wijk moet vormgeven. In ieder geval moet je niet ineens, maar stapsgewijs differentiëren. Je moet perspectief voor mensen in de wijk creëren, zodat zij binnen de wijk een wooncarrière kunnen doormaken. Dat kan ook door een aantrekkelijke inrichting van de wijk.

Belangrijk is wel dat er voldoende betaalbare woningen aanwezig zijn, bijvoorbeeld door goedkope woningen elders in de stad te realiseren.

e. Particuliere verhuurders

Probleem is om particuliere verhuurders bij de leefbaarheidsaanpak te betrekken. Die krijg je als gemeente vaak niet mee. Daarvoor moet je een PPP-constructie ontwerpen.

Commentaar en discussie

In de workshops is ook stil gestaan bij de positie van corporaties ten aanzien van een leefbaarheidsaanpak. In de discussie zijn de volgende opmerkingen gemaakt:

1. De deelnemers zijn van mening dat voorafgaande aan het ontwikkelen van nieuwe aanpakken en projecten het allereerst van belang is dat elke partij eerst doet wat het moet doen. Dat het zijn/haar taak waarmaakt. Dan is er al veel gewonnen wanneer het gaat om leefbaarheid.
2. Het is van groot belang dat corporaties ook meedenken over ontwikkeling in de buurt. Zij kennen de huurders en hebben dus kennis van de wijk.
3. Huismeesters spelen een belangrijke rol. Huismeesters kunnen mensen aanspreken op hun gedrag. Huismeesters kunnen een rol spelen bij het maken van afspraken over normen en waarden met name ten aanzien van het semi-openbare gebied. Bijvoorbeeld vanuit het principe 'Elkaar geen overlast geven'.
4. Men constateert in Leiden een tendens dat corporaties meer los willen/komen te staan van gemeenten. Het is een ontwikkeling naar volwassener relaties. De gemeente heeft daar moeite mee. De contacten zijn bij tijd en wijle intensief en heftig. Wanneer het gaat om leefbaarheid vind men dat corporaties afwachtend zijn. Oplossing van problemen als huurverhoging en differentiatie, verhuurbaarheid en prestatie-afspraken/convenant moeten meer prioriteit hebben.
5. In het algemeen vragen de deelnemers zich af of er door de komst van het vijfde verantwoordingsveld veel gaat veranderen. Een ringlid constateert daarentegen meer openingen bij corporaties door het vijfde verantwoordingsveld. Hij vindt wel dat het sociaal beheer als discipline beter moet worden ontwikkeld. De situatie is complexer dan vroeger door een grotere variatie aan leefstijlen, culturen etc. En als corporaties niet voldoende deskundigheid of capaciteit hebben moeten zij andere capaciteit of opbouwwerk inhuren.

6. Ook in de kleinere gemeenten merkt men dat de tolerantie in woonbuurt-ten terug loopt. Corporaties moeten zich hierover zorgen maken. In Elst zijn er problemen met een asielzoekerscentrum en Molukkers in een nabijgelegen de buurt. Ook in de Molukse buurt treden verhuurbaarheids problemen op.
7. Om de spanning tussen bewoners te verminderen is de burge-meester van Leek huis aan huis de buurt afgegaan. Zij constateer-de dat corporaties deze stap niet durfden te maken. Maar corpora-ties moeten dit ook gaan doen en kunnen en/of anderen onder-steunen.

DE EERSTE RONDE: Bewoners/opbouwwerk

De ring van bewoners en opbouwwerkers ging als volgt te werk. De deelnemers noteerden ieder twee maatregelen op een vel papier. Vervolgens werden de voorgestelde maatregelen kort toe-gelicht en besproken. Tenslotte werden de 5 meest aansprekende maatregelen geselecteerd. Hieronder eerst een overzicht van de gehele oogst, gevolgd door de top 5.

1. De oogst

- * Een kwaliteits-test van de service door bewoners. De service van de corporatie wordt regelmatig getest door bewo-ners. Motto: "ons oordeel is uw voordeel". Aandachtspunten voor de test zijn onder meer de afwikkeling van onderhoudsklachten, het schoonhouden van woningen en woonomgeving. Er wordt een oordeel gegeven over aspecten als snelheid, kwaliteit, prijs et cetera.
- * Meldpunt voor leefbaarheidsproblemen van de corporatie. De corporatie treedt op als 'klachten-makelaar'. Een meldpunt voor klachten dat er actief voor zorgt dat klachten snel en goed worden afgewikkeld.
- * Maatwerk door corporaties, cultuurverandering. Goed rekening houden met specifieke samenstelling van bewo-ners per straat/buurt, meer kennis nodig van bewoners/huurders. Bijvoorbeeld geen aanmaningen bij ouders in de bus op zater-dag zodat ze gehele weekend in de zenuwen zitten; afstemming data van huurbetaling en van uitbetaling uitkeringen
- * Ideeënbus met beloning. Ideeën van bewoners voor verbetering van de leefbaarheid wor-den beoordeeld door een jury en beloond.
- * Centrale meld- en regelkamer voor klachten. Per buurt/wijk een meldpunt met sprekers van deskundigen van diverse organisaties waar bewoners terecht kunnen met klachten, wensen en suggesties.
- * Verkoop van huurwoningen aan huurders. Ervaring (van experiment Vneheide/Heerlen) leert dat verkoop van huurwoningen aan huurders een positief effect heeft op de betrok-kenheid bij de buurt, de stabiliteit van de buurt en de woonlasten. Verkoop van huurwoningen moet overigens geen op zich staande maatregel zijn, maar onderdeel van een pakket van maatregelen ter vergroting van de leefbaarheid.
- * Inzet onderhoudsdienst van corporaties voor de particuliere sec-tor. Inzet van de onderhoudsdienst van corporaties voor het particulie-re deel van het woningbestand in een buurt heeft een positief effect op het onderhoudsniveau.
- * Welkomst-comité

Een welkomst-comité van bewoners voor nieuwkomers leidt tot meer betrokkenheid, participatie en activiteit in de buurt.

- * Bevorderen van participatie. Het actief betrekken van bewoners bij ontwikkelingen in de wijk, met coördinatie van alle partijen door gemeente.
- * Een waarborg/spaarsysteem voor huurders. In een reeks van complexen is sprake van groot verloop, anonimiteit, slechte kwaliteit van de woning, lage inkomens. Antwoord kan zijn een waarborg/spaarsysteem met als doel de huurder langere tijd te binden aan de woning: een deel van de huur (zeg 1 100,- /kwartaal) wordt weggezet als spaarbedrag dat de huurder toe-komt als hij/zij een bepaalde periode in de woning blijft wonen. Voordeel voor corporatie: lagere mutatiekosten, voordeel voor huurder: het loont om te blijven.
- * Stimuleren bewonersverenigingen. Lidmaatschap van bewonersverenigingen van complexen stimule-ren door contributie in te houden bij de huur.
- * Galerij-informatie-project, GIP.

Bestaand project:

- Per galerij van 10 à 15 woningen fungeert een bewoner als aan-spreekpunt voor het signaleren van klachten. De bewoners die meedoen aan het GIP krijgen een cursus (huurdersbelangen, veil-igheidsaspecten) en worden betrokken bij andere activiteiten van de bewonersvereniging. De corporatie levert faciliteiten (ruimte, kopiëren, cursus-mogelijkheden, advies, onderzoek).
- * Helpdesk. Helpdesk voor bewoners die niet weten waar ze naar toe moeten; verdelen, registreren, monitoren. De corporatie faciliteert.

2. De top 5

- Na een korte discussie (waarin verkoop van woningen aan huurders aan verschillende condities werd gebonden) wordt de volgende top 5 opgesteld:
1. Waarborg/spaarsysteem voor huurders.
 2. Kwaliteits-test van service door bewoners.
 3. Premie op ideeën en initiatieven van bewoners (verbreding van voorgestelde ideeënbus).
 4. Contact-personen per galerij (voorbeeld GIP-project).
 5. Onderhoudsdienst van corporaties ook inzetten voor het particu-liere bestand.

DE EERSTE RONDE: De overigen

Onze gedachtenwisseling naar aanleiding van de opdracht verliep vanaf het begin langs een duidelijke rode draad: de leefbaarheid in een wijk is allereerst afhankelijk van de binding, die de bewo-ners hebben met hun wijk. Er kwamen een paar sleutelbegrippen naar voren:

- * Pedagogisch klimaat: Welke ontplooiingsmogelijkheden hebben de bewoners? Welke leefwijze is in een wijk voorbeeldig? Hoe wordt er bijvoorbeeld in een wijk aangekeken tegen werkloosheid? Het is een slechte zaak, als de negatieve voorbeelden overheer-sen. Hoe kun je mensen perspectief bieden? Geslaagde voorbeel-den doen volgen.
- * Mentaliteit: Welke mentaliteit overheerst in een wijk? Als er een slechte mentaliteit heerst - bijvoorbeeld: hier gebeurt toch nooit iets - welke mogelijkheden zijn er dan om die lethargie te doorbre-ken? Hoe kan de wijkidentiteit versterkt worden?

* Continuïteit: Verloedering van een wijk gaat meestal samen met een groot verloop onder de bewoners. Om de binding tussen de bewoners en hun wijk te versterken is het nodig om te bereiken, dat mensen er langer blijven wonen. Hoe maak je dat aantrekkelijk? Hoe krijg je mensen zover, dat ze positief kiezen voor het wonen in een bepaalde wijk en niet vanuit negatieve overwegingen, zoals 'goedkoop' of 'ik kan niets anders krijgen en zodra ik de kans krijg ben ik hier weg'.

Bevordering van de leefbaarheid in wijken en buurten begint met een inventarisatie van de concrete problemen, die er spelen. Daarbij moet eerst en vooral geluisterd worden naar de bewoners. Zij zijn er immers het meest thuis. Bovendien is aandacht voor hun klachten en wensen een voorwaarde voor hun betrokkenheid bij het aanpakken van de leefbaarheidsproblematiek. Het moet voor de bewoners aantrekkelijk worden om mee te werken volgens het principe: voor wat hoort wat. Het bevorderen van zelfwerkzaamheid en het inzetten van de bij de bewoners zelf aanwezige deskundigheid zal de sociale samenhang in de wijk ten goede komen. De bewoners moeten ergens terecht kunnen met hun klachten en wensen, bijvoorbeeld in een wijkservice-centrum. Verder moet zichtbaar worden, dat er ook werkelijk iets aan de problemen gedaan wordt. Corporaties en gemeenten moeten de organisatie van bewoners in de wijken actief stimuleren.

Wat betreft de middelen om bovenstaande doelen te bereiken waren de 'overigen' pragmatisch. Als het bevorderen van eigen woningbezit ertoe bijdraagt, dat mensen langer in de wijk blijven wonen en meer betrokken raken, dan is dat een geschikt middel. De boekwinst, die de corporaties daarmee maken, moet in enigerlei vorm teruggesluisd worden naar de wijk, bijvoorbeeld in de vorm van lagere huren voor starters op de woningmarkt, zodat er nieuw bloed in de wijk komt.

Een andere concrete mogelijkheid, die naar voren werd gebracht, is een constructie waarbij de corporaties eigenaar blijven van het casco van de woningen maar de huurders de binnenkant (kaal) leasen, zodat ze hun woningen naar eigen inzichten kunnen indelen en inrichten, mogelijk op basis van zelfwerkzaamheid en samenwerking met andere wijkbewoners, en daardoor zowel goedkoper uit zijn als meer binding krijgen met hun woningen.

De 'overigen' hebben de indruk, dat de corporaties meer zouden kunnen doen als het gaat om het inzetten van bewoners in hun eigen wijk en het scheppen van werk. De corporaties moeten van een probleemaanpak overschakelen naar een aanpak, die meer uitgaat van de potentiële mogelijkheden die een wijk biedt.

Als het gaat om jongeren bijvoorbeeld. Die worden meestal gezien als lastpakken en benaderd als een probleem. Tegelijkertijd zien jongeren veel, horen ze veel en weten ze veel omdat ze de hele dag in de wijk rondhangen. Is het mogelijk om hen te betrekken bij hun omgeving? Als starters op de woningmarkt. Door hen ruimte ter beschikking te stellen. Door stageplaatsen te creëren bij de onderhoudsdienst van de corporaties of hen aan te stellen als hulp van een huismeester, etc. Belangrijk is het ook, dat de corporaties de wijken aanpassen aan de veranderende leeftijdsopbouw: van zandbakken en

wkippen via basketbal- en trapveldjes naar senioren-bewoning, ouderenvoorzieningen en seniorenservice. Een absolute voorwaarde voor het welslagen van het streven naar grotere leefbaarheid is een projectmatige, planmatige aanpak, waarbij de verschillende partijen - bewoners, corporaties, gemeenten en diensten goede afspraken maken over taken en verantwoordelijkheden en dat de inspanningsverplichtingen van de betrokken partijen duidelijk vastgelegd worden in een convenant, met - het zij nogmaals benadrukt - een prominente rol voor de bewoners.

PAUZE

In de pauze verspreiden de generalisten hun lijstje van maatregelen onder de andere deelnemers. Dit lijstje zag er aldus uit:

Procedurale maatregelen

1. Afbakening en/of herverdeling van verantwoordelijkheden tussen gemeenten, bewoners er cooperaties;
2. Bewoners opzoeken, snel reageren door middel van 1-loket-functies.

Corporaties kunnen een rol spelen bij:

1. buurtbeheerbedrijven;
2. maaiveld autovrij maken (parkeergarages aanleggen);
3. wooncomplexen koppelen aan openbaar vervoerstructuur;
4. opzetten en beheer van woon-werkcomplexen;
5. faciliteren van bewonersinitiatieven;
6. corporaties moeten een meer actieve rol spelen bij de overname van de particuliere verhuursector.

De tweede ronde:

DE TWEDE RONDE

In de tweede ronde bogen de andere ringen zich over dit lijstje. De generalisten bereidden de semi-publieke discussie voor aan de hand van de bestudering van uitkomsten uit de eerste ronde van de andere ringen.

DE TWEDE RONDE: Corporaties

Voor leefbaarheid moet worden samengewerkt. Instanties die betrokken zijn bij de leefbaarheid moeten blijven opereren vanuit hun eigen verantwoordelijkheid, aldus de corporaties. Iedereen is baas over de eigen portemonnee. De schotten tussen de organisaties kunnen evenwel een hindernis vormen. Via goede netwerken kunnen de overlappende zaken worden aangepakt.

De instanties zijn tot elkaar veroordeeld. De samenwerking kan worden vastgelegd in prestatieafspraken. Het behoort echter niet tot de primaire taakstelling van een corporatie om te investeren in de woonomgeving of (bijvoorbeeld) de werkloosheidsbestrijding. Men is wel bereid om waar nodig een steentje bij te dragen aan de oplossing (ook financieel) indien dit in het verlengde ligt van de eigen taakstelling. Als de visie op een wijk is dat deze niet een slaapfunctie heeft, zal de corporatie ook verantwoordelijkheid moeten nemen voor gebouwen die in andere functies voorzien, zoals winkels en woon/werkcomplexen. In dat geval wordt een ontwikkeling doorgemaakt naar die van sociale projectontwikkelaar. Kerntaak blijft altijd het woningbeheer. Vanuit deze taak moeten risicovolle projecten worden vermeden. Uit het oogpunt van leefbaarheid kunnen ook nevenactiviteiten worden opgepakt. De overname van de particuliere huursector hoort hierbij. Exploitatie als verhuurproject is in zulke gevallen vaak niet haalbaar vanwege de hoge prijs en de (te) lage huurinkomsten. Een andere benadering is het op sociale wijze uitponden van woonblokken. Nu gebeurt dat door particulieren op een manier die voor de kwaliteit van de voorraad niet wenselijk is. Sociale projectontwikkelaars zijn daarentegen wel bereid te investeren in kwaliteit op langere termijn. Het ondersteunen van buurtbeheerbedrijven is een ander voorbeeld. In Den Haag wordt een buurtbeheerbedrijf ingezet voor het uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden. Een dergelijke benadering kan je op alle terreinen toepassen.

Bijvoorbeeld ook ten aanzien van parkeergarages. Diverse elementen komen dan samen: werkloosheidsbestrijding, oplossen parkeerproblemen, het scheppen van een rustige woonomgeving, e.d. De corporaties zijn voor het autovrij maken van het maarveid, maar het moet per lokatie worden bekeken. Als in dit verband ook bevoegdheden worden overgedragen naar de corporatie moet duidelijk zijn welke bevoegdheden het betreft en hoe deze moeten worden uitgeoefend. En steeds moet de link worden gelegd naar de beheerdersrol van de corporatie. Bij de corporaties heeft men geen verstand van het beheer van een huis voor daklozen, buurtbeheerbedrijven of het exploiteren van een parkeergarage.

Andere partijen moeten dit voor hun rekening nemen. Een loket voor alle wijkzaken waar bewoners zich kunnen melden zien de corporaties niet zitten. De eigen lijnen voor onderhoudsklachten zijn kort. Het heeft geen zin om daar een schijf tussen te zetten. De corporaties zien vanuit hun taak geen problemen waar het loket een oplossing voor zou kunnen bieden. Plaatsing van een ambtenaar in de wijk waar bewoners voor allerlei wijkzaken terecht kunnen, acht men daarentegen wel zinvol. De corporaties

willen zich open stellen voor signalen van bewoners. Zij zijn bereid om bewonersinitiatieven te faciliteren met geld en ruimte, indien dit nodig is.

DE TWEDE RONDE: gemeenten

In de tweede ronde zijn de vijf verschillende 'ideeën/oplossingen' van de ring 'generalisten' uitvoerig besproken. Hieronder volgt het commentaar:

- a. Herverkavelen:
 - * Herverkavelen is noodzakelijk om te voorkomen dat er een niemandsland ontstaat, waar niemand zich verantwoordelijk voor voelt. Daar treedt vervuiling op. Ook gevoelsmatig moet je dat voorkomen. Dat kan gelden voor achterpaden, binnenterreinen etc.
 - * Herverkavelen gebeurt al naar gelang de lokale situatie. Het BBSH levert geen andere herverkaveling op. Het gaat om een integrale aanpak en het karakter van een wijk. Het gaat om de bundeling van kennis.
 - * Snel en adequaat reageren is belangrijk. Maar of dat moet door het instellen van één loket? Dat is iets voor de grote steden.
- b. Bewoners opzoeken, 1-loketfuncties creëren:

In het algemeen is men tegen dit idee. Misschien kan je meer parkeergarages bouwen. Hier valt geen directe rol voor corporaties te verwachten. Belangrijker is het uitgangspunt van de veiligheid. Slechte voorbeelden zijn bekend uit Engeland en de Bijlmermeer. Belangrijker is een goede dosering en het met de buurt ontwikkelen van plannen. Bijvoorbeeld bij de vervanging van de rolering kun je ook andere zaken in een keer meenemen; de stoep, spelen, verkeer. Ook corporaties kunnen bij dergelijke samenhangende ingrepen hun kennis en middelen inbrengen.

c. Het opzetten van buurtbeheerbedrijven is goed plan.

Het is goed om ook arbeid te creëren en of in te zetten. Het is een relatief goedkoop middel. Het gaat ook om beeldvorming; werken aan de wijk. De inzet van corporaties moet zijn: inzet bij schoonmaak, huismeesters en 'heb geduld'.

Het koppelen van de functies wonen en werken is prima idee. Het is al aanwezig, bijvoorbeeld de fysiotherapeut. In de toekomst kan dat ook met telewerken gerealiseerd worden. Gemeenten kunnen dergelijke 'koppelingen' opnemen in het bestemmingsplan. Toch is een waarschuwing op zijn plaats. De praktijk is weerbarstig. Corporaties staan vaak op de rem. Er is een angst voor verhuurbaarheidsproblemen en een angst voor te veel flexibiliteit. Toch is het belangrijk dat kleinschalige bedrijvigheid weer terugkomt in bijvoorbeeld de Schilderswijk. Maar dan op kleine schaal. Op dit moment is daar niet veel vraag naar. Het koppelen wonen en werken is ook niet voor iedereen een idee.

Er wordt verwezen naar het idee van de kansenzones. De deelnemers zijn tegen het idee van de Tilburgse corporaties (het zgn.

Tweede ronde

SHAPE-model) om aan startersbegeleiding en -ondersteuning te doen. Dat is geen kerntaak van de corporatie. Dat is bouwer en beheerder zijn. Wel kan de corporatie er zo veel mogelijk voor zorgen dat het anderen mogelijk wordt gemaakt. Bijvoorbeeld in de nieuwbouw. Daar kun je werk creëren, en flexibiliteit inbouwen.

- 4b. De deelnemers spreken liever niet over faciliteren maar stimuleren. Corporaties haken vaak te snel af wanneer er te weinig bewoners actief participeren. Door het vijfde verantwoordingsveld constateren enkele deelnemers langzaam meer beweging, meer openheid bij corporaties. Hun advies is richt je niet alleen op de hoofdhouders en georganiseerde bewoners. Maar ook op jongeren, ouderen, allochtonen als doelgroepen. In Leek hebben ouderenbonden een vereniging van ouderen opgericht die betrokken is bij het beheer van de wijk. Belangrijk is het om bewoners op portiek niveau aan te spreken en organiseren. Dat kan de corporatie. Maar corporatie-medewerkers zijn daar niet in geschoold. Zij moeten een cultuuromslag maken en leren om meer in te spelen op gedragsbeïnvloeding.
5. De deelnemers geloven hier niet in. Beleggers willen niet of verkopen hun woningen direct aan bewoners. Huisjesmelkers willen dit zeker niet. En onteigenen is te moeilijk.

Boodschap naar VROM

1. Ga niet voorschrijven wat we onder 'leefbaarheid' moeten verstaan;
2. Met name de bestuurders in de 'ring gemeenten' maken zich zorgen over de tweeslachtige houding van de overheid ten aanzien van leefbaarheid. Aan de ene kant promoot het ministerie de leefbaarheid, maar aan de andere kant, meer in randvoorwaardelijke zin, streeft zij naar deregulering van onder andere het bouwbesluit, wat ernstige consequenties kan hebben voor de leefbaarheid. Op het terrein van de Ruimtelijke Ordening is het beleid erop gericht om meer kosten door te berekenen aan de bouwers en ontwikkelaars. Deze zullen deze extra kosten eveneens doorberekenen en uiteindelijk worden de kosten doorberekend naar bewoners.
3. Kom met voorbeeldplannen en pilotprojecten. Zet er geld en ambtelijke capaciteit tegen aan. Laten we niet het wiel opnieuw uitvinden. Maak een vertaalslag van grote gemeenten naar de kleinere gemeenten.

DE TWEEDE RONDE: Bewoners/Opbouwwerk

In de tweede ronde worden enkele stellingen besproken van de ring van generalisten:

- a. Afbakening en/of herverkaveling van verantwoordelijkheden tussen gemeenten, bewoners en corporaties.

Geconstateerd wordt dat in veel situaties meerdere partijen verantwoordelijkheid dragen voor een goed beheer. Het is effectiever om te streven naar 'afspraken tussen betrokkenen' dan naar 'afbakening van verantwoordelijkheden'.

De vraag naar 'herverkaveling van verantwoordelijkheden' leidt tot een discussie over mogelijkheden/wenselijkheid van overdracht van verantwoordelijkheden naar bewoners. Bijvoorbeeld in de vorm van zelfbeheer door bewoners van een binnen terrein. Conclusie is dat 'gecontroleerde experimenten' met zelfbeheer nuttig zijn. Bij een experiment met zelfbeheer van een binnen terrein zou dat betekenen dat:

- * de corporatie ondersteuning blijft geven;
- * een terrein voor bijvoorbeeld een jaar in beheer wordt gegeven aan bewoners met de afspraak dat het daarna indien gewenst weer in beheer kan worden genomen door de corporatie;
- * over de kosten van verschillende beheerconstructies voor de bewoners en voor de corporatie duidelijke afspraken worden gemaakt.

Conclusie is verder dat in veel gevallen de bewoners zullen kiezen voor het uitoefenen van invloed op de kwaliteit van het beheer in plaats van zelf de uitvoering van het beheer ter hand te nemen.

In verband met de (on)mogelijkheden van zelfbeheer komt het volgende voorbeeld ter tafel.

In een verloren hoekje in de buurt staan twee bankjes. De bankjes fungeren als trefpunt voor jongeren. Dat veroorzaakt lawaai en de bankjes gaan weg. De plek wordt vervolgens gebruikt als trapveldje. Enkele bewoners vinden dat jammer van het mooie veldje en maken er zelf een parkje van met plantjes. De plantjes zijn al snel verdwenen en nu staan er 7 paaltjes om een drassig stukje grond.

Aan deze probleemschets worden de volgende lessen verbonden:

- * problemen hebben een geschiedenis;
 - * eerste stap is: goed kijken;
 - * enthousiasme alleen is onvoldoende;
 - * voordat maatregelen worden genomen is een goede definitie van de situatie nodig; wie zijn de betrokkenen, wat is voor wie een probleem.
- b. Corporaties kunnen een rol spelen bij buurtbeheerbedrijven. De stelling wordt onderschreven. Buurtbeheerbedrijven kunnen veel aanvullend werk scheppen in onderhoud en beheer dat broodnodig is voor een schone, hele en veilige buurt. Buurtbeheerbedrijven roepen wel onvermijdelijk de discussie op over verdringing van regulier werk.
- c. Corporaties kunnen bewonersinitiatieven faciliteren. Een aantal varianten passeren de revue in de discussie:
- * Zou een corporatie de galerij-contact-personeel (van het genoemde GIP-project) een vergoeding moeten geven, bijvoorbeeld in de vorm van een korting op de huur? De meningen zijn verdeeld. Argument tegen is dat een vergoeding de motivatie verandert. 'Betrokkenheid is de beste motivatie'. In plaats van een individuele vergoeding worden andere vormen van beloning bepleit: een gezamenlijk uitje, een feestje en een bloemetje.

De semi-plenaire

Anderzijds worden ook positieve ervaringen gemeld met individuele vergoedingen van bewoners die beheertaken op zich nemen.

- * Faciliteiten voor huurdersorganisaties (ruimte, activiteitenkosten).
- * Fonds, cq. 'initiatievenpot', voor bewonersinitiatieven.
- * Professionele ondersteuning van bewonersinitiatieven; eenzijdige afhankelijkheid van een corporatie kan tegengegaan worden met een globaal programma dat de basis vormt voor financiering.

d. Corporaties moeten een meer actieve rol spelen bij de overname van de particuliere verhuursector.

Variant is het voorstel om het onderhoudsapparaat van corporaties ook in te zetten voor het particuliere woningbestand in de buurt.

DE TWEEDE RONDE: Overigen

In de tweede ronde bogen de 'overigen' zich conform de opdracht over de voorstellen van de generalisten, die deels aansloten bij de hunne zij het dat er hier en daar andere accenten werden gelegd. Waar de generalisten spreken van 'afbakening en/of herverkaveling van verantwoordelijkheden tussen gemeenten, bewoners en corporaties' leggen de 'overigen' de nadruk op het vastleggen van wederzijdse inspanningsverplichtingen.

De door de generalisten aanbevolen oprichting van buurtbeheerbedrijven beschouwen de 'overigen' als één van de middelen om de binding van bewoners met hun wijk te bevorderen.

Waar de generalisten het hebben over het faciliteren van van bewonersinitiatieven zijn de 'overigen' van mening, dat de corporaties en de gemeenten een actieve rol moeten spelen bij het oprichten en mogelijk maken van bewonersorganisaties.

De suggestie van de generalisten, dat corporaties zich moeten richten op de overname van woningen van particuliere verhuurders bracht de 'overigen' op een aantal observaties, die eerder de andere kant opwijzen. In de praktijk blijken corporaties een deel van hun woningvoorraad juist te verkopen aan institutionele beleggers. Er is sprake van, dat corporaties zich in toenemende mate ontwikkelen van sociale verhuurders tot beleggers, die geleid wor-

den door professionele bestuurders en die af worden gerekend op hun financiële resultaten. Wat is de betekenis in dit verband van de afbraak van de formele democratie van de corporaties door het omzetten van de woningbouwverenigingen in stichtingen? Terwijl aan de ene kant het essentiële belang wordt erkend van het luisteren naar de bewoners, wordt de formele zeggenschap van de bewoners in het beleid van de corporaties ondermijnd, al krijgen zij een van de zetels in de raad van beheer en zijn de corporaties gehouden om een participatiebeleid te ontwikkelen en aan te geven hoe zij denken te communiceren met de bewoners. Overigens vroegen de 'overigen' zich af of het verdwijnen van de formele woningbouwverenigingsdemocratie wel zo'n groot verlies is, gezien de loze praktijk.

DE SEMI-PLENAIRE DISCUSSIE

In de semi-plenaire discussie ronde commentariëren de generalisten de uitkomsten van de andere ringen. Hierbij werd gewerkt volgens een stramen. Vastgesteld werd wat men als 'ondersteunend' beschouwde ten aanzien van de eigen positie, daarna wat men uit dien hoofde als 'controversieel' wenste aan te merken en vervolgens was er ruimte voor commentaar.

Allereerst de uitkomst van de ring Bewoners/Opbouwwerk:

Ondersteunend: het aanstellen van contactpersonen per flat of galerij (geen orde houdende taken).

Controversieel: verkoop van huurwoningen aan bewoners, argumenten:

- * onderhoud kan in het gedrang komen;
- * de woonomgeving kan verslechteren;
- * de voorraad goedkope huurwoningen neemt af.

In het geval van verkoop van flats bijvoorbeeld, voelt niemand zich meer verantwoordelijk voor de woonomgeving. Verkoop van eengezinswoningen kan mogelijk positief werken op de binding die mensen voelen ten aanzien van de buurt. Maar in het algemeen is men sceptisch over de verkoop van huurwoningen aan de bewoners.

Commentaar van de ring Bewoners/Opbouwwerk: zo werkt het niet. In de praktijk blijkt dat het verantwoordelijkheidsgevoel van bewoners jegens hun huis en de woonomgeving toeneemt. Dit blijkt in Amsterdam Zuidoost zo te werken. Daar is men begonnen met schilderen, en dit creëerde betrokkenheid. De mutatiegraad werd lager. Ook blijkt dit in de wijk Vrieheide (Heerlen) zo uit te werken, waarbij aangetekend moet worden dat men niet 'lukraak' tot verkoop over moet gaan maar begeleid en (maatwerk-)methodisch. De randvoorwaarden waaronder tot verkoop kan worden overgegaan zijn van het grootste belang.

De generalisten spitsen vervolgens de discussie toe op het beheer en de rol die beheerders kunnen spelen in een buurt of straat. Dan komen de GIP's ter sprake: de Galerij Info Punten. Een bewoner legt uit dat in Amsterdam Zuidoost GIP's zijn ingesteld op instigatie van de politie en de corporaties. De bewoners hebben een graverit van de politie gekregen en klachtenformulieren. De GIP's hebben een signalerende taak, geen toezichthoudende.

De semi plenaire discussie

discussie

Vraag uit de zaal: wie neemt de GIP's in bescherming? Antwoord: niet aan de orde, GIP's zijn stevige bewoners die goed geworteld zijn in hun woonomgeving. Belangrijkste selectiecriteria voor GIP's is hun enthousiasme.

De uitkomst van de ring Overigen:

Ondersteunend: het aanpassen van de woning en woonomgeving aan de leeflijdsopbouw in een wijk. Volkshuisvesters moeten hun klantenbestand goed kennen. Dit wordt echter overwegend als een taak voor de gemeente beschouwd. Bovendien hebben in sommige wijken meerdere corporaties woningbezit: daar moet de gemeente een samenbindende rol gaan spelen.

Antwoord overigen: er moet vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid worden gewerkt. Door middel van een convenant dat een plan van aanpak bevat.

Controversieel: de 'integrale aanpak' werd met twijfel bekeken: betekent een integrale aanpak dat iedereen het met iedereen eens moet zijn? Kan leefbaarheid wel integraal worden aangepakt?

Commentaar: de probleem definitie moet gezamenlijk zijn, iedereen moet het daarover eens zijn voordat er kan worden gewerkt. Verder kan er via een convenant of inspanningsverplichting samen worden gewerkt door gemeenten en corporaties ter bevordering van het draagvlak. Dit is ook een kenmerk van een integrale aanpak.

Voorts werd nog door de voorzitter opgemerkt dat 'er een discrepantie bestaat tussen de 'rozige' optiek van VROM versus de praktijk'. Een integrale aanpak zal niet altijd mogelijk zijn. Het is niet zo dat in alle gemeenten het bestuur en de corporaties even gemakkelijk samen zullen kunnen werken.

De uitkomst van de ring Corporaties:

Ondersteunend: de notie dat er geen middel geschuwd moet worden ter verbetering van de leefbaarheid. Per saldo dus een onorthodoxe opstelling.

Controversieel: moet men nu maar blind achter de wensen van bewoners aan lopen? De corporatie is en blijft verantwoordelijk voor het eigen bezit en kan die verantwoordelijkheid niet zomaar uit handen geven aan bewoners.

Commentaar: als corporatie kun je niet zomaar een blauwdruk maken van een ideale wijk. Je zult rekening moeten houden met bewonerswensen, die immers sterk uiteen kunnen lopen. ('tussen geranium en gabber')

Van bewonerszijde werd opgemerkt dat corporaties een verandering van houding moeten ondergaan ten aanzien van sociale vraagstukken, bijvoorbeeld de omgang met huurschuldproblematiek.

Over de afbakening van verantwoordelijkheden tussen gemeenten en corporaties werd gesteld dat de primaire verantwoordelijkheden (zoals gebaseerd op eigendom) deze afbakening ingeven. Verder valt slechts te praten over maatschappelijke verantwoordelijkheden. Cruciaal is echter de formele aanspreekbaarheid, ook van de corporaties.

De uitkomst van de ring Gemeenten:

Bij de bespreking van de uitkomsten van deze ring werd dit stramien verlaten. Men boog zich voornamelijk over de afbakening van de taken tussen gemeenten en corporaties. Het standpunt van de gemeenten luidde dat gemeenten en corporaties onderling hun kerntaken moeten afspreken en zich daar te houden hebben. Vanuit het gezelschap kwam toen de kritische vraag: Hoezo, het gaat hier vanmiddag toch over samenwerking?

Het antwoord luidde dat buurtbinding essentieel is voor een gunstige ontwikkeling van de leefbaarheid. Het ontwikkelen van buurt-netwerken, waarin bijvoorbeeld scholen en corporaties zijn vertegenwoordigd. Met betrekking tot de vraag waar de verbindende factor gevonden moet worden antwoordde het gezelschap dat 'onderwijs, corporaties en gemeenten gezamenlijk onder de regie van de gemeente moeten samenwerken'.

Na deze ronde besloot men de rollen om te draaien. Nu mochten de andere ringen de generalisten bevragen.

Er werd begonnen met **de ring van bewoners en opbouwwerk**, deze vroegen met name om verheldering op diverse punten.

De ring gemeenten keerde zich tegen nummer 1 van de procedurele maatregelen: afbakening en/of hervestiging van verant-

Katern einde

woordelijkheden tussen gemeenten, bewoners en corporaties. Men vond 'herverkaveling' te ver gaan, men achtte hooguit 'herbevestiging' nodig. Dit betekent dat men niet 'in' was voor verandering. Nummer 2 van de procedurele maatregelen: bewoners opzoeken, snel reageren door middel van 1-loketfuncties, werd gekwalificeerd als 'een open deur'. Punt 5: faciliteren van bewonersinitiatieven, werd uitgebreid met 'en stimuleren'. Dit vond men belangrijk in verband met het sociale beheer.

En nummer 6: corporaties moeten een meer actieve rol spelen bij de overname van de particuliere verhuursector, werd genuanceerd. Corporaties verkopen juist aan particulieren. Men dacht dat cascoverkoop wellicht een betere leefbaarheid zou kunnen garanderen omdat er dan minder verantwoordelijkheid ten aanzien van de leefomgeving op de schouders van de bewoners wordt gelegd. Corporaties tenderen meer naar het gedragspatroon van normale commerciële beleggers en niet naar intensivering van hun rol als sociale verhuurder. Gemeenten en corporaties moeten meer samenwerken: bij particuliere verhuurders treft men de grootste achterstand in onderhoud aan het huizenbezit aan. Hier kan de corporatie een sociale doelstelling verwezenlijken.

Jan Willem Duyvendak sloot de bijeenkomst af met een slotwoord waarin hij constateerde dat er **geen 'gouden ideeën'** te berde waren gebracht. Voorts merkte hij op dat er veel consensus bestond ten aanzien van waar de verantwoordelijkheden over en weer liggen.

Op diverse plaatsen in het land moeten gemeenten en corporaties met elkaar leren samenwerken alvorens er resultaten kunnen worden geboekt. Een **procesmatige benadering** van de bevordering van leefbaarheid is dan ook geboden. Goede voorbeelden zijn daarbij essentieel. Waarschijnlijk zou het goed zijn als VROM meer aandacht zou besteden aan de transfer van voorbeeldpraktijken. Hiermee kan het proces van samenwerking aan leefbaarheid op lokaal niveau zinvol worden ondersteund.

De ring corporaties constateerde dat corporaties aanspreekbaar worden op veel meer dan hun oorspronkelijke eigen verantwoordelijkheid.

Ofschoon men voorstander was van het handhaven van die eigen verantwoordelijkheid erkende men dat aanspreekbaarheid en betrokkenheid bij het 'openbare gebied' aan de orde waren. Hierbij kunnen corporaties een faciliterende rol hebben in plaats van een uitvoerende.

De ring overigen kwam niet meer aan bod, had zich echter voordien al gemengd in de discussie.

Op zoek naar je professionele identiteit

door Dick Bussing, Translergroep Rotterdam & Omstreken, Hogeschool Rotterdam

'Van belang voor werkgever en functionaris'.

Op zoek gaan naar je professionele identiteit, dat ervaren studenten die de Post-HBO opleiding Sociale Interventiekunde van de Translergroep Rotterdam & Omstreken volgen. 'Ik ben bewuster geworden van mijn rol en positie in het werk en de eigen instelling. Ik moet zo veel met andere werksoorten en andere instellingen of de overheid samenwerken, dat ik moet vertrouwen op mijn eigen kracht, deskundigheid en opgebouwde expertise. De opleiding geeft mij het vertrouwen en het gereedschap om aan de slag te blijven en uitdagingen aan te gaan, ondanks de vele nieuwe eisen die aan mij worden gesteld en de veranderingen binnen de organisaties', aldus een studente van de tweede lichter van de opleiding. Zij studeert in mei af, na een jaar gedurende 21 dagen in Rotterdam 'afstand' te hebben genomen van de weerbarstigste praktijk in de eigen gemeente.

Op 22 september start de derde lichter van de verkorte voortgezette opleiding, die een voortzetting is van de enige en laatste Voortgezette Opleiding Opbouwwerk. Het vaste docententeam van de Translergroep spreekt nog steeds van de 'nieuwe' opleiding. Het programma wordt waar mogelijk steeds aangepast en vernieuwd, om zo goed mogelijk aan te kunnen sluiten bij de maatschappelijke ontwikkelingen en de methodes steeds op hun bruikbaarheid te toetsen. De opleiding blijft te voorzien in de behoefte aan een intensieve niet-te-lange praktijkgerichte bij- of nascholing. De opleiding belooft dan ook, dat het geleerde nagevraagd direct in de praktijk kan worden toegepast.

Bij de ontwikkeling van de opleiding richtte de Translergroep zich daarom op zowel de potentiële studenten als werkgevers om de actuele behoefte aan scholing en training in een sterk veranderend werkveld te kunnen vaststellen.

Aanbod

De opleiding biedt een programma opgebouwd in blokken, dat ingaat op meerdere aspecten van het uitvoerend werk van de 'functionaris samenlevingsopbouw'. Deelnemers zijn dan ook opbouwwer-

kers, sociaal cultureel werkers, maar ook functionarissen van zorginstellingen en lokale overheden.

- Actuele werkaspecten zijn ondermeer:*
- a. de aansluiting tussen eenvoudige samenlevingsvraagstukken en beleidsdoelen, zoals het bevorderen van sociale cohesie (Blok 1);
 - b. het kunnen hanteren van nieuwe methoden en instrumenten om burgers te activeren, maar ook om instanties in beweging te krijgen en duurzame relaties te kunnen opbouwen (Blok 2);
 - c. het verkrijgen van een innovatieve en ondernemersgerichte houding en vaardigheid om beleid te kunnen ontwikkelen (Blok 3);
 - d. het kunnen presenteren van het werk en jezelf, om eigen professionaliteit en expertise zichtbaar voor anderen te maken (Blok 4);
 - e. het kunnen hanteren van creatieve denktechnieken en zelf creatieve denkrumte kunnen creëren (Blok 5);
 - f. in staat zijn om werkproblemen via consultatie met andere functionarissen te bespreken en bij te dragen aan de eigen lerende organisatie (Blok intervisie);

Aansluiting van de eigen werkpraktijk en het studieprogramma wordt essentieel gevonden. Om die reden is er voor ieder die zich aanmeldt een intake-gesprek. 'Als de werkgever een introductiegesprek zou willen kan dat natuurlijk ook', volgens opleidingscoördinator Dick Bussing. 'De werkgever is ook klant geworden. De ervaring leert dat de meeste werkgevers de opleiding betalen of er minstens aan mee betalen. Er wordt scherp gelet op de effectiviteit en wat de werknemer ervan meeneemt.'

De Translergroep Rotterdam & Omstreken, unit Werk & Welzijn, beschouwt Sociale Interventiekunde als een 'kerproduct'. De unit organiseert een groot aantal cursussen en trainingen op het gebied van welzijnsbevordering, samenlevingsopbouw en werkgelegenheid zowel in open- als incompany aanbod.Folders zijn te bevragen onder tel. (010) 241-44-40.

Vraaggestuurd sociaal-cultureel werk in Groningen,

de wijkplatforms sociaal-cultureel werk

door Harry Koeremán, Koeremán Consult, Groningen

In iedere stad van enige omvang heeft een proces van schaalvergroting in het welzijnswerk plaatsgevonden. Zo ook in Groningen. Sinds 1 januari 1995 functioneert de Stichting WING. WING is het resultaat van een fusie van instellingen voor ouderenvoerwerk, opbouwwerk, buurtthuiswerk, speeltuinwerk en allochtonenwerk. Bij WING werkt een honderd tal beroepskrachten, deels verdeeld over een tiental wijkteams en deels ondergebracht bij verschillende (stedelijke) projecten. De wijkteams zijn heterogeen van samenstelling: ouderenvoerwerkers, jongerenwerkers, sociaal-cultureel werkers en opbouwwerkers zijn lid van een wijkteam. Ieder wijkteam wordt ingezet op één of meerdere stadsdelen. De (stedelijke) projecten werken voor alle stadsdelen of voor specifieke doelgroepen.

Maar wat de reorganisatie in Groningen zo bijzonder maakt, is de rol van de welzijnsconsument, de deelnemers en vrijwilligers. Zij hebben in Groningen een gelijkwaardige positie gekregen via de zogenaamde wijkplatforms sociaal-cultureel werk. De gemeente heeft de stad verdeeld in een achttiental gebieden. De gelden voor het sociaal-cultureel werk zijn via een normeringssysteem over deze gebieden verdeeld. Achterstadsgebieden kunnen voor een aanvullende financiering in aanmerking komen. Voor ieder gebied is een wijkplatform sociaal-cultureel werk opgericht. Deze wijkplatforms bestaan uit vertegenwoordigers van allerlei vrijwilligersorganisaties uit de buurt die op de een of andere manier te maken hebben met sociaal-cultureel werk. De platformen zijn door de Gemeente Groningen geïnitieerd en hebben de rol van opdrachtgever voor de wijkteams van WING gekregen. Zij mogen bepalen waar de beschikbare middelen voor ingezet gaan worden. De platformen moeten dat concreetiseren door middel van een werkplan. Rondom opstelling en vaststelling van het werkplan heeft de gemeente verschillende spelregels geformuleerd. Een werkplan moet beantwoorden aan criteria die door de gemeente vastgesteld zijn. Indien dat het geval is, krijgt WING het groene licht om menskracht en activiteitengelden

Vervolg: vraaggestuurd sociaal-cultureel werk in Groningen, de wijkplatforms sociaal-cultureel werk

voor het desbetreffende platform beschikbaar te stellen.

De wethouder voor sociaal-cultureel werk, de heer K.W. Swaak, verwoordt zijn visie op de wijkplatforms sociaal-cultureel werk als volgt:

"Sociaal-cultureel werk is een basisvoorziening, die de samenhang in de buurt overeind moet houden. De mensen moeten op elkaar betrokken blijven, er mogen geen mensen buitengesloten raken omdat ze geen werk hebben of zich onveilig voelen. Er zijn maar weinig mensen meer lid van een organisatie of een vereniging. Ik betreur dat, omdat het verenigingswerk traditioneel een leerschool in democratie was. Het sociaal-cultureel werk moet wegen zien te vinden om de mensen dat soort vaardigheden opnieuw bij te brengen. De wijkplatforms zijn daartoe een geschikt podium. Zij moeten erop attent zijn dat wat de buurt als belangrijk en waardevol ziet, ook daadwerkelijk gebeurt. Een wijkplatform moet de bewoners bedienen van sociaal-cultureel werk en ze moeten zich naar de buurt verantwoorden. Problemen in buurten en wijken kunnen alleen gezamenlijk door verschillende organisaties en gemeentelijke diensten aangepakt worden."

De platformen zijn feitelijk vanaf 1 januari 1996 gaan functioneren. Ruim een jaar later zijn de meeste werkplannen op het bureau van de verantwoordelijke beleidsmedewerker van de gemeente beland. Het was een gewinningsproces voor alle partijen. Niet in de laatste plaats voor de welzijnswerkers. De buurtbewoner als opdrachtgever in plaats van cliënt. Dat was wennen.

Dit proces heb ik van nabij meegemaakt, vanaf eind 1995 als ondersteuner van de wijkplatforms sociaal-cultureel werk.

Verwachtingen

"De wijkplatforms sociaal-cultureel werk vind ik nog steeds een groot waagstuk" betoogde Wichir Pattje van het bureau PVK, die het reorganisatieproces begeleidt heeft. Hij maakte deze opmerking tijdens zijn laatste optreden als voorzitter van het zogenaamde WIG overleg, een geïnstitutionaliseerde vorm van overleg tussen de gemeente, WING en vertegenwoordigers van de wijkplatforms.

"Misschien zijn we wel veel te vroeg begonnen om het principe van gelijkwaardigheid van de burger, overheid en

stedelijke welzijnsorganisatie in te voeren. Al en toe hou ik mijn hart vast!"

Inmiddels heeft het bureau IntraVal uit Groningen een tussenevaluatie uitgevoerd. Het rapport geeft aan dat we in Groningen op de goede weg zijn. Ongeveer tweederde van de wijkplatforms functioneert redelijk tot goed. Maar de vrees van Pattje is niet ongegrond. Zeker nu gebieden zijn dat één wijkplatform besloten heeft om de pijp aan Maarten te geven en enkele andere niet of zeer moeizaam functioneren. Eén van de belangrijkste conclusies van de onderzoeken was dat het hele systeem structurele ondersteuning behoeft.

De verwachtingen die de lokale overheid van zowel het sociaal-cultureel werk als van wijkplatforms heeft, zijn hooggespannen. De centrale doelstelling van de gemeente Groningen is om de sociale samenhang in de wijken te bevorderen. De wijkplatforms zijn daartoe een instrument. Jack Blaauw, hoofd beleidsbureau van de dienst Onderwijs, Sport en Welzijn van de gemeente Groningen is van mening dat de wijkplatforms aan de verwachtingen beantwoorden. "Er wordt vrij veel met de wijkplatforms gecommuniceerd." Blaauw ziet het liefst dat de gemeente met de welzijns- en zorginstellingen tot meerjarencontracten komt. "In die contracten zou wat mij betreft de vraag centraal moeten staan: wat kunnen jullie bieden op basis van de gesignaleerde knelpunten? Een wijkplatform zou er dan, in samenwerking met de wijkraad, op moeten toezien dat bepaalde thema's in een plan van aanpak opgenomen worden. Vervolgens moeten ze controleren of er ook daadwerkelijk aan gewerkt wordt."

De verwachtingen die WING heeft ten aanzien van de wijkplatforms verschillen in mijn ogen per wijkteamleider. De bedoeling was dat het managementteam van WING in eerste instantie het aanspreekpunt voor de wijkplatforms zou zijn en de onderhandelingen zou voeren over de werkplannen en dergelijke. Al snel hebben de wijkteamleiders van WING deze taak overgenomen. Zij hebben immers in eerste instantie met de wijkplatforms te maken? Misschien is het beter om niet eens over verwachtingen te spreken, maar over de manier van omgaan van wijkteamleider met wijkplatform. Ik zou de verschillende manieren van benaderen als volgt willen typeren:

het wijkplatform als clientsysteem

In het oude bestel werkten diverse beroepskrachten vaak met autonome besturen van wijk- of buurthuizen. In de meeste gevallen zijn dergelijke besturen samengesteld uit vrijwilligers uit de buurt. Veel tijd en zorg werd er besteed aan het functioneren van het bestuur en aan bestuurswerkzaamheden. In het nieuwe bestel zie ik een dergelijke benadering terugkomen. Het wijkplatform heeft min of meer de plaats van het oude buurthuisbestuur uit de desbetreffende wijk overgenomen en moet uit oogpunt van zorg 'begeleid' worden.

het wijkplatform als opdrachtgever/onderhandelingspartner

Een complicerende factor in het nieuwe bestel is de zogenaamde verevening. De gemeente heeft het beschikbare geld voor sociaal-culturele activiteiten opnieuw verdeeld. In feite heeft iedere buurt nu recht op sociaal-cultureel werk.

Achterstandsbuurten komen in principe voor aanvullende financiering in aanmerking. Dat betekent dat sommige buurten erop achteruit gegaan zijn en dat in andere buurten of wijken voor het eerst sociaal-cultureel werk mogelijk is. Met name in die buurten die met minder middelen genoeg moeten nemen, zien we de wijkteamleider - noodgedwongen - een subtiel onderhandelings spel spelen. Hij of zij moet immers de teurstelling over bezuinigingen opvangen en met alternatieven komen. Daar zijn heel wat gesprekken voor nodig.

het wijkplatform als samenwerkingspartner

Met name in die wijken waar het werk en de werkers relatief nieuw zijn en waar er geen sociaal-cultureel werk traditie was, of in wijken waar er meerdere diensten of organisaties werkzaam zijn, zien we een meer informele omgang tussen wijkteamleider, wijkteam en wijkplatform. Het opdrachtgeverschap wordt door het wijkplatform genterpreteerd als richtinggevend, visie- en beleidsontwikkellend en het stellen van prioriteiten. De informatie, contacten, relaties en kennis van de wijkteamleden en wijkteamleider zijn hiertoe van belang. De inhoud van het sociaal-cultureel werk staat voorop. De belangen zijn gemeenschappelijk. Bijvoorbeeld bij het verwerven van accommodaties, extra inzet van middelen uit fondsen en dergelijke.

Wijkplatforms in de praktijk

De meeste wijkplatforms zijn breed samengesteld. Dat wil zeggen dat iedere belangrijke organisatie in de wijk in het platform vertegenwoordigd is. Maar in sommige wijkplatforms is dat niet het geval. Vooral de jongeren en allochtone groeperingen zijn slecht vertegenwoordigd. In die situaties adviseer ik de platformen daarmee wel contact te zoeken en met hen na te gaan wat bij hun leeft. De praktijk was voor de leden vooral in de aanvangsfase een kwestie van wenen. De sceptici wezen op de bureaucratistische aspecten van het systeem. Maar in de praktijk valt dat erg mee. Ik ken wijkplatforms die iedere maand vergaderen en andere die het op zes bijeenkomsten per jaar houden. De wijkplatforms worden secretariaal ondersteund door een bureau en ze hoeven zich niet met personeelsvraagstukken en huisvestingszaken bezig te houden.

Men had in eerste instantie de verwachting dat de wijkplatforms vooral als budgetbeheerder voor sociaal-culturele activiteiten moesten optreden. De angst voor het verdelingsvraagstuk was groot. Met name in die buurten die door de verevening erop achteruit gingen, bestond er weinig lust om 'de armoede te verdelen'. In de Korrewegwijk is dit argument aangegrepen om het wijkplatform op te heffen. Maar indien WING en het wijkplatform er samen niet uitkomen, dat heeft de gemeente het laatste woord. Zover is het echter nog niet gekomen. Men brengt liever een bepaalde volgorde in de activiteiten aan dan met het zwakkebod van geen keuzes te komen.

Een punt dat bij verschillende wijkplatforms speelt is de relatie met wijkraden en/of buurtcomités. Bij de installatie is deze relatie in de meeste gevallen wel geregeld. Maar de vraag draait om het punt: wie heeft uiteindelijk het primaat ten aanzien van vraag en inzet van het sociaal-cultureel werk. Vooral als sociaal-cultureel werk breed gedefinieerd wordt. Alleen in die platformen waarin vertegenwoordigers van de bewonersorganisaties goed functioneren, is dit probleem niet aan de orde.

Als ondersteuner van de wijkplatforms heb ik de aandacht van het verdelingsvraagstuk: wat leeft er in deze buurt aan problematiek, wat is haalbaar voor een sociaal-cultureel werk aanpak en met welke organisaties moet samengewerkt worden? Het doel van deze benadering is

om tot een algemene visie van het wijkplatform op de buurt te komen en om die te vertalen in een vraagstelling aan WING. Een aardig voorbeeld vind ik de vraagstelling van het wijkplatform 'De Hoogte'.

"Wij zijn min of meer een tweede-kans buurt. Individuen of gezinnen die het elders niet meer gered hebben, worden in onze wijk geplaatst. Onze buurt is een smeltkroes van sociale en culturele identiteiten. Er is altijd wel wat aan de hand. Crisisinterventie zal altijd noodzakelijk blijven. Veel kinderen zien slecht voorbeeldgedrag van volwassenen. De inzet van het sociaal-cultureel werk zal daarom op preventie, op goed voorbeeldgedrag gericht moeten zijn."

WING heeft alle vraagstellingen op haar beurt vertaald in offertes, zeg maar concept werkplannen. Alhoewel deze nogal van elkaar verschillen, is de onderbouwing van het werkplan, de vraagstelling, in mijn ogen het belangrijkste onderdeel voor het wijkplatform. De inzet van middelen en activiteiten is een kwestie van uitvoering en dus een verantwoordelijkheid van WING. De aandacht voor de verdeling van middelen wordt op deze manier verlegd naar visie en inhoud. De bijscholingsactiviteiten worden daar ook op gericht. Nu het systeem van wijkplatforms zijn tweede jaargang ingaat, wordt de nadruk steeds meer op een goede vraagstelling gelegd.

De organisatie

Het is eigenlijk heel leuk om te zien in hoe zo'n korte tijd een nieuw fenomeen als wijkplatforms een positie verworven heeft in het bestel. Een belangrijke ondersteuningsdoelstelling is het bevorderen van onderling contact en ervaringsuitwisseling. Het onderling contact gebeurt door twee centrale bijeenkomsten per jaar. Daarnaast functioneert een voorzittersoverleg dat ongeveer zes keer per jaar vergadert. Deze bijeenkomsten worden goed bezocht. Een kleine stuurgroep uit het voorzittersoverleg bereidt de bijeenkomsten voor en treedt tevens op als gespreks- en onderhandelingspartner met WING en de gemeente. Een nieuwsbrief zorgt voor de schriftelijke communicatie en enkele workshops of trainingsbijeenkomsten hebben inhoudelijke scholing tot doel.

Het systeem is gelukkig ook in beweging. De binnenstad van Groningen telt drie wijkplatforms. Deze overleggen met elkaar over gemeenschappelijke thema's en treden voor het wijkteam van WING als gemeenschappelijke opdrachtgever op. In een ander stadsdeel hebben twee slecht functionerende wijkplatforms besloten samen te gaan.

De belangrijkste thema's van de stuurgroep voor het nieuwe seizoen zijn 'wat is de bandbreedte van het sociaal-cultureel werk' en hoe moeten we de relatie met bewonersorganisaties vormgeven? Jan Visser, voorzitter van de stuurgroep, verzucht in de laatste nieuwsbrief "zolang onduidelijk blijft welke bevoegdheden aan wijken precies worden toegekend en er allerlei overleggen naast elkaar georganiseerd blijven over verschillende, maar dikwijls aan elkaar verwante onderwerpen, is de structuur voor vrijwilligers niet erg uitnodigend om actief in te worden." Ondanks het feit dat de wijkplatforms op de goede weg zijn, pleit Jan Visser vooral om een perspectief voor eenduidige overlegstructuren en beslissingsmogelijkheden, waaraan verschillende gemeentelijke instanties zich dan ook moeten houden en zich dienstbaar aan op moeten stellen. Welke structuur er ook na de eindevaluatie komt in 1998, het principe van vraaggestuurd welzijnswerk heeft wortel geschoten in Groningen!

Dorpen maken hun plannen

door Jannine Schönewilla, freelance journaliste

Bewoners van het platteland hebben vaak zo hun eigen ideeën over hoe hun dorp en streek zich zou moeten ontwikkelen en wat er nodig is om de woonomgeving leefbaar te maken. Het opstellen van dorpsplannen, toekomstvisies etc. is niet nieuw; het is een praktijk die al zo'n 25 jaar bestaat. Maar nu het platteland opnieuw ontdekt is door de rijksoverheid en men het zelfs op de politieke agenda heeft gezet, liggen er kansen voor opbouwwerkers op het platteland om hier weer extra aandacht aan te besteden. Reden voor het LCO om samen met Allardsoog-Hunneschans een themadag 'opstelling toekomstvisies dorpen' te organiseren voor welzijns werkers en medewerkers van provinciale organisaties voor kleine dorpen op het Noordelijke platteland. De deskundige voorzitter deze dag was Dré Thewissen, voormalig opbouwwerker in Weststellingwerf in de 70-er jaren en één van de eersten die zeer uitgebreid met bewoners leefbaarheidsplannen heeft opgesteld.

Waarom een dorpsplan

Het maken van een dorpsplan of toekomstvisie kan verschillende doelen dienen. Binnen het dorp geeft het helderheid en duidelijkheid over hoe de bewoners denken over de gewenste ontwikkeling en wat er zou moeten gebeuren om dit te realiseren. Het kan bewoners stimuleren om zich in te zetten voor realisering van het een en ander en geeft een duidelijk toetsingskader voor organisaties die daarmee aan de slag zijn.

Een tweede aanleiding om een dorpsvisie op te stellen is dat men hierdoor adequaat kan reageren op planontwikkeling door de overheid. Zonder een dergelijke visie blijven de dorpsreacties beperkt tot inspraak en loopt men achter de feiten aan. Een goed voorbereide en gedegen dorpsvisie maakt het mogelijk voorop te lopen in de planvoorbereiding van andere instanties, waarbij men kan aantonen dat het eigen plan een draagvlak heeft onder de bevolking.

Op deze studie-dag passeerden een aantal voorbeelden van het opstellen van dorpsplannen de revue, gepresenteerd door: Mart Schouten van de Overijsselse Vereniging van Kleine Kernen, Folkert Bouma van welzijnsinstelling de Ploeg in

de Friesa gemeente Opsterland, Jenze Fokkema van de Feriening Lytse Doarpen Fryslân en Wietsje Kooistra van st. Samenlevingsopbouw de Stuw in Hardenberg. Bij al deze opzetten was duidelijk: de belangenbehartigende organisatie in het dorp, dorpsbelang, neemt het voortouw. De bevolking en de diverse plaatselijke organisaties moeten in voldoende mate mee kunnen praten en hun wensen moeten terug te vinden zijn. Opbouwwerk of de provinciale kleine dorpenorganisatie zorgt voor de procesbegeleiding.

De relatie met de gemeente

Een belangrijk discussiepoint deze dag was de relatie met de gemeente. Soms worden plannen ontwikkeld waarbij al in een vroeg stadium overleg gevoerd wordt met de gemeente, soms komt de gemeente pas om de hoek kijken als het concept-plan er al ligt. In dit kader werd er gesproken van een zekere tijdgeest. In de beginperiode van de leefbaarheidsplannen was de relatie naar de gemeente actie-gericht. De problematiek van de kleine dorpen werd nog niet onderkend; besturen van dorpsbelangen werden niet serieus genomen als gesprekspartner. Dré Thewissen memoreerde uit zijn Weststellingwerf periode: 'Wij moesten gemeentebesturen leren fatsoenlijk om te gaan met dorpen, dat ze bijvoorbeeld brieven van dorpsbelang binnen een redelijke termijn beantwoorden'. Opbouwwerkers en bewonersorganisaties gingen met veel enthousiasme en inzet aan de slag met dorpsplannen zonder enig overleg met de gemeentelijke overheid. Dorpen en instellingen oogsten er de nodige lof mee binnen welzijnsland, maar gemeenten waren niet onder de indruk. Plannen pasten vaak niet binnen het gemeentelijk beleid en verdwenen in de la.

De laatste 10 jaar is dit veranderd. Plaatselijke belangenorganisaties worden door gemeenten als gesprekspartner serieus genomen. De opvatting bij het gemeentelijk apparaat over participatie van bewonersgroepen is veranderd. Met name gemeenten die bezig zijn met sociale vernieuwing waarderen een bottom-up benadering positief. Dit heeft zijn weerslag gehad op de opstelling van het welzijnswerk. Plannen worden nu meer in relatie met de gemeente ontwikkeld. Dit betekent dat plannen nu realistischer zijn en er gemakkelijker geld voor te krijgen is.

De keezijde

Duidelijk was deze dag dat met een veranderde opstelling van de gemeente de rol van opbouwwerk ook anders wordt. Opbouwwerk dreigt meer gestuurd te worden door de gemeente en krijgt bijvoorbeeld opdracht om bepaalde organisatiestructuren op te zetten zodat de gemeente een adequate gesprekspartner heeft. Met de sociale vernieuwing en de bottom-up-benadering kunnen bewonersgroepen rechtstreeks bij de gemeente met hun plannen terecht. De gemeente dreigt daarmee echter het procesmatige deel op te slokken. Het product, het leefbaarheidsplan, wordt centraal gesteld, maar zonder aandacht te besteden aan de proces-kant kan je geen goed product leveren. Juist die proces-ondersteuning is een belangrijke taak van het opbouwwerk. Een aantal aanwezigen was toch zeer optimistisch over de functie van het opbouwwerk. Op verschillende terreinen, bij projecten met een meer regionale, gebiedsgerichte aanpak is er behoefte aan participatie van de bevolking. Bij die proces-ondersteuning kan opbouwwerk zeker een functie vervullen, mits daarvoor faciliteiten beschikbaar worden gesteld. Aan de andere kant kost het vaak moeite om de bevolking te mobiliseren voor degelijke projecten omdat er geen garanties vooraf zijn dat er werkelijk iets gerealiseerd wordt van de bewonersplannen. De proceskant is weliswaar belangrijk en daar moet geld voor zijn, maar proces en inhoud zijn niet te scheiden.

Tot slot

Het blijft boeiend, de relatie van opbouwwerkers met hun gemeente. Nu wordt toch sterk gewerkt aan de relatie met de gemeente. Immers, hoe je het wendt of keert, toch geldt op een zeker moment, wie betaalt, bepaalt. Dré Thewissen memoreerde zijn Weststellingwerf periode: 'opbouwwerk was toen een uitgezuiverde functie, wij hadden ruzie met de gemeente omdat wij dingen wilden die de gemeente niet wilde en ook niet kon doen'. Met de decentralisatie van het welzijnswerk zijn de verhoudingen anders komen te liggen.

Nu is er meer de participatiesteer. Op zich is dat goed. Het is echter zaak niet het verlengstuk van de gemeente te worden. De bevolking heeft belang bij een goede relatie met de overheid, waarbij ze haar eigen positie behoudt, om te kunnen vaststellen wat ze zelf wil. □

uitgave van het landelijk netwerk opbouwwerk en gezondheid.

redactie

Ferie Loos, Stichting O&O, Eindhoven
Kees Stuuroop, LCO Zwolle
Pefer Rokers, Steunpunt 'Gezond-in-West',
Mariet Paes, LCO Zwolle

redactieadres

Landelijk Centrum Opbouwwerk Zwolle
Postbus 1004
8001 DA Zwolle
tel.: 038- 4232112 - fax: 038- 4230714

Enquête NOGEZ

In deze Nieuwsbrief worden de resultaten gepresenteerd van een **enquête** van het Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid. Daarnaast is een **interview** met prof. dr. **Jan Willem Duyvendak** opgenomen over 'Opbouwwerk en gezondheid' dat in april jl. stond te lezen in het VWS bulletin. Verder wordt aandacht besteed aan de **studiedag van NOGEZ** over 'Mensen in de marge'.

Onlangs is door het LCO een vragenlijst verstuurd naar alle leden in het adressenbestand van het "Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid" (NOGEZ). Via deze vragenlijst wilden we een overzicht krijgen van activiteiten en projecten, waarin opbouwwerkers bezig zijn met het thema gezondheid. Tevens wilden we te weten komen welke wensen en behoeften er bestaan met betrekking tot de door NOGEZ uit te brengen publicaties en te organiseren studiedagen.

Respons:

De vragenlijst is door 62 personen/organisaties teruggestuurd; voor het merendeel waren dit opbouwwerkers en/of sociaal-cultureel werkers. Overige respondenten waren medewerkers van RIAGG's, GGD'en, maatschappelijk werk, beleidsmedewerkers van gemeenten en enkele specifieke steunorganisaties. De vragenlijsten kwamen verspreid uit het hele land; van Maastricht tot Groningen en verdeeld over grote, middelgrote en kleine gemeenten.

Gezondheidsbevorderende projecten:

- Veel genoemde gezondheidsbevorderende projecten waren de projecten rondom:
 - * voorlichting buitenlanders,
 - * mantelzorgondersteuning,
 - * netwerken jeugdhulpverlening en/of opvoedingsondersteuning,
 - * psychiatrieprojecten en

- * algemene voorlichtings- en preventieprojecten.
Vanuit een aantal steden werden brede, integrale projectverslagen en programma's gemeld, zoals vanuit Hoorn, Den Haag, Rotterdam en Eindhoven.

Samenwerking:

De samenwerking tussen GGD'en en opbouwwerk/sociaal-cultureel werk blijkt in vele plaatsen vorm gekregen te hebben. Minder vaak wordt de samenwerking tussen opbouwwerk/sociaal-cultureel werk en huisartsen, maatschappelijk werk, RIAGG en thuiszorg genoemd. Opmerkelijk is dat door een aanzienlijk aantal opbouwwerkers/sociaal cultureel werkers aangegeven wordt, dat "gezondheid" een relatief nieuw terrein is voor hen. In deze situaties is meestal dan ook sprake van een enkel sinds kort ontwikkeld project. De steden waar melding wordt gemaakt van samenhangende integrale activiteiten hebben een langere traditie op dit gebied.

Gezondheid als impliciete factor

Bij de vraag of er activiteiten uitgevoerd worden, waarin gezondheid impliciet meespeelt, worden vaak sport-, kinder-, jeugd-, leefbaarheid- en veiligheidsprojecten en activiteiten genoemd. Ook worden gelijksoortige projecten de ene keer benoemd als gezondheidsbevorderende projecten en door anderen geschaard onder de projecten, waarin gezondheid impliciet meespeelt. Een voorbeeld hiervan zijn de netwerken jeugdhulpverlening.

Rol van het opbouwwerk:

- Bij de vraag welke rol het opbouwwerk in de gezondheidsbevorderende activiteiten vervult is een 3-deling te maken:
 - * initiëren, aanjagen, ontwikkelen, stimuleren;
 - * coördineren, partijen bij elkaar brengen, verbanden leggen, organiseren;
 - * voorwaarden scheppen, faciliteren, ondersteunen, beïnvloeden politiek, signaleren.

Hier buiten vallen enkele opmerkingen die gemaakt zijn over specifieke taken als werven en trainen van vrijwilligers, moti-

veren en activeren van bewoners en uitvoeren van preventieve activiteiten.

Thema's voor studiedagen:

Bij de aandachts-/kneipunten en mogelijke onderwerpen voor studiedagen worden een aantal thema's herhaaldelijk genoemd:

- * de samenwerking met de gezondheidszorg of met enkele specifieke zorgdisciplines;
- * de zorg om de continuïteit van de gezondheidsprojecten;
- * de positie van bewoners/patiënten in relatie tot gezondheidswerk.
Uit het grote aantal meegestuurde verslagen, brochures en projectopzetten zijn nog interessante thema's te halen, zoals:
 - * de rol van bewonerspanels bij het ontwikkelen van nieuw gezondheidsbeleid,
 - * het bevorderen van een maatschappelijk klimaat waarin (meer) mogelijkheden ontstaan voor zorgbehoefte,
 - * de relatie tussen kortlopende projecten en continue aandacht voor gezondheidsbevordering in buurten en wijken,
 - * "gezondheid" als belangrijke waarde voor de burger en de geringe politieke aandacht ervoor,
 - * het thema gezondheid in relatie tot sociale cohesie,
 - * het thema gezondheid in relatie tot werk.

De enquêteformulieren bieden het Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid een goed kompas om de komende tijd op te varen. De toenemende aandacht voor het gezondheidswerk en de toenemende samenwerking met de gezondheidszorg is bemoedigend. De vele aandachts- en kneipunten zijn inspirerend voor de invulling van nieuwe studiedagen en publicaties. Een plezierige bijkomstigheid is, dat het netwerk haar adressenbestand heeft kunnen opschonen.

De nieuwe petten van het opbouwwerk, Bruggenbouwers en bondgenoten in

Na jaren van kritiek op het opbouwwerk staat deze werksort opnieuw in de belangstelling. Ook op het gebied van de gezondheidszorg bestaat behoefte aan de bijzondere deskundigheid van een partij die sociale cohesie bevordert en optreedt als 'bruggenbouwer'. In VWS Bulletin 5 werd aandacht besteed aan het buurtgezondheids-netwerk in Den Bosch-Oost. In VWS Bulletin nr. 6 (april 1997) volgde een interview met Jan Willem Duyvendak, bijzonder hoogleraar in de wetenschappelijke grondslagen van het opbouwwerk aan de Erasmus Universiteit. Dit interview wordt hieronder integraal weergegeven, met toestemming van de redactie van VWS Bulletin, waarvoor onze dank.

Mensen de kans geven beter voor hun eigen belangen op te komen. Dat is de kern van 'empowerment', een term die ook in de Nederlandse patiëntenorganisaties steeds meer ingeburgerd raakt. Ida Linse werkt binnen het Werkverband Organisaties Chronisch Zieken aan versterking van de lidorganisaties. Cliëntdeskundige Conny Bellemakers gaat een stap verder: zij vindt dat patiënten zo mondig moeten worden, dat de zorg aan hun eigen bestaan wordt aangepast.

"Het is hier halen en brengen," zegt senior-beleidsmedewerker Ida C.M. Linse van het Werkverband Organisaties Chronisch Zieken, het WOCZ. De 46 lidorganisaties moeten deelname aan het werkverband niet als extra ballast beschouwen, maar ervaren dat het ook iets oplevert. De leden van het WOCZ behartigen de belangen van rond de 1,5 miljoen chronisch zieken in Nederland. Ida Linse voert sinds 1994 met steun van het Fonds voor Chronisch Zieken en de Nationale Commissie Chronisch Zieken een empowermentproject uit. "Eigenlijk beschouwen we empowerment niet als apart project, maar als een integraal bestanddeel van het WOCZ-werk, waarin de leden bepalen wat er gebeurt. Voordeel van een project is wel dat we empowerment weloverwogen kunnen toepassen en dat we kunnen nagaan of de werkwijze aanslaat bij de leden."

Eye-opener

Het meest zichtbare onderdeel van het empowermentproject van het WOCZ is de voorlichting door 'ervaringsdeskundigen' aan toekomstige artsen, verpleegkundigen en para-medici. Doel is hen bewust te maken van de behoeften en wensen van chronisch zieken, de mogelijkheden van patiëntenparticipatie en het belang van allianties met patiëntenorganisaties. "Langdurige gebruikers van zorg hebben veel te bieden aan kennis over de eigen ziekte en de kwaliteit van de gezondheidszorg. De gesprekken met chronisch zieken blijken voor de studenten te werken als een eye-opener. Ze zien dat je bij chronisch zieken niet zoveel opschiet met een louter oplossingsgerichte aanpak, maar dat je meer aandacht moet hebben voor de vele terreinen waarop de chronische ziekte diepgaand ingrijpt in het leven van een patiënt. De voorlichters zelf zijn erg gemotiveerd om dit werk te doen, omdat ze hun eigen ervaringen en expertise kwijt kunnen en merken dat studenten onder de indruk zijn als ze vragen vanuit hun eigen beleevingswereld kunnen stellen. Natuurlijk worden veel goede voorname in de praktijk negeerd worden losgelaten, omdat de gezondheidszorg nu eenmaal niet is ingericht met de belangen van de patiënten als uitgangspunt, maar je moet toch ergens beginnen om begrip en gevoeligheid voor de behoeften van patiënten te kweken," stelt Ida Linse.

Nieuwe vormen

Om inzicht te krijgen in de ondersteuningsbehoeften van de WOCZ-leden, heeft Ida Linse onlangs een behoeftenpeiling gehouden. Onder de titel 'Sterk en Kwetsbaar' (*) laat de inventarisatie zien, dat een steeds groter beroep wordt gedaan op de patiëntenorganisaties, zowel voor informatie en participatie als voor belangenbehartiging. Vooral organisaties van chronisch zieken die geen beroep kunnen doen op een zogenaamd 'ziektespecifiek' fonds, komen financieel niet rond als ze hun kerntaken willen uitvoeren. Naar aanleiding van de behoeftenpeiling gaat het WOCZ taakgroepen in het leven roepen rond de thema's waarop patiëntenorganisaties iets van elkaars ervaringen kunnen leren. "We hebben de afgelopen jaren bereikt dat chronisch zieken op de agenda zijn gekomen. Nu moeten we strategieën verzinnen waardoor instellingen en organen zich committeren aan de inbreng van patiënten,

om werkelijk tot een betere uitvoering van de gezondheidszorg te komen. Het WOCZ fungeert voor haar leden als bruggenbouwer naar de zorgsector en beleidsmakers. Maar de brug kan nooit van twee kanten betreden worden als er geen rekening mee wordt gehouden dat het om zieke mensen en vrijwilligers gaat. Door ziekte of een lager tempo kan het spel niet altijd gespeeld worden volgens de voorwaarden van de zorgsector of de overheid. Ik denk dat we moeten zoeken naar nieuwe vormen. Ons einddoel is niet om in elke organisatie een patiënt te krijgen volgens het participatiemodel. Soms kun je beter een goed eenmalig overleg hebben en daarna geïnspireerd ieder zijns weegs gaan, mits de boodschap is opgepakt."

Eigen leven opbouwen

Voor Conny Bellemakers is het jasje van de bestaande patiënten-koepels een paar jaar geleden te krap geworden. In 1994 was zij betrokken bij de oprichting van het Network Cliëntdeskundigen. "We zijn 'verbindingsofficieren' tussen de wereld van de vaste klanten van de gezondheidszorg en de rest van de samenleving," zegt Conny Bellemakers. Voordat zij in een rolstoel terecht kwam, heeft zij zelf als wijkverpleegkundige gewerkt. "Het Network is ontstaan vanuit de frustraties die we binnen de patiëntenkoepels hebben opgedaan met de bureaucratie en de selectie van patiënten. Daardoor is er bijvoorbeeld voor mensen met een combinatie van ziektes, verslaafden en thuisloze psychiatrische patiënten geen plaats. Bovendien hadden wij allemaal genoeg van het denken vanuit ziektebeelden, wetten en protocollen. Zelfs 'empowerment' wordt teveel vanuit een top-down-benadering aangepakt, terwijl wij het willen hebben over de manier waarop je met het gegeven van je ziekte of handicap je eigen leven kunt opbouwen."

Zorg aanpassen

Sinds drie jaar is Conny Bellemakers als cliëntdeskundige verbonden aan de Universiteit voor de Humanistiek in Utrecht. Daarnaast is ze ook betrokken bij de Nationale Commissie voor Chronisch Zieken. Ze lijkt een schoolvoorbeeld van een geëmancipeerde chronisch zieke, maar het blijft voor haar een frustrerende ervaring om zich per elektrische rolstoel door de historische universiteitsgebouwen in Utrecht voort te bewegen. Haar vechtlust en haar behoefte aan

de patiëntenbeweging

nieuwe schakels binnen de patiëntenbeweging winnen het echter van de ontmoediging. Samen met een aantal andere cliëntdeskundigen uit de geestelijke gezondheidszorg en de gehandicaptenzorg heeft Conny ruim een jaar geleden de Nederlandse Patiënten/Consumenten Federatie uitgedaagd tot de oprichting van de Werkgroep Ontwikkeling Patiëntenbeweging, de WOP. Deze werkgroep van ongeveer twaalf mensen houdt zich, dwars door alle organisaties heen, bezig met empowerment en emancipatie. Op 9 juni organiseert de WOP in Amersfoort haar eerste symposium, onder de titel 'Empowerment, van mondigheid naar eigenwaarde'. "Waar het ons bij empowerment om gaat is dat we zelf als vaste klanten van de gezondheidszorg goed op een rijtje hebben hoe we ondanks onze afhankelijkheid ons eigen leven willen inrichten. Dat botst vaak met de filosofie van de zorg. De thuiszorg gaat bijvoorbeeld uit van zelfredzaam-

heid, maar misschien wil ik helemaal niet de halve dag kwijt zijn met mezelf aankleden en vind ik andere dingen belangrijker. Ik wil de zorg aanpassen aan mijn eigen bestaan in plaats van andersom."

Bondgenoten

Conny Bellemakers ontdekte in de oratie van Jan Willem Duyvendak een aantal belangrijke raakvlakken. Hij stelde dat het opbouwwerk het 'cement' kan verschaffen voor het met elkaar leven van verschillende groepen. Conny Bellemakers ziet de WOP als een vorm om 'cement' tussen de verschillende groepen in de patiëntenbeweging te krijgen: "Hoewel de veiligheid van de eigen groepen in een bepaalde fase heel belangrijk voor mensen is, moeten wij binnen de patiëntenbeweging ook onderlinge verschillen overbruggen en werken aan gemeenschappelijke belangen. Wij moeten ook leren om te gaan met diversiteit binnen de eigen gelederen. Voor mij is het ook wen-

nen om bijvoorbeeld met iemand te werken die spastisch is, maar we delen dezelfde visie op ons bestaan en dat is meer dan we in de categoriale organisaties vinden." Een andere belangrijke notie die Conny Bellemakers in het verhaal van Jan Willem Duyvendak vindt is de rol van derden. "Of het nu opbouwwerkers zijn of beroepskrachten in de gezondheidszorg; wij hebben bondgenoten nodig die achter ons staan, die onze bestaansfilosofie delen en met onze problemen aan de slag gaan op de plaatsen waar beleid wordt gemaakt. Het spannende is dat ik die mensen overal tegenkom; het zijn mensen die naast ons staan, in plaats van boven ons. Dat spreekt mij ook zo aan in het verhaal over het opbouwwerk."

Het opbouwwerk-nieuwe-stijl verscheint in vele gedaanten, stelde professor Duyvendak in zijn oratie op 23 januari (**). Soms manifesteert het opbouwwerk

Opbouwwerk zorgt voor het cement

zich als duidelijk te onderscheiden 'derde partij', soms ook als onderdeel van het werk van de politie, de sportvereniging of de gezondheidszorg. Groepen die streven naar verbetering van hun positie in de samenleving, vinden in het opbouwwerk zowel een ondersteuner als een bruggenbouwer: bruggen naar andere groepen in de omgeving en naar instellingen, overheden en naar de politiek. De opbouwwerker kan het cement aanmaken voor een pluriforme samenleving door ervoor te zorgen dat verschillende groepen met elkaar kunnen leven. Binnen groepen zorgen de gezamenlijke belangen en overeenkomsten volgens Duyvendak voor cohesie, 'de specie'. Daar hoeven opbouwwerkers zich niet zoveel zorgen over te maken. Hun taak ligt eerder in het verankeren van de diversiteit in de samenleving. Op dat punt moeten zij instellingen en lokale bestuurders ook stimuleren om een nieuw sociaal beleid te voeren.

Sterk dankzij sociale verbanden

De gezondheidszorg is een betrekkelijk nieuw terrein voor de samenlevingsopbouw. Jan Willem Duyvendak herkent in

de patiëntenbeweging wel een aantal overeenkomsten met andere sociale bewegingen, het onderwerp waarover hij in 1992 een boek samenstelde. "Het voorbeeld van de patiëntenbeweging illustreert mooi, dat er steeds weer nieuwe groepen zijn die gehoord willen worden. Die het woord ook krijgen, omdat de omgeving eveneens vindt dat ze gehoord moeten worden. Groepen die vroeger het meest betutteld werden, zijn de taal van de zelfbeschikking gaan spreken. Dat is een taal die ook gesproken wordt door het ministerie, dus deze ontwikkeling wordt van twee kanten gestimuleerd. De term 'empowerment' is in dit verband heel interessant, omdat het een ruimere betekenis heeft dan de Nederlandse termen 'zelfbeschikking' of 'zelfredzaamheid'. 'Empowerment' geeft aan de ene kant aan dat je de macht bij de mensen zelf legt, maar tegelijkertijd dat mensen daarbij geholpen moeten worden. Het feit dat empowerment ook in de beleidsstaal nu zo'n centrale plaats inneemt, is een soort erkenning van het feit dat mensen daarbij geholpen mogen worden. Dat is 'het belang van derden', zoals ik dat in mijn

oratie heb aangegeven. Je moet altijd de vraag stellen: onder welke omstandigheden krijgen mensen geloof in zichzelf? De Nederlandse termen suggereren dat je zelfvertrouwen uit jezelf kan halen, terwijl de mensen met het meeste zelfvertrouwen juist bij anderen veel vertrouwen hebben. Zelfredzaam zijn de mensen die de mogelijkheden hebben gekregen om zelfredzaam te zijn. Jarenlang overheerste in het beleid een radicaal-liberale opvatting van autonomie; dat je zo los mogelijk moet staan van sociale verbanden. Daartegenover wil ik laten zien dat je juist dankzij sociale verbanden sterk kan worden."

Specie en cement

Hoewel de politiek geen eenduidige definitie van sociale cohesie hanteert, twijfelt Jan Willem Duyvendak niet aan het bestaan van sociale cohesie op zich: "Waar het op aan komt, is of er respect is voor verschillen, ook voor de verschillen die je niet leuk vindt. Nederlandse buurten zijn pluriformer geworden. Er zijn niet alleen verschillen tussen gezonden en minder gezonden, maar ook tussen

allochtonen en autochtonen. De vraag die ik wil stellen is: hoe kun je nu een balans vinden zodat wijken nog voldoende sociale cohesie hebben? Aan de ene kant moeten mensen genoeg anderen in hun buurt hebben om zich mee te identificeren, of dat nu op grond van etniciteit, nationaliteit of cultuur, levensstijl, leeftijd of sekse is. Dat is de specie. In het algemeen kun je zeggen, dat er in heel veel Nederlandse wijken voldoende specie is. Maar er moeten ook schakels tussen groepen zijn: cement!"

Schakels

"Ex-psychiatrische patiënten zijn typisch zo'n groep mensen, die moeilijk met anderen kunnen communiceren en die zich niet zo makkelijk op hun eigen identiteit laten organiseren. In dat verband vind ik de opvang van psychiatrische patiënten in Den Bosch-Oost (zie VWS Bulletin 5) fascinerend, de vraag is wat buurtbewoners motiveert om voor hen zo'n trefpunt op te zetten. Voor een deel is dat pure bekommernis. Voor een deel zijn het ook vrouwen die andere vrouwen helpen. Dat doen ze vanuit 'secundaire identiteiten' zoals ik dat noem. Als je schakels tussen groepen nodig hebt, moet je mensen niet bij elkaar brengen op de kenmerken van de ene of de andere groep, maar juist op wat ze kunnen delen. Soms gaat dat heel makkelijk als er een gemeenschappelijke vijand is, zoals bij drugsoverlast. Dat is een vervelende vorm om mensen bij elkaar te brengen. Het mooie van het voorbeeld van Den Bosch-Oost is dat mensen in de verte iets gemeenschappelijk hebben, bijvoorbeeld dat ze zelf in een hulpverleningssituatie hebben gezeten en nu den-

ken dat het goed is om anderen te helpen."

Ik: Grenzen overschrijden

Ook van de multiculturele samenleving ontbreekt het aan een helder beeld in het politieke debat, volgens Jan Willem Duyvendak. "Als je je zoals ik zorgen maakt over het idee dat velen meer en meer in hun eigen groep zitten opgesloten, dan is de vraag knellend hoe je schakels tussen die groepen kunt creëren. Zo'n zorgproject voor jongens in Den Bosch-Oost is een mooi voorbeeld, want het is een schakel die ervoor zorgt dat die jongens geconfronteerd worden met praktijken die ze niet kennen. Ze kunnen de keuze maken of ze het wat vinden of niet. Het is ook een voorbeeld van secundaire verbinding, omdat het een project is voor jongens van de lagere school die contact hebben met oudere mensen in de wijk en zo kennismaken met zorgtaken. Dat een Marokkaanse jongen daarvoor belangstelling krijgt voor de zorgsector, is een indirect effect. Het project draait niet om etniciteit; je dwingt niemand, maar je geeft mensen wel de kans om zich los te maken uit de eigen groep. De multiculturele samenleving betekent voor mij ook dat individuen de grenzen van hun eigen groep moeten kunnen overschrijden."

Ik: Kwalificeren

Voor opbouwwerkers liggen er nieuwe taken in het ondersteunen van vrijwilligers die dit soort 'schakel' activiteiten uitvoeren, stelt Jan Willem Duyvendak: "Ze hebben ook de taak om aan de politiek duidelijk te maken waar de grenzen van die vrijwilligers liggen. Aan de andere kant moet de opbouwwerker er ook voor

zorgen dat vrijwilligers zich beter kwalificeren." Dat steeds meer beroepskrachten in de gezondheidszorg opbouwwerkactieve taken krijgen, vindt hij op zich geen slechte zaak. "Maar daarbij moeten ze zich wel realiseren dat ze opbouwwerk aan het doen zijn en dat dat bepaalde kwalificaties vereist. Sociaal-verpleegkundigen die zien dat ze het zelf niet reddend, kunnen twee dingen doen: er een opbouwwerker bij roepen of zich zelf kwalificeren. Voor een deel doen mensen dat laatste, omdat het opbouwwerk wegbezuinigd is. Zo komt het opbouwwerk via een achterdeur terug. Dat brengt een zeker risico mee, omdat de mensen die dat werk nu gaan doen voor iets anders zijn opgeleid. Ik vind ook dat niet alle beroepskrachten hetzelfde werk moeten gaan doen. Na al die jaren van anti-professionalisme wordt het tijd dat ook VWS weer trots wordt op het opbouwwerk."

Jolanda Keesom

"Het onderzoek 'Sterk en kwetsbaar' dat Ida Linse heeft uitgevoerd onder de leden van het Werkverband Organisaties Chronisch Ziekten verschijnt binnenkort bij het WODZ, Postbus 8459, 3503 RL Utrecht, tel. 030-2966400.

*** De oratie van prof. dr. W.G.J.*

Duyvendak is onder de titel 'Het belang van derden. Over opbouwwerk, sociale cohesie en multiculturaliteit' uitgegeven door de Dr. Gradus Hendriks Stichting, Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag, tel. 070-3804431.

Gradus Hendriksstichting

De bijzondere leerstoel van professor Duyvendak in de Wetenschappelijke Grondslagen van het Opbouwwerk aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam wordt gedragen door de dr. Gradus Hendriks Stichting. Deze stichting werd eind tachtiger jaren opgericht op initiatief van het Landelijk Centrum Opbouwwerk.

Gradus Hendriks was als Directeur-Generaal bij het ministerie van CRM en later van WVC een stuwende kracht in de beleidsontwikkeling rond het opbouwwerk en de samenlevingsopbouw in Nederland. Ook inhoudelijk was hij actief. Zo maakte hij Amerikaanse concepties van 'Community Development' toegankelijk voor Nederland. Voor zijn internationale

activiteiten kreeg hij de René Sands Award.

Prof. dr. ing. Cees de Wit bekleedde de eerste vier jaren de bijzondere leerstoel opbouwwerk. Het Curatorium van de leerstoel staat onder voorzitterschap van de Rotterdamse wethouder drs. Herman Meijer.

Corporatie steunt MC-Sneek

Sneek, een stad met ca. 30.000 inwoners, kent een tweetal probleem-cumulatie-wijken: Sperkhem/Tuindorp en Lemmersweg-Oost. De beheerders van de meeste woningen uit deze wijken: de gemeente en 2 woningcorporaties, worden geconfronteerd met toenemende beheerproblemen: veroudering en verloedering. Bewoners met betere perspectieven zijn weggetrokken uit de wijken.

De bevolking die overblijft is eenzijdig van samenstelling: lage inkomens, weinig scholing, veel werkloosheid. De sociale samenhang in de wijk is verzwakt. De sociale structuur wordt losser en de daaruit voortvloeiende sociale controle is belangrijk minder geworden. De wijken worden hierdoor een vestigingsplaats voor bevolkingsgroepen die geen andere keuze hebben. Problemen rond vandalisme, criminaliteit, drugsoverlast en burenoverlast doen zich veelvuldig voor. Hierdoor wordt de betrokkenheid bij de wijk weer minder en daarmee de motivatie om iets aan (het beheer) van de woonomgeving te doen. Bewoners leggen de verantwoordelijkheid voor het probleem en de verantwoordelijkheid voor de oplossing van de problemen neer bij de beheerinstanties. Daarmee is de cirkel gesloten.

Om deze cirkel te doorbreken moest een samenhangende aanpak gehanteerd worden. De belangrijkste betrokkenen bij de tot stand koming hiervan waren de gemeente en de twee woningcorporaties. Als eerste stap is er een analyse gemaakt van de sterke en zwakke kanten van beide wijken. Daarbij is vooral gelet op het leefklimaat en de factoren die daarop van invloed zijn. Vervolgens werd een plan van aanpak geschreven voor een integraal leefbaarheidsplan. Aandachtspunten hierin: meer kwaliteit in het woningaanbod, vergroten van de maatschappelijke positie en participatie van bewoners, verbetering van het imago van beide wijken.

MC en participatie

Juist van vrouwen in een achterstandspositie is bekend, dat hun maatschappelijke participatie gering is:

- * hun sociale netwerk is klein; voor veel moeders beperkt hun kringetje zich tot familie en naaste burens;

- * zij maken weinig gebruik van voorzieningen op het gebied van arbeid/scholing, vorming/educatie, recreatie/ontmoeting;
- * zij zijn de meest kansarme groep ten aanzien van het verkrijgen van werk

Echter, scholen geven aan, dat vooral de participatie van gezinnen met jonge kinderen nog sterk te beïnvloeden valt. Het Moedercentrum Full House heeft daarom het initiatief genomen om de maatschappelijke participatie van vrouwen te vergroten. Een van de woningbouwcorporaties staat positief tegenover de doelstelling en activiteiten van het Moedercentrum.

Daarom heeft deze corporatie (Patrimonium) gedurende 2 jaar gratis een flatwoning beschikbaar gesteld. Moedercentrum Full House wordt gerund door de vrouwen zelf. Zij geven invulling aan hun eigen behoeften op het gebied van wonen, werken en welzijn. Voorbeelden zijn: moeder/kindmorgens, een cursus assertiviteit, computercursus, thema-middag rond de nieuwe bijstandswet. Kinderen zijn altijd welkom tijdens de activiteiten. Het Moedercentrum is sinds september 1996 op alle werkdagen van de week geopend. Een flink aantal buurtvrouwen heeft reeds de stap over de drempel van het Moedercentrum gezet. Komend seizoen zal in samenwerking met het opbouwwerk van de stedelijke welzijnsorganisatie nadrukkelijker aandacht gegeven worden aan activiteiten rond de leefomgeving.

Meer informatie

Voor meer informatie over het Moedercentrum Full House: Stichting Profiel, Riemie van Dijk

tel. 05154-21313.

KIOSK

door Norbert Broosink

Politiezorg in vroeg-naoorlogse wijken

(J. van Galen)

Het Tijdschrift voor de politie, 3 maart 1997

De vroeg-naoorlogse wijken, de kraamkammers van de grote steden, zijn wachtkaamers geworden. Deze wijken met uniforme laagbouw en middelhoogbouw waren tot de jaren tachtig rustige ruimtelijke buitenwijken. Daarna vertrokken de rijkere bewoners uit de wijken en kwamen daar minder draagkrachtiger voor terug die gevlucht waren uit de dure stadsvernieuwings-wijken.

Via het gebruik van een verval model kan de problematiek van deze wijken verhelderd worden. Hierbij spelen twee tendensen.

- sociaal-economische homogenisering huishoudens in deze wijken worden gemiddeld minder draagkrachtig. Mogelijk gemaakt door de lage huurprijs.
- wijkfunctionele homogenisering, de woonfunctie wordt in steeds radicalere zin, de exclusieve functie van deze wijken. Een wijk kan drie functies hebben, wonen, werken en recreëren. Door het vertrek van kleine winkels en horeca gelegenheden zijn de sociaal-economische bedrijvigheid en de ontmoetingsplaatsen sterk verminderd. De openbare ruimte is nu een plaats die je moet mijden, in plaats van een belangrijk ontmoetingspunt.

Volgens de auteur versterken deze twee homogeniseringsprocessen elkaar. Bij de vroeg-naoorlogse wijken gebeurt dat in een neergeraande spiraal. "De levendigheid en bedrijvigheid nemen af, de immobiliteit en concurrentiegevoelens groeien". De twee homogeniseringsprocessen kunnen opgevat worden als oorzaken. De effecten kunnen in twee categorieën verdeeld worden: leefbaarheidsproblemen achter de deur en leefbaarheidsproblemen in de openbare ruimte. De tweede vormt een afspiegeling van de eerste. Afnemende sociale controle kan leiden tot overlast, vervuiling en criminaliteit. In feite is er sprake van een tweede vicieuze cirkel die de eerste bevordert. De matige kwaliteit van de woningen en het negatieve imago van deze wijken bevorderen het geheel. (In het artikel staat dit verval-model schematisch uitgewerkt).

Op welke manier kan de politie op een systematische en toekomstgerichte manier investeren in de problemen?

Momenteel zijn er veel initiatieven in de sfeer van de gevolgen (effecten). Inbraakpreventieprojecten, handhaving en preventie en speciale initiatieven ten aanzien van jeugdoverlast. Burenuozies worden gesust. Als gekeken wordt naar de oorzakenfeer blijkt een duidelijke visie op de functie van de wijk te ontbreken. De politie is echter niet in staat de economische bedrijvigheid aan te trekken en de sociaal-economische differentiatie ligt ook buiten de invloedssfeer van het werk. Wel kan de politie een vitaliserende bijdrage leveren aan de functie van recreëren (sociale levendigheid en de openbare ruimte als ontmoetingsplek). Vanwege de intensiteit van de contacten met de bewoners kan een politiefunctaris een ondersteuning bieden aan verlevendingsinitiatieven. Daarnaast kan de politie als ordehandhaver kiezen voor een vitaliseringsoptie als 'blusmethodiek' in plaats van repressief optreden.

Een van de drie fictieve voorbeelden die in het artikel staan gaat over jongerenoverlast op een plein. De situatie is waarschijnlijk bekend, een groep jongeren hangt rond op een plein, met veel kabaal en uit verveling wordt (bij uitzondering) ook wel eens iets vernield. Voor de omgeving straalt de groep een bepaalde dreiging uit. Een vitaliseringsoptie zou kunnen zijn, dat één functionaris uit de basispolitiezorg het probleem nadrukkelijk adopteert. Hij vormt een aanspreekpunt voor beide partijen. Via consultatie wordt gezocht naar aanknopingspunten. De jongeren kunnen aangesproken worden via de informele leiders. Bij de wijkbewoners moet een fundamentele interesse ontstaan voor het gedrag en de situatie van de jongeren. Vervolgens kan naar oplossingen gezocht worden. Bijvoorbeeld bestaande activiteiten kenbaar maken of nieuwe activiteiten ontwikkelen voor de jongeren. Maar misschien ook voor de bewoners. Belangrijk is dat interesse voor de andere partij ontstaat, "dan is het gif uit de conflictsituatie verwijderd".

Voor deze vitaliserende aanpak is een creatieve, onderzoekende basispolitiezorgfunctionaris nodig. Via 'wijze wijk-surveillance' kan deze functionaris actief bijdragen tot aan het ontstaan van begrip en interesse tussen de partijen. Dit soort problemen, zijn in de komende jaren steeds meer te verwachten. De auteur vindt het daarom de hoogste tijd dat de betrokken instanties gezamenlijk een soort standaardfaciliteit creëren voor situaties van botsende leefstijlen en

burenoverlast. "Vroegtijdige investering in behoud van leefbaarheid".

Bestuurlijke vernieuwing in gemeenten: een illusie?

(A. FA Korsten)

Beleidswetenschap, nr 1, 1997.

Rond en na de verkiezingen van 1990, was bestuurlijke vernieuwing de reactie van de lokale politiek op de kloof tussen burgers en bestuurders. Deze werd vooral zichtbaar door een lage opkomst bij de verkiezingen. In vele steden werden plannen voor bestuurlijke en politieke vernieuwing ontwikkeld om het vertrouwen terug te winnen. Onderzoek wees uit dat de burger redelijk tevreden was over de dienstverleningstaak van de gemeente en ook over het leefklimaat. Alleen de politiek was wat 'flets'. Wethouders zijn niet bekend en houden zich vooral bezig met het bestuderen van nota's in plaats van luisteren naar burgers. De lokale politiek 'slaat naar binnen'.

Bij de plannen gaat het vooral om een andere wijze van beleid ontwikkelen: om 'processturing'. Vooral grote steden en steden met een lage verkiezingsopkomst zijn plannen gaan ontwikkelen. Zo bestond in den Haag de nota 'alle stemmen gelden' uit 32 actiepunten. Voor het serieus oppakken van de plannen moet aan vier voorwaarden voldaan zijn. Het bestaan van een probleemperceptie (de kloof), de aanwezigheid van een politieke prioriteit, een politieke entrepreneur en als laatste, beleid slijt en vraagt dus om nieuw beleid. In de verschillende vernieuwingsmaatregelen zijn allerlei typen te onderscheiden.

- Extern-bestuurlijke maatregelen. Zoals politici die de wijken in trekken en het organiseren van stadspanels.
- Intern-bestuurlijke maatregelen. Een andere verhouding tussen raad en college of het instellen van een raadinformatiesysteem.
- Extern-ambtelijke vernieuwingsvoorstellen. Klantvriendelijkheid en ideeën als een één-loket-gedachte.
- Intern-ambtelijke maatregelen. Een andere verdeling van verantwoordelijkheden tussen bestuur en ambtelijke top. Meer resultaatgericht werken, productbegrotingen en contractmanagement.

Dat het niet om een eenmalige reactie gaat blijkt uit het feit dat in 1997 nog steeds over bestuurlijke vernieuwing wordt gesproken. Kortom, het gaat om

een serieus verschijnsel. Wel verschuiven de voorstellen iets. De burger komt nu meer in beeld, "gemeentebesturen omarmen nu meer de coproductie".

Werkprocessen worden geherstructureerd, meer gebruik van informatie- en communicatietechnologieën en het gebruik van referenda en van lokale televisie. Over de periode na 1994 kunnen een aantal conclusies getrokken worden. Ook in de periode 1994-1998 blijft bestuurlijke vernieuwing aanspreken en "de burger komt meer in het vizier van gemeentebesturen". De vermaatschappelijking zet door, coproductie, overleg met buurten en opiniepeiling. De vernieuwing, vooral begonnen in grote steden verspreidt zich naar kleinere steden. En steden nemen plannen van elkaar over (imitatie-effecten).

Na deze beschouwing over het ontstaan en de ontwikkeling van bestuurlijke vernieuwing, komt de auteur terug op zijn centrale vraag; is het een illusie? Hij beantwoordt deze vraag door uit te gaan van de drie betekenissen van 'illusie' zoals de van Dale die geeft. Illusie is enthousiasme, dwaasheid, of een schijnbeeld. Volgens Korsten is vernieuwing een illusie in positieve zin. "Het is een waardevol proces, geen lege huls. Het is een ijsbreker die de vaart openbreekt voor ander schepen, zoals het schip 'wijkgericht werken', het schip 'coproductie'..." Bestuurlijke vernieuwing is een concept waarachter schepen vol ideeën kunnen varen. "Of elk schip dan een echte verbetering oplevert, is de vraag".

Hoe belangrijk is opleiding voor de arbeidsmarktpositie van allochtonen?

(P van der Meer en R. Wieleers)

Mens & Maatschappij, nr. 1 1997

In dit artikel wordt aangetoond dat de mate waarin opleiding van invloed is op de achterstandpositie van allochtonen tot nu toe fors is onderschat. Tot voor kort was er nog weinig empirisch onderzoek naar de betekenis van de opleidingsachterstand voor de arbeidspositie van allochtonen. Volgens berekeningen van Tesser blijkt dat bij Surinamers en Antillianen 10% en bij Turken en Marokkanen 25% van de arbeidsmarktpositie te verklaren is door slechtere opleidingskwalificaties.

Volgens de auteurs is dit een onderschatting vanwege twee redenen. Eén is dat Tesser uitgaat van een vergelijking tus-

sen werkenden en werklozen en de overige niet-actieve bevolking buiten beschouwing laat. "Tegenwoordig hangt de arbeidsparticipatie veel minder samen met geslacht en veel meer met opleiding en gezondheid".

De tweede reden is de manier waarop Tesser de omvang van de effecten berekent. Hij kijkt met welk percentage de geschatte parameter van etniciteit vermindert wanneer opleiding in de vergelijking wordt opgenomen. Deze methode gaat er van uit dat de twee parameters (etniciteit en opleiding) onderling niet gecorreleerd zijn. Is dat wel zo, dan wordt de rol van opleiding onderschat. Volgens de auteurs is het beter het effect te bepalen door de mate van verandering in de deviatie van het model. Dit hebben zij vervolgens gedaan en dan blijkt dat 50% van het verschil verklaard kan worden door opleiding. Als daarnaast de kans op werk bekeken wordt voor de gehele bevolking tussen 15 en 65 jaar in plaats van alleen tussen werkenden en werklozen dan blijkt het percentage zelfs 70% te zijn. Opleiding blijkt dus wel een belangrijke sleutel tot de toegang van de arbeidsmarkt voor allochtonen. De angst voor het ontstaan van een etnische onderklasse is daarom ook overdreven. Het gaat eerder om een onderklasse van lager opgeleiden. Wel opvallend is het feit dat jonge allochtonen (vooral Turkse en Marokkaanse vrouwen) zich gemakkelijker terugtrekken van de arbeidsmarkt dan hun allochtonen leeftijdsgenoten. Hierdoor zal de inkomensongelijkheid tussen autochtonen en allochtonen toenemen.

Dwarse pubers en vermoeide hulpverleners: samen muren slechten.

(T van Grimhuijzen)

Sociaal Pedagogische Hulpverlening, maart 1997

Soms kunnen de (goedwillende) hulpverlener en de (ongemotiveerde) jongere elkaar niet bereiken. Vaak worden hulpverleners ingeschakeld door de ouders. De jongere denkt daarom al snel dat de hulpverlener ook aan de kant van de ouder staat. De 'puber' komt vervolgens ongeïnteresseerd over. "Gezicht op oorlog, met geen woord nemen ze deel aan het gesprek. Hun hele lijf drukt slechts één ding uit: Ik ben hier niet."

Grimhuijzen spreekt echter liever niet van een 'ongemotiveerde puber' maar van een

onbereikbare puber. De oorzaken kunnen namelijk zowel bij de puber als bij de hulpverlener liggen. Een aantal verklaringen, voor de opstelling van de jongere zijn denkbaar:

- * De jongere ervaart zelf geen probleem.
- * De jongere heeft er baat bij dat de (problematiese) situatie blijft voortbestaan. Zo kunnen de ouders tegen elkaar uitgespeeld worden.
- * Sommige jongeren ervaren wel problemen, maar lossen ze liever zelf op.

Daarnaast is het logisch dat een jongere zich afvraagt of hij wel serieus genomen wordt door een maatschappelijk werker die door zijn ouders in huis is gehaald. De hulpverlener speelt hierbij een belangrijke rol. Hij of zij moet proberen de muur te slechten. Zo moet een hulpverlener over verschillende houdingsalternatieven beschikken om een jongere te benaderen. Maar de gekozen houding moet wel bij de hulpverlener passen, anders kun je het niet vol houden. De jongere moet serieus genomen worden. Hij moet op de hoogte gesteld worden van gesprekken met derden. Dit betekent niet dat om toestemming gevraagd moet worden, maar dat alles open en eerlijk met de jongere besproken wordt. Daarnaast is het belangrijk dat een hulpverlener vasthoudend is en over voldoende tijd beschikt. Bij contact moet vervolgens de hulpverlening concreet, flexibel en toekomstgericht zijn. "Niet te veel praten over hoe het allemaal zover gekomen is, maar proberen zo snel mogelijk een concreet resultaat te bereiken waar de jongere baat bij heeft". Als een muur geslecht is of een brug gebouwd, kan er vervolgens gewerkt worden aan het vergroten van het zelfvertrouwen. En aan het leren van vaardigheden om probleemgedrag te kunnen voorkomen.

Process-focused and product-focused community planning: Two variations of empowering professional practice.

(E. Sadeh & A. Churchman)

Community Development Journal, nr. 1 januari 1997.

Empowerment staat voor 'change processes that are experienced through efforts to gain control over one's life, destiny and environment'. Kortom de mogelijkheid dat je in staat bent je eigen situatie te beïnvloeden. Het is ook een sociaal proces dat opgaat voor een samenleving. In veel

situaties, waar professionals werken met 'powerless individuals and communities' wordt geen gebruik gemaakt van de aanpak van empowerment. In dit artikel wordt een model gepresenteerd van empowerment gerelateerd aan samenlevingsopbouw. Waarbij samenlevingsopbouw wordt gedefinieerd als een doelgerichte aanpak op het opbouwen van een nieuwe gemeenschap of op het versterken van een bestaande, zowel sociaal als fysiek. De aanpak bij samenlevingsopbouw kan op twee verschillende manieren gebeuren, produkt-gericht of proces-gericht. Beide vormen de uiteinden van een continuüm welke terug te vinden is in verschillende dimensies:

- * Directe of indirecte interventie. Directe interventie richt zich op concrete doelen, indirecte meer op het beslissingsproces.
- * Gericht op diensten of gericht op hulp aan bewoners.
- * Gecentraliseerde of gedecentraliseerde besluitvorming. Bij het eerste worden de besluiten vooraf genomen door een buitenstaander, bij decentralisatie wordt het overgelaten aan het werkveld.
- * Vast-omschreven of open-eind doelen.
- * Gemeenschap als object of gemeenschap als subject. Voor de een is de gemeenschap de arena waar zij hun professie uitvoeren. De ander ziet het als doel om wederzijds begrip te ontwikkelen zodat samen oplossingen gevonden kunnen worden.
- * Een rol als deskundige of als spiegel. De een stelt zich op als deskundige met de oplossing, de ander gaat samen op zoek naar de meest passende oplossing.

In het model dat beschreven wordt staan vier verschillende benaderingswijzen uitgewerkt. De meest klassieke aanpak van 'community planning proces' en als andere uiterste het 'community empowerment proces'. Met daar tussenin respectievelijk produkt-gerichte en proces-gerichte 'Empowerment facilitating practice'. Elk van deze vier is in zeven stadia te verdelen. Voor het 'community empowerment proces' zijn dat:

- 1 Discovery, mensen ontdekken dat ze niet alleen zijn.
- 2 Partnership and togetherness. Mensen associëren zich met anderen op basis van overeenkomsten.
- 3 Self-definition. Mensen definiëren hun eigen situatie, in plaats van een definitie over te nemen van een expert.

- 4 Self-representation. Mensen ontdekken dat ze zichzelf kunnen vertegenwoordigen.
- 5 Opposition to the Existing Situation. Klachten die worden geuit zijn meer onderbouwd en gericht op specifieke plannen.
- 6 Presentation of an Independent Alternative. Mensen beginnen zelf oplossingen te verzinnen, waaruit blijkt dat zij de echte deskundigen zijn.
- 7 Evaluation. In dit stadium evalueren mensen hun situatie in termen van empowerment.

Bij produkt-gerichte werkers zou het effect geëvalueerd worden op basis van produkten en hun efficiëntie en effectiviteit. Bij proces-gerichte werkers gaat het meer om een doorgaand proces waar men de voortgang kan monitoren en blijft doorleren gedurende het proces. Gevolg is dat ook een werker in staat moet zijn zichzelf te analyseren en aan te passen. De neutrale positie moet losgelaten worden. Dat een keus voor empowerment niet een keus is van alles of niets, bewijst het model. Ook tussen oplossingen zijn denkbaar.

Zorgtijd en werktijd

(R. de Wit & E. Cremers)
Nemesis, nr. 2, 1997.

De huidige arbeidssituatie is nog steeds gericht op een (mannelijke) werknemer die zijn hele leven lang, het liefst vijf dagen in de week aan baai en carrière wijdt. Dat impliceert dat er iemand anders is die de zorgtaken verricht. In dit artikel wordt nagegaan welke aspecten van zorg het meest relevant zijn voor het arbeidsrecht. Tevens wordt een juridische definitie van het begrip zorg voor het arbeidsrecht geformuleerd.

De wet voorziet in een tijdelijk onbetaald deeltijdverlof (Artikel 7a: 163800 BW). In de Nota 'Om de kwaliteit van Arbeid en Zorg' wordt voorgesteld dit artikel uit te breiden met verlof wegens zorgtaken. Vooral bij een full-time werknemer zullen problemen met het combineren van werk en zorgtaken zich manifesteren. Het is daarom belangrijk om aan te geven met welke zorgtaken een werkgever rekening moet houden. Een goede indeling is die van Visser, die vier zorgcomponenten onderscheidt die in elke zorgsituatie een rol spelen. Dit zijn: De feitelijke zorg (boodschappen, kinderen naar school brengen, een zieke verzorgen), organisa-

tie van/en verantwoordelijkheid voor de zorg, emotionele zorg (bieden van geborgenheid en aandacht) en financiële zorg. Dit leidt tot de volgende definitie van het begrip zorg:

"De periode waarin de werknemer zijn verplichtingen uit hoofde van de arbeids-overeenkomst wegens zorg taken niet of slecht gedeeltelijk kan nakomen".

Daarnaast spelen nog de soort zorgvragenden: Deze kunnen in drie categorieën opgedeeld worden: kinderen en partner, naaste familieleden (ouders, broers en zussen) en verdere familieleden (vrienden en naaste buren). Een indeling alleen op leeftijd vinden de auteurs niet voldoende, "de zorg voor terminale patienten moet ook kunnen worden geboden". Een aantal regelingen zijn in ieder geval nodig. Verlofregelingen, basisvoorzieningen voor aansluiting school- en werktijden, recht op deeltijdwerk en een informele verplicht van de werkgever over de inhoud van de regelingen. Een minimumregeling moet in de wet worden opgenomen (uitbreiding van artikel 7a). In CAO's kan ten gunste van de werknemer van de wettelijke regeling worden afgeweken.

Instrumentele workshops sorteren effect; enkele tips over de opzet

door Doutsje Nauta, participaterekundige duurzaamheid

In samenwerking met LAMIGO 1) organiseerde het Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO) 10 workshops, - in een totaal tijdsbestek van 30 maanden -, over "het samen met bewoners werken aan thema's van duurzaamheid in de eigen woon- en werkomgeving". Dit thema werd steeds vanuit een andere invalshoek benaderd. 2) In totaal deden er zo'n 225 mensen aan mee, waarbij een vaste kern ontstond van ca. 8 à 12 personen die de workshops trouw bezochten. In de loop van de tijd ontstond er een mélange van beroepen via de deelnemers, die in elk geval één gemeenschappelijke kenmerk deelden, namelijk het willen bevorderen van bewonersparticipatie aan thema's van duurzaamheid. Uit min of meer toevallige feedback van verschillende deelnemers blijkt, dat de workshops een grondige heroriëntatie op hun werkwijze tot gevolg heeft gehad. Dit is allesbehalve opzienbarend, wanneer deze effecten vanuit een functioneel denkraam gerelateerd worden aan het instrument "workshop", dat q.q. immers dit soort effecten beoogt: een goede workshop heeft een groot gehalte aan zelfwerkzaamheid, is praktijkgericht, biedt voldoende veiligheid om openhartig te zijn en inspireert de deelnemers tot eye-openers. Wellicht is dit gemakkelijker gezegd dan gedaan.

De reeks van 10 LCO/LAMIGO workshops is inmiddels afgesloten. De werkwijze en ideeën die ten grondslag lagen aan de organisatie van de workshops wordt in deze bijdrage beschreven aan de hand van enkele (cursief gedrukte) aandachtspunten.

1a. wie zijn de klanten en wat willen ze

De LCO/LAMIGO workshops richtten zich in eerste instantie op de opbouwwerkers in den lande. Ter voorbereiding was aan de actieve opbouwwerkers van het project Wijken voor Milieu - en de hen bekende opbouwwerkers, die in het project geïnteresseerd zijn - een enquête gestuurd met het verzoek interessante onderwerpen aan te kruisen. Ook aan deelnemers aan een project in het noorden des lands werden die vragen voorge-

legd. De hoogste score bepaalde het onderwerp. Desalniettemin bleef de allereerste workshop beperkt tot de middag wegens te weinig deelnemers. Via een van de provinciale Consulentschappen voor Natuur- en MilieuEducatie werden de workshops gepubliceerd in hun vakblad. Dit verbreedde de klantenkring en maakte het voor opbouwwerkers aantrekkelijker om te komen. Elk jaar werd aan de deelnemers aan eerdere workshops nu voorgelegd welke thema's zij bij voorkeur behandeld zouden willen hebben in het komend jaar. Na verloop van tijd kwamen er meer deelnemers uit de hoek van gemeente en natuur- en milieu-educatie dan uit het opbouwwerk. Dit had gevolgen voor de programmakeuze.

2a. leerstijlen en culturele verschillen

In de didactiek worden "leerstijlen" besproken, dat wil zeggen dat mensen op verschillende manieren iets kunnen leren, bijvoorbeeld door iets nieuws te doen of te lezen, maar ook door te reflecteren op iets dat hen overkomt. Over het algemeen geldt, dat eerstelijns werkers het gemakkelijkst leren aan de hand van ervaringen, door iets te doen. Bij de opzet van het workshop-programma moet hiermee rekening worden gehouden: veel praktijk en veel oefening.

Theoretische abstracties worden gebruikt op de momenten dat er gerellecteerd wordt op het beroepsmatig handelen. Een dergelijk programma komt overeen met de bedoeling van een workshop. Een studiemiddag bijvoorbeeld lijkt zinvol voor het type klanten die een eye-opener krijgen via het lezen of horen van iets. Naast een onderscheid in leerstijlen is er een onderscheid in beroeps cultuur en kennis. Voor de LCO/LAMIGO workshops gold een steeds bredere beroepsverteenwoordiging, zoals de opbouwwerker, medewerker natuur- en milieu-educatie, gemeentelijk (beleids-)ambtenaar voorlichting, gemeentelijk (beleids)ambtenaar milieu, consultant samenlevingsopbouw of de vertegenwoordiger van een milieu-actiegroep.

Het problematiseren van deze verschillen tussen de deelnemers is nuttig ter voorbereiding op de workshop. Het analyseren van de verschillen kan leiden tot een methodische of ideologische verheldering tussen de partijen. Een voorbeeld: een voorlichtingsambtenaar en een milieu-actievoerder beoogen de participatie van nieuwe doelgroepen ("gewone bewoners") aan thema's van duurzaamheid; in

de ogen van een opbouwwerker hanteren zij hiervoor echter beiden methodisch de "overtuigingsstrategie" (een oproep om aan een idee mee te werken) en geen participatieve strategie (een vraag aan de burger om met ideeën te komen). Er blijkt dan een wereld van verschil te bestaan tussen wat er onder "participatie" wordt verstaan. De natuur- en milieu-educatieve werkers zitten daar een beetje tussenin: deze deelnemers erkennen dat er bij een participatieve strategie veel meer met vragen dan met antwoorden in een buurt moet worden gewerkt, maar zien gelijker tijd op tegen alle onzekerheden die dat voor hun werk meebrengt, zowel qua tijd als capaciteit/deskundigheid.

Bij een onderwerp zoals "het ontwikkelen van draagvlak in de buurt", komen dit soort verschillen in beroeps cultuur en kennis scherp naar voren. Het is voor de deelnemers vaak een eye-opener als de verschillen in benadering transparant worden gemaakt. Door de organisatie die de deelnemer representeert onder de loep te nemen, wordt er al veel duidelijk, met welke doelstelling werkt de organisatie, welke (opleidings)deskundigheden zijn er belangrijk, wat zijn hun wervingscriteria voor personeel. Op deze wijze wordt onderscheid gemaakt tussen het functioneren van personen dat direct herleid kan worden naar de traditionele werkwijze van de organisatie en het persoonlijke functioneren van een werker. Eventuele (voor)oordelen over - en (verkeerde) verwachtingen van samenwerkingspartners kunnen de deelnemers zowel in de workshop als in de praktijk van alledag bijstellen, want daar komen dezelfde disciplines elkaar immers tegen. De gevarieerde beroepsverteenwoordiging komt het programma uiteindelijk altijd ten goede, als zij als uitdaging wordt aangegrepen om de praktijk na te bootsen. De deelnemers kennen elkaar verder niet, ze kunnen dus "droog oefenen" zonder kans op nare consequenties in hun werk.

3a. het programma en de rode draad

Bovenstaande overwegingen leidden na het welkomstwoord van de voorzitter meestal tot de volgende programma-opzet:

1. een praktijkverhaal (voordracht) dat inspireert, waarna er
2. of gelegenheid is tot het stellen van vragen.

- of er eerst een opdracht volgt, waarin het verhaal een plaats moet krijgen in de eigen werkpraktijk van de deelnemers om vervolgens samen met de spreker op de resultaten van de opdracht te reflecteren.
3. soms wordt de middag gestart met weer een korte inleiding, maar meestal worden de deelnemers uitgenodigd tot actie om een ongewenste siësta te voorkomen. Afhankelijk van het onderwerp kan dit een groeps oefening betreffen, waarbij de deelnemer wordt uitgenodigd zich in te leven in een of andere rol (burger, ambtenaar, opbouwwerker etc.) of wordt er stap voor stap een bepaalde methodiek gevolgd of gezamenlijk een plan gemaakt etc. In al deze gevallen wordt zo waarheidsgetrouw mogelijk de praktijk nabootst.
4. plenaire terugkoppeling en evaluatie van de dag.

De mate waarin de deelnemers ervaring hebben met de materie is natuurlijk niet gelijk, maar doorgaans heeft dit verschil in inbreng een positief resultaat. Wanneer een onderwerp reeds eerder was behandeld in een workshop, werden er 2 programma-onderdelen gelijktijdig gestart waartussen de deelnemers konden kiezen: een groep voor gevorderden en een groep voor beginners. De rode draad moet in de eerste plaats inhoudelijk helder en duidelijk naar voren komen in het programma. Hiertoe is het nodig per workshop een leerdoel vast te stellen. Alle programma-onderdelen ondersteunen op hun eigen wijze het gekozen leerdoel.

In de tweede plaats is de rol van de (werk)groep/voorzitter(s) erg belangrijk; zij geven de grote lijnen aan, verbinden het ene programma-onderdeel op een logische wijze met het andere en geven op gezette tijden een inhoudelijke samenvatting van een gesprek of de voorgaande discussie.

Tenslotte kan in de derde plaats het draaiboek, inclusief timetable, genoemd worden dat voor elke workshop werd geschreven. Elke medewerker aan de workshop kreeg vooraf het draaiboek, een systeem van afspraken, toegestuurd. Per medewerker werd er in samengevat welke taken er op welke tijd met welk doel moesten worden verricht.

4e: *netwerken en samenwerken* Niet iedereen legt gemakkelijk contact met een onbekende. Een workshop biedt uiteraard aanknopingspunten om nader

met iemand kennis te maken, maar een naam bordje voor de betreffende persoon op de tafel is onvoldoende uitnodigend. In een LCO/LAMIGO workshop werd meestal in kleine, soms van samenstelling wisselende subgroepen gewerkt waarin de deelnemers zich eerst even voorstelden. Doorgaans komen de deelnemers tijdens een oefening of in een discussie met eigen praktijkvoorbeelden, die de anderen informatie verschaffen. Tijdens de lunch kwamen veel mensen terug op de ingebrachte informatie en werden er individuele afspraken gemaakt. Tenslotte werd aan elk verslag een adressenlijst van de deelnemers toegevoegd. Dit stelde de aanwezigen in de gelegenheid om elkaar - na de ontmoeting tijdens de workshop - nog eens te spreken en/of te op te zoeken.

"Samenwerken in de eerste lijn" is nooit expliciet als te behandelen onderwerp gekozen, maar het bleek in elke workshop een actueel, onderliggend, thema. De workshop-organisatie had de informatiepaper over "de voorwaarden aan samenwerking" altijd binnen handbereik. Er is op dit punt overigens nog een lange weg te gaan: enerzijds is het verheugend te constateren dat participatie van bewoners aan maatschappelijke vraagstukken van belang wordt gevonden of - zoals Jan Willem Duyvendak het uitdrukt in zijn oratie - dat de opbouwkerp steeds meer soorten werkers past. Anderzijds is er

veel ondeskundigheid over de voorwaarden die een participatieve strategie stelt. Uitgezonderd de opbouwwerkers, blijken andere professionals te schrikken van de grote hoeveelheid input en het langdurige proces dat participatie vraagt. Voeg hieraan toe de onzekerheid over de kwaliteit van de output en menigeen dreigt ideologisch gedeprimeerd het participatieve speelveld te verlaten. In de workshop werd vooral naar alternatieven gezocht. Daarnaast was er aandacht voor de rolverdeling in de samenwerking en het zoeken naar tijdstippen waarop welke soort deskundigheid in het participatietraject nodig is.

het vervolg...

Platform LAMIGO

De workshops worden weliswaar niet meer georganiseerd, maar het Platform LAMIGO biedt een goed alternatief voor geïnteresseerden. Het Platform wil een klankbord zijn voor iedereen die zich beroepsmatig bezighoudt met milieuparticipatie. Momenteel is er een groep gevormd van ca 35 personen, waaronder opbouwwerkers, milieu-educatieve werkers, sociaal-cultureel werkers en (nme/milieu)ambtenaren. Het Platform laat in eerste instantie de deelnemers aan het woord. Zij brengen hun werkervaring, ideeën en kennis in. De inhoud wordt dus in hoge mate bepaald door de inbreng, initiatieven en ideeën van de

Samenvatting van informatie - workshop-verslagen

13 april 1994
21 september 1994
12 oktober 1994

14 december 1994

15 maart 1995
17 mei 1997
27 september 1995
29 november 1995
29 mei 1996

27 november 1996

Gescheiden afvalinzameling in de wijk
Werken met een wijkmilieuplan
Werving buurtkader voor de aanpak van milieuproblemen
Buurtparticipatie en particulier medebeheer ten aanzien van openbaar groen
Voorzieningen en beheer
Organiseren van draagvlak
De wijkgerichte aanpak door de gemeente
Het milieu in kaart en beeld brengen
Ontwikkeling van draagvlak bij bewoners voor milieu-initiatief in de woonomgeving
Werken met een wijkmilieuplan

deelnemers. Ook is er aandacht voor innovatieve ontwikkelingen op de terreinen participatie, duurzaamheid en milieu. Het Platform komt nog tweemaal in 1997 bijelkaar, namelijk op 4 juni en 5 november 1997 in het gebouw van Stede, Wittevrouwensingel 1 te Utrecht. Deelname aan het Platform is gratis.

Hieronder volgt een overzicht van hetgeen het LCO verder aan informatie te bieden over het werken aan duurzaamheidsthema's in de wijk.

Reeks Wijken voor Milieu

Het befaamde project Wijken voor Milieu gaf haar bevindingen in de praktijk weer in een reeks brochures met de titels:

1. Bewoners en milieu in de wijk
2. Plannen en milieu in de wijk
3. Milieu-activiteiten in de wijk
4. Voorzieningen en milieu in de wijk
5. Werken aan milieu in de wijk

De 5 deeltjes kosten samen f. 37,50. Losse deeltjes en workshop-verslagen zijn te bestellen voor f. 10.— per stuk bij: *het LCO t.n.v. mevrouw S. Latuheru, Postbus 1004, 8001 BA Zwolle, tel. 038 - 423 21 12 of fax. 038 - 423 07 14.*

Nog meer informatie: een cursus buurtbeheer en milieuparticipatie

In 1996 vond met behulp van een VROM-subsidie in Gelderland het project Buurtbeheer en Milieuparticipatie plaats in een samenwerkingsverband van LCO/LAMIGO en de Gelderse provinciale instellingen Spectrum en Consulentenschap Natuur- en Milieu-Educatie. Op grond van de projectervaringen en de signaleringen die vanuit het project werden gedaan, ontwikkelden de beide provinciale instellingen een cursus die bestemd is voor amblenaren, welzijnswerkers en nme-werkers die betrokken zijn bij buurtbeheer en milieuparticipatie. Inmiddels draait deze cursus ook in Zuid-Holland. Zowel inhoudelijke als organisatorische tips en adviezen over de (opzet van de) cursus zijn te verkrijgen bij:

Theo van den Bogaard, provinciaal consultant Spectrum in Arnhem, tel. 026 - 359 8500 of Rosa Lucassen, van het Landelijk IVN-kantoor in Amsterdam, tel. 020 - 622 8115.

en tenslotte.....een nieuwe campagne-strategie

In de provincie Overijssel startte, eveneens financieel ondersteund door VROM, in het najaar van 1996 het project "Goudhaantje, op zoek naar het groene goud" middels een samenwerkingsverband tussen LCO/LAMIGO en de Overijsselse provinciale instellingen Spil en Natuur- en Milieu Overijssel (NMO). In dit project worden zoveel mogelijk Overijsselse burgers geprikkeld actief te worden voor milieubehoud, maar dan wel op een grappige wijze: doemscenario's zijn taboe. Het is de bedoeling dat lokale groepen een keuze maken uit 5 onderwerpen waarop hun actie - met een wedstrijdachtig karakter - gericht kan worden. De acties worden gerubriceerd en ondersteund door een help-desk.

Nieuw voor het opbouwwerk is de gehanteerde campagne-strategie: via een wijd-verspreid, doch inhoudelijk geheimzinnig, stripverhaal werden mensen nieuwsgierig gemaakt naar de inhoud van het project. Om meer aan de weet te komen, konden zij zich schriftelijk opgeven voor een regionale bijeenkomst. De overwegende scepsis waarmee deze strategie in de opbouwkerwereld werd begroet, bleek onterecht. Er reageerden niet minder dan 77 lokale groepen uit Overijsselse steden en het platteland.

Voor meer informatie over de campagne-strategie kunt u terecht bij:

*Jan van der Heide,
NMO te Zwolle,
tel. 038 - 421 7166 of
Marien van Schijndel,
Spil te Zwolle,
tel. 038 - 421 6746*

Noten:

1. De Landelijke Adviesgroep Milieugericht Opbouwwerk (LAMIGO) functioneert aanvankelijk als groep, waar opbouwwerkers uit den lande met elkaar hun 'pioniers'-ervaringen rond het milieugericht opbouwwerk uitwisselen. In juni 1993 verandert LAMIGO in een zelfstandige stichting met een bestuur van vrijwilligers uit diverse geledingen en beroepsachtergrond. De Stichting stelt zich de bevordering van milieuparticipatie in kwalitatief en kwantitatief opzicht tot doel. LAMIGO en LCO werken al verschillende jaren samen.
2. Zie voor het overzicht van de thema's onder het kopje 'Schriftelijke informatie' van deze bijdrage.

Beleidsplannen moeten verandering

Paul van der Velpen, communicatie-adviseur en non profit marketing adviseur, opende zijn verhaal aan de hand van vier stellingen waarin hij aangaf dat het maken van plannen misschien leuk is maar niet altijd even nuttig. In feite poneerde hij zelfs het tegendeel: plannen kunnen een keurslijf betekenen voor een organisatie waardoor de kansen en mogelijkheden die er liggen niet kunnen worden aangepakt. Een plan is een middel en dan nog maar één van de vele middelen die tot ieders beschikking staan om een organisatie beter te laten functioneren. Veel beter is het om een beleidsplan te koppelen aan kansen die je ziet, bijvoorbeeld veranderingen in de maatschappij waar je als instelling op in kunt spelen, veranderingen die toch al plaatsvinden, bijvoorbeeld een nieuwe CAO. Dit soort kansen kun je niet allemaal plannen aan het begin van een jaar als het beleidsplan geschreven wordt. Een beleidsplan schrijf je beter gaandeweg en niet alleen maar aan het begin van een kalenderjaar.

Weliswaar lijkt het alsof een beleidsplan richting geeft aan het komend jaar, de praktijk is veel te grillig om zich in een beleidsplan te laten persen. De dagelijkse gang van zaken is zeer afhankelijk van

derden en van gebeurtenissen om de organisatie heen. Een subsidieverordening, bezuinigingen, fusies etc. zijn van grote invloed op het beleid en kunnen een beleidsplan doorkruisen. Het hebben van een doortimmerd beleidsplan, biedt geen enkele zekerheid of garantie voor de toekomst. Beter is het je werknemers vertrouwd te maken met onzekerheid en de noodzaak tot flexibiliteit.

Een beleidsplan kan op verschillende manieren gemaakt worden. Het kan geschreven worden door één ijverige stafmedewerker, of door de top. Het kan heel gedetailleerd zijn of juist alleen de marges van het beleid aangeven. Een beleidsplan dat alleen een kader aan geeft waarbinnen gewerkt moet worden, laat ruimte open voor eigen initiatief en creativiteit.

Regelmatig refereerde Paul aan zijn eigen praktijk bij de GGD waar hij (ad interim) directeur is. Een beleidsplan is niet het eerste geweest waar hij als "innovator" mee aan de slag ging. Hij maakt zo'n beleidsplan liever gaandeweg en al doende. Een beleidsplan komt onderweg tot stand, rekening houdend met de invloeden van buitenaf en de aanwezige mogelijkheden binnenin de organisatie.

Zijn lezing was zeer verfrissend en leverde veel nieuwe denkbeelden op. Hij belichtte de andere kant van de medaille en dat lokte veel vragen uit vanuit de zaal

Waarom maken we eigenlijk beleidsplannen? Is het wel verstandig om beleidsplannen ook bij de "toetsing jaarverslagen" te betrekken? Wat als de overheid een beleidsplan van je eist om voor subsidie in aanmerking te komen? En hoe kunnen we van iedereen eisen dat ze maar tegen onzekerheid moeten kunnen? De aanwezigen van het Fries WAO beraad vertelden dat de eisen aan werknemers al zo hoog zijn. Een dergelijke eis zou alleen maar leiden tot een toename van het aantal WAO'ers.

Paul van der Velpen relativerde: natuurlijk is het wel verstandig om een beleidsplan te maken. Het moet echter niet een doel op zich zijn. Het is bovendien verstandig om ruimte in het beleidsplan open te laten voor ad-hoc problemen of ontwikkelingsprojecten. Ook met de subsidiegever kan een instelling afspraken maken. Bijvoorbeeld legt de instelling over 80% van het budget vooraf verantwoording af en over 20% achteraf. Een gedeelte van het beleidsplan kan bestemd zijn voor het verkrijgen van subsidie, maar Paul raadt de aanwezigen af om een beleidsplan volledig op te hangen, afhankelijk te maken van een subsidiegever. Een beleidsplan moet van de organisatie zelf zijn, gedeelten daarvan kunnen gebruikt en hergebruikt worden voor onderhandelingen met de subsidiegever, maar hoedt u voor te weinig subsidiegevers met teveel eisen.

Fries WAO beraad winnaar

eerste Dr. Gradus Hendriks-Wisseltrofee

Bij gelegenheid van de 11de jaarlijkse Presentatie-bijeenkomst van het Panel Toetsing Jaarverslagen op Maatschappelijk Terrain trad stimulator van het eerste uur, de oud-Directeur-Generaal Welzijn van het Ministerie van VWS, Dr. Gradus Hendriks terug als Panel-voorzitter. Hij droeg de spreekwoordelijke voorzittershamer over aan mevrouw Joke van der Kooij-Feenstra, oud-Wethouder van de Gemeente Almelo, die zich allereerst onvervaard tot haar ambtsvoorganger richtte.

Het Panel had namelijk besloten tot instelling van een Wisseltrofee voor "excellent maatschappelijk presteren", die de naam Dr. Gradus Hendriks-trofee ging dragen. Deze ideeëte blijk van waardering én continuïteit werd door Dr. Gradus Hendriks blij verrast en onder luid applaus in ontvangst genomen. De wetenschap dat hij zijn trofee later op de bijeenkomst weer uit zou moeten reiken bedierf de feestvreugde geenszins.

Na de speelse presentatie van het Jury-rapport door vice-Panel-voorzitter Drs. Bob

van Amerongen (waarin met name anglicismen en germanismen het moesten ontgelden) ging Panel-secretaris mevrouw Johanna de Groot-van der Hoeven over tot de prijsuitreiking. De waarderingsprijzen, drie stuks, elk bestaande uit een geldbedrag van Fl. 5.000,-, een ingelijste oorkonde en een prachtig boeket bloemen werden als volgt toegekend:

* Vormgeving en presentatie:

gsruimte bieden

het Zeeuws bureau voor Alcohol & Drugs te Middelburg (prijs beschikbaar gesteld door Grafisch Bedrijf Stimio BV)

uitreken. Deze prijs (die naast de beker ook een geldbedrag van Fl. 2.500,- een oorkonde en een boeket omvat) voor "excellent maat-

door een vereniging met geweldige netwerken, gedegen kennis en een juiste marketing mix. De effecten voor de doelgroep zijn daarvoor groot. Per activiteit worden de kosten verantwoord. Tot zover het Jury-rapport waaraan nog toegevoegd kan worden, dat U al dat werk verzet met een bijzonder bescheiden budget. Gelet op de maatschappelijke problematiek waar U zich op richt, gelet op de wijze waarop U dat doet en ten slotte gelet op de prijs-/resultaat-verhouding is hier het predikaat 'excellent maatschappelijk presteren' zeker aan de orde." De Friese delegatie betoonde zich zeer vereerd en deelde in een dankwoord mee

* Effectiviteit en efficiency: IBN-Groep Uden, instelling voor sociale werkvoorziening (prijs beschikbaar gesteld door VB-Accountants)

* Innoverend werken: Stichting WoonWijs te 's-Gravenhage (prijs beschikbaar gesteld door Landelijk Centrum Opbouwwerk).

Daarna brak het "moment suprême" aan waarop Dr. Gradus Hendriks die Wisseltrofee die zijn naam draagt mocht

schappelijk presteren" werd door het Panel unaniem toegekend aan het Fries WAO Beraad uit Leeuwarden. In het Jury-rapport wordt opgemerkt dat er technisch aan het verslag nogal wat mankeert. Toch wordt het ook boeiend genoemd, vanwege: "de grote prestaties die Uw organisatie dwars tegen de verdrukking in levert. Vrijwel alle nieuwe en bestaande activiteiten slaan enorm aan bij de doelgroep. De Jury kan niet anders dan concluderen dat het verslag gekenmerkt wordt

dat de prijs voor de helft zou worden aangewend voor aan activiteit voor alle Friese kaderleden bij de start van het nieuwe seizoen, terwijl de andere helft beschikbaar zal komen voor een activiteit samen met de collega-provinciale WAO-platforms in den lande. Ten slotte opperde de Friese WAO-delegatie het idee dat zij volgend jaar de Wisseltrofee aan de hen opvolgende prijswinnaar zullen overhandigen, een suggestie die het Panel direct omarmde.

Met een hapje, drankje en gezellige nazit werd de 11e Presentatie-bijeenkomst van het Panel afgesloten. In de eerst volgende Toetsingsronde zullen geen jaarverslagen meer getoetst worden, maar uitsluitend beleids- en werkplannen van instellingen en organisaties, een nieuwe uitdaging waar het Panel veel van verwacht.

Voordracht Juryrapport

door Panel vice-voorzitter Drs. Bob van Amerongen

Is het jaarverslag een krankzinnig product? Een verplicht monster? Een mallotige noodzaak? Soms ben ik geneigd om deze vragen met een krachtig JA te beantwoorden. Maar een aantal jaren lidmaatschap van het Panel Jaarverslagen onder de steeds weer bemoedigende leiding van Gradus Hendriks heeft ook mijn denken op dit gebied genuanceerd en daarmee mijn reactie op het fenomeen jaarverslag.

Het jaarverslag is een gedrukt of anderszins typografisch vermengvuldigd werkstuk. Men veronderstelt daarmee dat het gelezen wordt en dus ook leesbaar is. En dat het lezen iets oplevert of teweeg brengt. Welnu, of het nu aan elf jaar Panel ligt of niet, de stellige indruk bestaat dat het jaarverslag zoniet verslonden dan toch gelezen wordt - en niet alleen door Panelleden en die ene ambtenaar op het ministerie, die het jaarverslag in zijn portefeuille heeft en die mij bij kennismaking indertijd opviel door zijn buitengewoon ongezone uiterlijk.

Het jaarverslag is dan ook leesbaar geworden. Daaraan hebben de schrijftant en de inhoud meegewerkt. Natuurlijk is het welzijns- en ander jargon nog niet geheel uitgebannen. Niet bestaande termen als recentelijk en inschatten tref men nog vaak aan. Nog steeds wordt iemand "afgerekend op", nog steeds "worden er groepen gestart" of nog erger "groepen gedraaid". Ook wordt "het voortouw genomen" en wordt de mooie, bruikbare Nederlandse boodschap aanstellerig omgebouwd tot "mission statement".

Wat is dan toch de oorzaak van ons aller moeizame relatie tot het jaarverslag? Volgens mijn huiskameranalyse is dat de ingebakken tegenstrijdigheid van volledigheid en leesbaarheid. "Het geheim van vervelend zijn," zegt Marguerite Yourcenar, "is alles willen zeggen". Volledigheid genereert saaiheid en vermoordt de leesbaarheid. Maar het jaarverslag moet volledig zijn. Die noodzaak is verbonden met het begrip verantwoording. Die verantwoording mag niet lek of lacuneus zijn. Dan is het geen verantwoording, maar dan liggen leugens en bedrog op de loer - denkt men.

Maar er zijn nog meer innerlijke tegenstrijdigheden. Ik noem er één. Met gepaste trots rapporteert het jaarverslag de resultaten van het afgelopen jaar. Negatieve dingen hoort men zeer zelden, of het moet de strijd om de subsidies zijn. Nog nooit hebben wij vernomen dat het bestuur, directie en medewerkers met

hún eigen, aan de erfzonde ontleende luiheid en gemakzucht er weer een zoetje van gemaakt hebben, dat er moordende conflicten zijn geweest en dat de penningmeester de schaarse gelden verbrast heeft tijdens een Thaise sextour. De opschepperij is volkomen legitiem, maar is vaak in strijd met de bescheidenheid. En toch moet ook die balans gevonden worden.

De meeste verslagleggers zijn zich dergelijke innerlijke tegenstrijdigheden goed bewust en vinden nu oplossingen die recht doen aan de verantwoording, de leesbaarheid en de gepaste opschepperij.

De verantwoording van het Panel vindt u in het juryrapport en ik hoef dus allerminst volledig te zijn. Die mild kritische en enigszins ondankbare taak heeft onze secretaris Anjo Douma onder het wakend oog van het Panel weer uitstekend vervuld. Wij hebben 81 jaarverslagen en 15 beleidsplannen (onze nieuwigheid) ontvangen. Dat houdt handhaving van het kwantitatieve niveau en stijging van de kwaliteit in.

Er zijn andere criteria van beoordeling gehanteerd, wat geresulteerd heeft in drie gebieden waarvoor prijzen zijn toegekend: presentatie en vormgeving; effectiviteit en efficiency; maatschappelijke gerichtheid.

In willekeurige volgorde citeren we enkele kritische kanttekingen.

- Er is minder aandacht besteed aan financiële verantwoording. Aparte toevoeging van een financieel verslag wordt positief beoordeeld.
- Profitering in vergelijking met andere of verwante organisaties is zeer schaars.
- Meetbaarheid van effecten van behandeling, verbonden aan conclusies over de ingezette middelen, wordt nog te weinig vermeld. Systematische beschouwing van thema's en diensten met de daaraan verbonden conclusies en effecten/evaluaties blijven schaars. De sector Sociale Werkvoorziening springt er in dit opzicht gunstig uit.
- De lardering met ervaringsverhalen verhoogt meestal de leesbaarheid, maar mag niet te veel in de plaats komen van de verantwoording. De verslavingszorg weet het evenwicht tussen verhaal en verantwoording wel goed te vinden.

- * Het voorwoord is vaak formeel, obligaait en geen smaakmaker voor verder lectuur.
- * De jury trof geen enkel bijgevoegd bericht aan. Waar blijft in dit geval de PR?
- * Nieuwe ontwikkelingen worden gelukkig frequent gemeld, al mogen ze gerust wat meer expliciete aandacht krijgen.

Met deze kleine bloemlezing uit het juryrapport willen wij volstaan. Alleen dit nog De toekomst.

We noemen al de ingestuurde beleidsplannen/werkplannen/contourennota's e.d. Het Panel heeft die nieuwe richting geopend en is daar bepaald niet in teleurgesteld. Op het punt van leesbaarheid en systematische presentatie is men nog niet ver gevorderd. Voor het Panel en voor de instellingen ligt daar een taak. De instellingen mogen nog wel eens goed kijken naar bedrijfsplannen. Een enkele van onze instellingen heeft dat gedaan: goede cijfermatige onderbouwing, concrete plannen, getoetst op wenselijkheid en haalbaarheid.

Voor ons soort instellingen uit de vijf bekende sectoren is het verspreidingsplan van deze (concept)beleidsplannen van essentieel belang. Het toetsen van de haalbaarheid, wenselijkheid en betrokkenheid bij overheden, verwante organisaties en de burgerij gebeurt in onze sectoren nog vrij weinig, al zijn ook hier weer enkele zeer goede voorbeelden. De negatieve gevolgen van onbegrip en oppositie uit de buurt, armzalige subsidies en stagnering van noodzakelijke voorzieningen - daar zijn legio voorbeelden van. Een goed, toegankelijk beleidsplan kan het begin zijn van een zorgvuldig en succesvol toetsingstraject, dat in een democratische samenleving.

Het Panel is dankbaar voor uw inzendingen en onder de indruk van uw inspanningen, en ziet reikhalzend uit naar het vervolg.

Welkom in het Oude Westen

door Fenny Gerrits

Foto's:
Dhr. Han Snaaijer
Actiegroep
Het Oude Westen.

Onlangs toog ik naar Rotterdam voor een vraaggesprek met enige vertegenwoordigers van Actiegroep het Oude Westen over het Welkom-project aldaar. Woordvoerders waren opbouw- werkers Osman Durgan en Henny Grootaers, vrijwilligster Heleen Flier en Heleen van der Pijl, mede- werkster van corporatie Volkswoningen. In het gezellige wijkcentrum van het Oude Westen bespraken wij vervolgens de 'ins' en 'outs' van het Welkom-project.

Opbouwwerker Osman Durgan, zelf van Turkse afkomst, legde uit dat hij eerder in de wijk Honderdtienmolen (Delfshaven) een dergelijk project had opgezet. In het Oude Westen is het Welkom-project opgestart met subsidie van de corporatie. Ten behoeve van het eerste contact is een welkomstmap samengesteld, met alle mogelijke informatie over de wijk en de aanwezige voorzieningen. Zo'n map moet er een beetje goed uitzien, vandaar dat de toegekende subsidie ook zeer welkom was.

De Actiegroep trekt en initieert het Welkom-project, Volkswoningen faciliteert. Voor de corporatie levert het huis-

bezoek aan nieuwkomers in de wijk veel informatie op. Problemen worden in een vroeg stadium gesignaleerd. Voor de Actiegroep is het Welkom-project een middel om mensen te leren kennen en te mobiliseren als vrijwilliger.

Het Oude Westen is geen extreme probleemwijk. Er is weinig verloop onder de bewoners, uit een enquête is gebleken dat het Oude Westen op de tweede plaats staat in de lijst van favoriete Rotterdamse wijken. Dit valt terug te voeren op de centrale ligging (nabij het CS) en de aanwezigheid van goede voorzieningen. De criminaliteit ligt op een 'normaal' niveau. Er wordt ook aan criminaliteitspreventie gedaan: Volkswoningen helpt bewoners het hang- en sluitwerk van de woning te verbeteren tegen materiaalkosten. Verder houdt de corporatie zogenaamde 'exit-interviews'. Als mensen gaan verhuizen worden ze verzocht een vragenlijst in te vullen. Hieruit blijkt dat belangrijke redenen om te verhuizen onveiligheidsgevoelens en verpaupering zijn. Veel ouderen keren echter vaak na jaren terug naar het Oude Westen om hun intrek te nemen in één van de ouderwoningen.

Het Oude Westen is een soort dorp op zichzelf, er wonen dertig verschillende

nationaliteiten. De grootste groepen bestaan uit mensen van Surinaamse, Turkse, Marokkaanse en Kaapverdiaanse afkomst. De bewonersorganisatie bestaat al lang, en is in de tijd van de Stadsvernieuwing door de gemeente erkend. In de jaren '70 werd er omwille van de integratie van de Turkse bewoners vaak tweetalig vergaderd. Later was dat niet meer nodig en werd Nederlands de enige voertaal. Volgens Osman Durgan zijn de Turkse bewoners erg actief en betrokken bij hun wijk. Dit maakt volgens hem dat de opbouwwerkers veeleer opbouwwerkers 'migranten' zijn dan 'migranten opbouwwerkers'. Daar bedoelt hij mee dat 'migranten' meer als thema moet worden gezien, als onderwerp dan als 'identiteit'. Osman en Henny werken als Turks-Nederlands duo samen en ondervinden geen speciale problemen tijdens hun werk die voort komen uit hun etnische afkomst. De vrijwilligers die in het Welkom-project actief zijn werken ook in gemengde koppels. Die koppels worden samengesteld op indicatie van de informatie uit het intake-gesprek. Zodoende kan rekening worden gehouden met eventuele taalproblemen.

Samenwerking

De wijk telt circa 10.000 bewoners. Volkswoningen heeft ongeveer 95% van de woningen in het bestand. Volgens Heleen van der Pijl gaan corporaties meer initiatieven nemen op het gebied van de leefbaarheid, naarmate er meer ervaring bestaat. Er moet een soort vertrouwensbasis ontstaan tussen opbouwwerk en corporatie. In de tijd van de Stadsvernieuwing was die er niet. Ook de Aktiegroep heeft vroeger nogal eens overhoop gelegen met de corporaties. Verder hadden corporaties toen geen tijd om beter door te denken op (middel)lange termijn investeringen, op sociaal gebied. Tegenwoordig concentreren corporaties zich meer op het beheer. Heleen is assistent-uniteider en heeft een coördinerende rol ten aanzien van klachten en verzoeken. (In het Oude Westen bestaan twee units.) Ze schat dat er ongeveer 300 klachten per jaar binnenkomen. Dit aantal spoorst niet met het aantal situaties, dat waarschijnlijk minder zal zijn. Veel klachten betreffen vervuiling (ook van binnenterreinen en portieken) en leefstijlconflicten. Veel klachten komen in eerste instantie binnen bij de wijk-agent, via het politietsprekruur in het wijkcentrum en worden doorgegeven aan het wijkbeheer. Een aantal klachten komen bij de opbouwwerkers terecht. De conflicten lopen niet langs etnische lijnen, mensen zien elkaar toch als indivi-

duen. Dit betekent dat er geen etnische onrust in de wijk bestaat, als er ruzie is gaat het ook over de zaak. Het opbouwwerk werkt al langer samen met de corporatie. Met name op het gebied van huurschuldproblematiek, waarbij gebrek aan (Nederlandse) taalbeheersing en aan bureaucratische competentie vaak een rol speelde. Osman stelt vast dat het nog steeds ingewikkeld is om huurschuldproblematiek op een enigszins sociale manier op te lossen met corporaties. De corporaties hanteren zeer stringente administratieve procedures, die het voor de gedupeerden erg moeilijk maken om eruit te komen. De opbouwwerkers zien het Welkom-project als een sleutelproject in wording. Het is de ideale manier om met alle bewoners in contact te komen en te werken aan een relatie van alle bewoners met de bewonersorganisatie. Heleen Flier, als vrijwilligster betrokken bij het Welkom-project vindt 'het leuk om te doen'. Volgens haar reageren mensen ook positief op dit 'welkom heten'. Vaak zijn ze erg verbaasd over het feit dat er zoveel te doen valt in de wijk. Met name zijn ze verrast over de rijkdom aan speeltuinen in de binnenterreintjes. Zelf heeft Heleen 8 mensen bezocht. Dat ging allemaal op een prettige en gezellige manier. Sommige van haar collega's worden wel eens 'aan de deur afgewerkt', dat is toch een stuk minder. Ondanks de voorzorgs-

maatregelen blijkt toch dat niet alle mensen volledig begrijpen wat de bedoeling is. In totaal zijn er na 1 jaar ongeveer 45 mensen bezocht met een bloemetje en een informatiemap. De vrijwilligers hebben een speciale cursus gevolgd ter voorbereiding. Volgens Heleen is dit ook wel nodig, aangezien het niet zo gemakkelijk is om met iedere nieuwkomer in de wijk meteen een goed contact te hebben. Het ligt in de bedoeling alle nieuwkomers naast het huisbezoek, uit te nodigen voor een gezellige avond en een excursie door de wijk. Dit zal de bekendheid met de wijk verder bevorderen. Voor de corporatie is het Welkom-project een waardevol instrument om inzicht te krijgen in de bewonerswensen en eventuele problemen in de wijk. Voor de bewonersorganisatie is het een goede manier om mensen van meet af aan te betrekken op de activiteiten in het wijkcentrum en hun belangen te behartigen op velerlei gebied. Volgens de opbouwwerkers bevordert het project de sociale cohesie en komt er op deze manier ook in de toekomst minder 'stammenvorming' tot stand. De bewonersorganisatie is van en voor iedereen, het is niet nodig speciale groepen op te richten per nationaliteit. Het Welkom-project is een goede manier om die multi-culturaliteit van de voorzieningen in stand te houden.

Liefde is ... de kracht van het evenwicht

of 'alles wat iedereen altijd al wilde weten over de relatie bewoners-lokaal bestuurstellingen, maar nooit durfde te erkennen

Bovenstaande speelse titel verwijst naar de Eindrapportage adviestraject Deventer Wijkaanpak, vervaardigd door Henk Gossink en Paul van Soomer en Van Dijk, Van Soomer en Partners bv. Het denkraam waarin de auteurs hun bevindingen presenteren is onconventioneel. De titel van het rapport doet denken aan de titel van een film van Woody Allen ('Everything you always wanted to know about sex, but were afraid to ask'). Na lezing wordt duidelijk dat er inderdaad iets te zeggen valt voor een vergelijking van de menselijke motivatie om deel te nemen aan een sociaal proces als de Deventer Wijkaanpak, met de motivatie die ten grondslag ligt aan relatievorming. 'Liefde' is dan ook een van de sleutelwoorden van het rapport.

Citaat: "Eigenlijk is het vreemd dat er zoveel vragen bestaan over wat liefde nu precies is. Dat is namelijk glashelder. Een mens heeft te maken met twee fundamentele dilemma's.

- * Een mens is niets zonder andere mensen. Elk mens is een apart individu die pas iets wordt door contact met anderen (opvoeding, taal, samenwerking).
- * De mens is een fysiek wezen, maar tegelijkertijd ook een denkend geestelijk wezen. Een stoffelijk wezen gevangen in tijd en ruimte, maar vrij in geest en fantasie."

De belangrijkste argumenten voor deze metafor worden door de auteurs genoemd:

- * in de Deventer Wijkaanpak gaat het om relaties tussen bewoners, instellingen en bestuur.
 - * het kerndoel heeft betrekking op integratie.
 - * het gaat vaak over de problematische relatie tussen de systeemwereld van de instellingen en de leefwereld van de bewoners.
 - * er moet niet alleen gekeken worden naar het 'fysieke' resultaat (de wipki die op het pleintje geplaatst wordt), maar ook naar het onzichtbare resultaat (de geestelijke tevredenheid en/of frustratie van samenwerkende mensen).
- Bij de analyse van ontstaan, werkwijze en resultaten van de Deventer Wijkaanpak is gebruik gemaakt van een

aantal theorieën zoals de chaos-theorie, de maatschappij-analyse van Jürgen Habermas, het onzekerheids-principe van Werner Heisenberg en zelfs wordt Machiavelli er met de haren bijgeslept. Hierdoor wordt de Deventer Wijkaanpak wel een beetje abstract beschreven, maar tegelijkertijd ontstaat hierdoor het voordeel dat deze aanpak gemakkelijker 'overplantbaar' wordt in andere steden. Men heeft zich geconcentreerd op de beschrijving van het proces en niet zozeer op leifelijkheden. Onder vakgenoten is het genoegzaam bekend hoe moeilijk het is om de 'onzichtbare effecten' van wijkbeheer en opbouwwerk om te zetten in klare tekst. De auteurs hebben in deze eindrapportage geprobeerd die onzichtbare meerwaarden zichtbaar te maken. Ook de relatie van bewoners met de politiek zijn indringend geanalyseerd, want cruciaal voor het verloop van opbouwwerk-processen. Er is een flinke dosis bestuurskundige kennis en communicatiekunde gebruikt om te laten zien hoe belangrijk politieke betrokkenheid van mensen is als voorwaarde om sociaal actief te kunnen of willen zijn. Hierbij is het constant aanwakken van het 'vlammetje van de liefde' (iets wat in menig huwelijk na enige tijd achterwege wordt gelaten) de plicht van het gemeentebestuur. Het opbouwwerk (St. Raster) is de uitvoerende instantie. Uit de rapportage komt goed tot uiting dat de activiteiten die moeten leiden tot activering van bewoners permanent moeten worden uitgevoerd om de participatiegraad op peil te houden. Opbouwwerkers weten dat allang, maar het is goed dat dit besef kennelijk ook doordringt in andere steden.

Theorie

Aan een theoretisch onderbouwde presentatie van de Deventer Wijkaanpak kleven een aantal voordelen: het onderwerp wordt voor een grotere kring onderzoekers en belangstellenden interessant, de aanpak wordt gemakkelijker 'navolgbaar' want zoveel mogelijk ontdaan van 'Deventerse toevalligheden' en biedt opbouwwerkers een goed voorbeeld van een verantwoorde procesbeschrijving. Ook de speelse titel en dito toonzetting maken het verslag tot een inspiratiebron voor professionals en bestuurders die elders in het land met wijkbeheer (verder) aan de slag willen. Er moet mij echter een ding van het hart, en dat is dat de auteurs moeten oppassen 'het niet te mooi te willen doen'. Met

andere woorden: veelvuldig en luchtig gebruik willen maken van theorieën kan leiden tot onzuiverheden of onjuistheden. Bijvoorbeeld de passage over Machiavelli (pag. 16): "Er lijkt hier sprake te zijn van een breuk met het machtsdenken zoals dat ooit onnavolgbaar beschreven werd door Machiavelli. Niet langer zijn hier personen, instituties of organisaties aan de macht. De macht is hier aan het proces, de (vernieuwende) activiteiten."

Het is niet zo dat Machiavelli het heeft gelaten bij een beschrijving van het machtsdenken in zijn tijd. In zijn tijd bestonden verschillende dominante 'stromingen' in het machtsdenken, de verdienste van Machiavelli is dat hij het moderne machtsdenken van zijn tijd heeft benoemd, als het ware 'ontdekt' heeft als zijnde een samenhangend denksysteem. Vervolgens is het zo dat er sindsdien (gelukkig) wel meer breuken met dit onderhavige machtsdenken zijn opgetreden. En 'last but not least': ook als je de macht bij het proces legt berust dit altijd op machtsuitoefening van personen, groepen en/of instanties. Het getuigt alleen van democratische volwassenheid dat betrokken partijen hebben besloten aldus de macht te delen.

Dat laatste lijkt me wel een goede karakterisering van de Deventer Wijkaanpak zoals deze uit de rapportage naar voren komt, hier is langdurig gewerkt aan de voorwaarden en omstandigheden waaronder machtsdeling tussen betrokkenen, indien doelmatig, tot stand kan komen. Het is, zo bezien, een uiterst interessant en hoopgevend document, omdat de kloof tussen systeemwereld en leefwereld niet alleen oppervlakkig gedicht lijkt, maar er ook sprake zal zijn van een convergentie (wederzijdse culturele overdracht) van beide werelden. (Vergelijk de convergentie-theorie van de econoom Tinbergen, die betrekking had op de in zijn visie onontkoombare convergentie tussen het Westen en het (voormalige) Oostblok.) Dit levert dan meteen meer licht op de titel van het rapport: Liefde is ... de kracht van het evenwicht. (Fenny Gerrits)

SAVO-project succesvol

Onlangs arriveerde op de redactie het evaluatieverslag van het SAVO-project, dit staat voor Schoolloopbaanbegeleiding Allochtone leerlingen in het Voortgezet Onderwijs. Dit project werd oorspronkelijk uitgevoerd in Zwolle en Enschede.

Tegenwoordig is men er mee bezig dit werkmodel ook in Den Bosch, Bodegraven, Beverwijk en Gouda in te voeren. Hieronder volgt een schets van deze methode.

De algemene doelstelling van het SAVO-project luidt: 'Een bijdrage leveren aan het realiseren van gelijke mogelijkheden voor succesvolle schoolloopbanen in het voorgezet onderwijs voor leerlingen uit etnische groepen ten opzichte van de autochtone leerlingen.' Binnen deze algemene doelstelling is aandacht voor de specifieke positie van allochtone meisjes impliciet.

De concrete werkdoelen die hieruit worden afgeleid zijn:

- * het bieden van gelijkwaardige mogelijkheden voor allochtone leerlingen, gebaseerd op capaciteit en interesse en niet bepaald door etnische kenmerken;
- * het vergroten van deelname aan de schooltypen HAVO en VWO, voor die leerlingen, die daarvoor de mogelijkheden bezitten;
- * het reduceren van afstroom naar lagere trajecten en het voorkomen van voortijdig schoolverlaten;
- * het bieden van een zodanige brede schoolloopbaanbegeleiding aan de leerling binnen het gekozen traject, dat dit kan worden afgesloten met een indexamen, waarbij het percentage geslaagden niet verschilt van dat van autochtonen.

Dat de specifieke situatie van veel allochtone meisjes geen expliciete plaats in het project inneemt ligt opgesloten in de werkwijze van het project. Het project gaat ervan uit, dat de begeleiding van de leerlingen zoveel mogelijk op de individuele problemen toegesneden wordt.

Hoewel veel allochtone meisjes vergelijkbare problemen kennen, staat elk probleem op zich en vereist een specifieke strategie. Het SAVO project plaatst de relatieleerhoek school, ouders en leerling centraal in de schoolloopbaanbegeleiding van allochtonen, met het schoolloopbaancontract als kern. Het project heeft hiervoor gekozen, omdat een gebrekkige

communicatie binnen deze relaties één van de belangrijkste bedreigingen vormt voor de schoolloopbaan van allochtonen. Wanneer schoolloopbanen stranden is er vrijwel altijd sprake van een verstoorde communicatie tussen ouders en school, tussen ouders en kind of tussen school en leerling. De communicatie verloopt via mentoren, die als leerkracht aan de school verbonden zijn. Volgens de projectleiders is de noodzaak van het instellen van de functie van allochtone schoolcontactpersoon niet gebleken. Het voordeel van een allochtone schoolcontactpersoon weegt niet op tegen dat van een directe lijn tussen de klasleraar en de ouders.

het contract

Het schoolloopbaancontract vormt de kern van het SAVO-project. Het is een overeenkomst tussen school, ouders en leerling, waarin een aantal zaken, die van belang zijn voor de schoolloopbaan geformaliseerd worden. Het contract regelt de communicatie tussen school, ouders en leerling en geeft zowel de school als de ouders houvast om de relatie en wisselwerking niet slechts van incidenten te laten afhangen.

Het is een bruikbaar en waardevol middel gebleken, als onderdeel van een brede multi-etnische ontwikkeling van de school. Het heeft weinig zin om een schoolloopbaancontract in te voeren, wanneer ouders niet duidelijk gemaakt kan worden, dat de school naast de inspanningsverplichtingen die men van de ouders en leerlingen vraagt, zelf ook een zichtbaar aandeel levert in de schoolloopbaanbegeleiding op het gebied van NT2, interculturele communicatie en leerlingbegeleiding. De school moet het vertrouwen van de ouders hebben, anders wordt het contract als een dictaat aan de ouders ervaren en zullen ze niet bereid zijn het te accepteren. Allereerst moet er overeenstemming zijn over een streeftraject. Ook is goede voorlichting van groot belang om de bedoeling van het contract uit te leggen.

Bij de vaststelling van het streeftraject komt de schoolkeuze na de basisschool om de hoek als probleem. Vele allochtone ouders zijn niet goed in staat om het juiste schooltype voor hun kind te bepalen. Hier speelt het OVG (Onderwijs Voorrang Gebiedenbeleid) weer een belangrijke rol. Schoolkeuzebegeleiding is een belangrijke voorwaarde om tot schoolloopbaanbe-

geleiding in het Voortgezet Onderwijs te komen.

Resultaten

De gegevens die over de loopbanen van de SAVO leerlingen zijn verzameld, geven een beeld te zien, dat boven verwachting is. De stijging op de leerjarenladder is groot, vergeleken met het landelijke evaluatie-onderzoek. De stijging op de leerjarenladder in leerjaar drie blijft iets achter bij de stijgingen in het eerste en tweede leerjaar. Toch ligt deze stijging nog steeds hoger dan het gemiddelde van de stijgingen van deze categorie leerlingen. De oorzaken van dit gunstige effect vallen terug te voeren op twee mogelijke factoren:

* De aandacht en begeleiding binnen de school, die door het SAVO-project zichtbaar is verbeterd;

* De vergrote betrokkenheid van de ouders bij de schoolloopbaan door het sluiten van het schoolloopbaancontract, waardoor de relatie ouders-school en de communicatie over school tussen ouders en kind in het gezin is verbeterd.

Hier zou echter meer onderzoek naar moeten worden gedaan, volgens de projectleiders. Vooral nog is het zo dat het SAVO-project in onderwijskringen al veel erkenning krijgt voor de geleverde prestaties. Ook vormt het een goede voortzetting van allerlei maatregelen die reeds op de basisschool worden genomen om allochtone leerlingen zoveel mogelijk te helpen bij een succesvolle schoolloopbaan. Het lijkt voorstelbaar dat ook opbouwwerkers aan het welslagen van een dergelijke aanpak kunnen bijdragen. Misschien iets om verder te ontwikkelen, ook in het kader van het Grote Stedenbeleid? (Fenny Gerrits)

*Voor nadere informatie:
Hanneke Konsten,
Onderwijsvoorranggebied Zwolle,
p/a Rhijnvis Feijthlaan 78,
8021 AM Zwolle
Telefoon: 038-4537584.*

→